

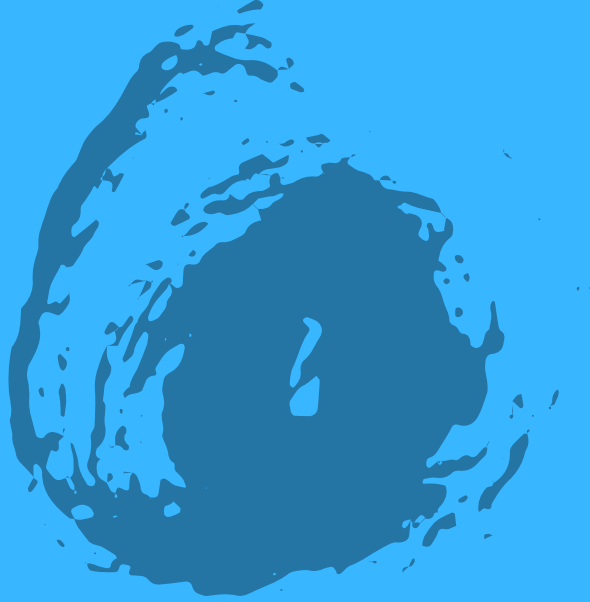

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI

AKADEMİK BAKIŞ

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Academic Perspective

"İSTİYORUZ Kİ, TÜRK COĞRAFYASININ HER YERİNDEKİ TÜRK TOPLULUKLARINI
TÜRKLER İDARE ETSİN..."

PROF. DR. TURAN YAZGAN

AKADEMİK BAKIŞ
ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Academic Perspective

YAYIN DÖNEMİ
PUBLICATION PERIOD
BAHAR / SPRING

YIL YEAR	CİLT VOLUME	SAYI ISSUE
2022	19	78

E-ISSN: 1694- 528X
DOI: 10.52703/ay

YAYINCI / PUBLISHER

Akademik Yorum
<https://www.akademikyorum.com/>

SAHİBİ/ OWNER

Prof. Dr. Mehmet YÜCE
profdrmehmetyuce@gmail.com
Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 16059
Görükle/Bursa

EDİTÖR/EDITOR

Prof. Dr. Mehmet YÜCE
profdrmehmetyuce@gmail.com
Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 16059
Görükle/Bursa

EDİTÖR YARDIMCISILARI/ DEPUTY EDITORS

Arş. Gör. Muhammed ÇELİK
celikmuhammedd@gmail.com
Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 16059
Görükle/Bursa

Proje Asistanı Nilay AKBULUT
nnilayakbulut@gmail.com
Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 16059
Görükle/Bursa

ALAN EDİTÖRLERİ/SECTION EDITORS

Prof. Dr. Muhammet Hanifi ERÇOŞKUN

YABANCI DİL EDİTÖRÜ / FOREIGN LANGUAGE EDITOR

Prof. Dr. Muhtarhan OROZBAY
BM Kültür Çeşitliliği Örgütü Genel Sekreteri- Kazakistan
Prof. Dr. Shurubu KAYHAN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi- Türkiye

PUBLICATION BOARD / YAZI KURULU

Arş. Gör. Muhammed ÇELİK
Proje Asistanı Nilay AKBULUT

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	Sakarya Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER	İstanbul Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Bolat MİRZALİYEV	Miras Üniversitesi- Kazakistan
Prof. Dr. Köksal ŞAHİN	Sakarya Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Abdulmecit NUREDDİN	Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Makedonya
Doç. Dr. Kürşad GÜLBAYAZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi- Türkiye
Doç. Dr. Davran YOLDAŞEV	Uluslararası K. Ş. Toktomamatov Üniversitesi- Kırgızistan
Doç. Dr. Geray MUSAYEV	Devlet İktisat Üniversitesi- Azerbaycan
Doç. Dr. Oktay KULİYEV	Devlet İktisat Üniversitesi- Azerbaycan
Doç. Dr. Erdem ÖZDEMİR	Bursa Uludağ Üniversitesi- Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Çağrı ERGEZER	Uluslararası K. Ş. Toktomamatov Üniversitesi- Kırgızistan

DANIŞMA KURULU / SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Fadıl HOCA	Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Makedonya
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ	Bursa Uludağ Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Veysel BOZKURT	İstanbul Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Mensur NUREDDİN	Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Makedonya
Prof. Dr. Recai COŞKUN	İzmir Bakırçay Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Elmira HURİBAEVA	Uluslararası K. Ş. Toktomamatov Üniversitesi Kırgızistan
Prof. Dr. Muhtarhan OROZBAY	BM Dünya Kültür Çeşitliliği Örgütü Gen. Sek.-Kazakistan
Doç. Dr. Fariz AHMEDOV	Devlet İktisat Üniversitesi- Azerbaycan
Doç. Dr. Maria KOÇKORBAEVA	Kyrgyz Economic University- Kırgızistan
Doç. Dr. Atilla JORMA	Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Makedonya
Doç. Dr. Raqif KASIMOV	Devlet İktisat Üniversitesi- Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Muhittin ZÜGÜL	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi- Türkiye
Öğr. Gör. Yusif ALİYEV	Devlet İktisat Üniversitesi- Azerbaycan
Közhay YAZGAN	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı -Türkiye
Abdirimov Bekzod MURATOVİÇ	Özbekistan Cumhuriyeti Maneviyat ve Marifet Merkezi Harezmi Bölgesi Başkanı- Özbekistan

BU SAYININ HAKEMLERİ/ REFEREES FOR THIS ISSUE

Prof. Dr. Mehmet BAŞ	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Mehmet YÜCE	Bursa Uludağ Üniversitesi- Türkiye
Prof. Dr. Mevlüt UYANIK	Hitit Üniversitesi- Türkiye

Prof. Dr. Aygün AKYOL
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ASLANTAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Gamze ÇİMEN

Hitit Üniversitesi- Türkiye
Kars Kafkas Üniversitesi- Türkiye
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi- Türkiye

İNDEKSLER ve DİZİNLER / INDEXES and PLATFORMS

YAYIN HAKLARI/ PUBLICATION RIGHTS

Bu dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir. Articles published in this journal represent only the views of the contributors.

Copyright © 2020.

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, Akademik Yorum platformu'nun yazılı izni olmadan, fotokopi yoluyla veya elektronik, mekanik ve sair suretlerle kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz, kayda alınamaz.

All rights reserved. No part of this publication may be copied, reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by means, without the prior expressed permission in writing of the Akademik Yorum platform.

Copyright © 2020.

Dergi açık erişimlidir (CC BY-NC)./ The journal is open access (CC BY-NC).
Derginin hiçbir aşamasında yazarlardan hiçbir ad altında ücret talep edilmemektedir./
No fee is charged to the authors under any name at any stage of the journal.
Dergi tamamen ücretsizdir./ The journal is completely free.

İLETİŞİM / CONTACT

Akademik Yorum
info@akademikyorum.com
<https://www.akademikyorum.com/>

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi/Research Article

BANKALARIN VERGİ SORUMLULUĞUNUN İNCELENMESİ

ANALYSING OF TAX LIABILITIES OF BANKS (1- 19)

Gökhan SÜMER - Mehmet YÜCE

Araştırma Makalesi/Research Article

TURİZM ALANINDA LİSANS EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN MESLEĞİ SEÇME NEDENLERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

AN INVESTIGATION OF THE FACTORS EFFECTIVE IN CHOOSING TOURISM PROFESSION OF UNDERGRADUATE STUDENTS (20- 41)

Cenk Murat KOÇOĞLU- Yağmur KOÇOĞLU

Araştırma Makalesi/Research Article

KOVID-19 PANDEMİ SÜRECİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ: AKTİF BÜYÜKLÜKTE İLK YEDİ BANKANIN 2019 – 2021 DÖNEMİ CAMELS PERFORMANS MODELİNE GÖRE ANALİZİ

THE IMPACTS OF THE COVID-19 PANDEMIC FOR THE TURKISH BANKING SECTOR: ANALYSIS OF THE FIRST SEVEN BANKS BY ASSET SIZE WITH REGARD TO CAMELS PERFORMANCE MODEL FOR THE PERIOD OF 2019-2021 (42- 84)

Gökhan SÜMER

Çeviri Makale/ Authentic Translation Article

RUHSAL ZEKÂ KAVRAMININ PSİKOLOJİ VE İSLAM PERSPEKTİFİNDEN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

A COMPARATIVE STUDY OF THE CONCEPT OF SPIRITUAL INTELLIGENCE IN TERMS OF PSYCHOLOGY AND ISLAM .. (85- 103)

M. Fatih DEMİRDAĞ

BANKALARIN VERGİ SORUMLULUĞUNUN İNCELENMESİ*

Gökhan SÜMER**

Mehmet YÜCE***

Özet

Bankalar, finansal sisteminin önemli kurumları arasında yer almaktadırlar. Genel anlamda bankalar, kişilerin tasarruflarını toparlayarak, bunları, gelir sağlayıcı işlere yönelten, ödemelerde aracılık yapan, para sevki, senet tahsili, kredi temini gibi çeşitli hizmetler gören finansal işletmelerdir. Bankalar ticari faaliyetlerini sürdürürken, ekonomide üstlendikleri pek çok işlev bulunmaktadır. Bankalar üstlendikleri; finansal aracılık, kaynakların etkin kullanımını sağlama, gelir ve servet dağılımını etkileme, kaydi para yaratma, para ve maliye politikasının işleyişine yardımcı olma ve dış ticaretin finansmanı ve ihracatın teşviki fonksiyonlarıyla ekonominin vazgeçilmez kurumları arasında yer almış bulunmaktadır. Ekonomik alanda bu denli yoğun fonksiyonları üstlenmiş olan bankalar, gerçekleştirdikleri faaliyetleri nedeniyle birtakım yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerinden biri de mali yükümlülüklerdir. Bankalar gerçekleştirdikleri faaliyetler dolayısıyla vergi mükellefi olarak vergi idaresine muhatap olmaktadır. Bununla birlikte, bankalar vergi hukukunda bir vergi güvenlik önlemi olarak da tanımlanan vergi sorumlusu sıfatıyla vergi idaresine muhatap olmaktadır. Bu çalışmada öncelikle vergi sorumluluğu kavramı ele alınmış, vergi sorumlusu durumundaki kişi ve şirketlerin nitelik ve yetkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bankaların vergi sorumlusu sıfatıyla tevkifat yükümlülükleri ele alınmıştır. Bankaların gelir vergisi, kurumlar vergisi, veraset ve intikal vergisi ve damga vergisi kapsamındaki sorumlulukları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mali Yükümlülük, Vergi Sorumluluğu, Bankacılık, Stopaj, Finansman.

ANALYSING OF TAX LIABILITIES OF BANKS

Abstract

Banks are one of the important institutions of the economic system. Generally, Banks are the financial institutions that collect the savings of people and steer them to income-generating jobs, mediate in payment, provide several services such as transferring money, bill collection and obtaining loans. Whereas Banks as a commercial enterprise carry on activities as to make profits; they have many functions undertook as a part of the economic system. Therefore, Banks are one of the essential institutions of the liberal economy. Banks, which undertake such intensive functions in economic field, have certain liabilities through their activities. One of these liabilities is financial liabilities. Banks, in a sense, are the object of the tax administrations acting as a taxpayer due to their activities carried out, they are also the object of the tax administrations acting as a tax responsible which is defined for tax security measures in tax law. In this study, withholding liabilities of banks acting as a tax responsible are discussed. The notion of tax liability has been primarily discussed in this study; eligibility as well as authorization of individuals and companies of taxpayers has been assessed. The withholding obligations

* Bu yayın “Gökhan Sümer, *Türk Vergi Sistemi Açısından Bankaların Ödev ve Yükümlülükleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.” doktora Tezinden Üretilmiştir.

** Dr., Türkiye Halk Bankası A.Ş. Bursa Bölge Koordinatörlüğü, Bankacılık ve Sigortacılık, gkhanb73@gmail.com.

*** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, myuce@uludag.edu.tr.

of banks as tax responsible have been reviewed in the advancing sections of this study. The liabilities of banks within the context of income tax, corporate tax, inheritance tax, stamp tax have been examined.

Keywords: *Fiscal Liability, Tax Responsibility, Banking, Withholding, Financing.*

GİRİŞ

Ödünç para alıp verme faaliyetleri yanında, ödemelere aracılık etme, senet tahsili, para havalesi, emanet kabulü, kasa kiralama, döviz alım satımı gibi çeşitli işlemleri yürüten bankalar, ekonomik hayatın en önemli aktörleri arasında yer almaktadır (Çağan, 1976: 21). Bankalar ticari işletme olarak bir taraftan kâr amacıyla topladıkları paraları daha yüksek faizle iş sahiplerine verirler (Gürkan, 1986: 1). Bankaların üstlenmiş oldukları bu rol aynı zamanda bunların birçok vergiye muhatap olmaları sonucunu doğurmaktadır. Vergi mevzuatına göre, bankalar vergi mükellefi ve vergi sorumlusu olarak vergi idaresine karşı muhatap olmaktadırlar.

Vergi Usul Kanunu'na (VUK) göre kendilerine vergi borcu düşen gerçek ya da tüzel kişilere vergi mükellefi denilirken; ödenmesi gereken vergi açısından vergi idaresine muhatap tutulan kişiye vergi sorumlusu denilmektedir (VUK, 8.md.). Hem vergi mükellefi hem de vergi sorumluları, vergi ödevlisi niteliği taşımaktadır. Mükellef, vergiyi doğuran olay şahsında gerçekleştirdiği için asıl vergi borçlusu durumunda iken, vergi sorumlusu; vergiyi doğuran olayı şahsında gerçekleştirmediği için asıl vergi borçlusu değildir. Vergi sorumlusu, kanunlarda belirtilen şartlarda verginin ödenmesi ve şekli ödevlerin yerine getirilmesi hususunda mükellef ile birlikte ve duruma göre mükellef yerine vergi idaresine karşı muhatap olur. Bankaların da içinde bulundukları faaliyetler nedeniyle ekonomik alanın önemli bir kısmını ilgilendiren işlemleri gerçekleştirmeleri yönüyle vergisel anlamda sorumlulukları bulunmaktadır. Vergi güvenliği ve verginin daha kolay tahsili için çeşitli vergiler yönünden bankalar vergi sorumlusu haline getirilmiştir (VUK, 9.md.).

Bu çalışmada bankalar mükellef oldukları vergiler açısından değil, sorumlu sıfatıyla ödemek zorunda oldukları vergiler yönüyle ele alınacaktır. Başka bir ifadeyle bankaların vergi sorumluluğu ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle genel anlamda sorumluluk müessesesi açıklanacak, akabinde bankaların farklı vergiler açısından ödev ve sorumlulukları incelenecektir. Daha önceki çalışmalarda bankaların sorumlu oldukları vergilere bir arada yer verilmemiş olması sebebiyle konunun bir bütünlük içinde incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Bundan önce yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) konusunun ve finans ve bankacılık kesimiyle ilgili olarak son yıllarda gündemden düşmeyen finansal işlem vergilerinin incelendiği görülmüştür. Konu hakkında yapılan bir kısım çalışmaya aşağıda yer verilmiştir.

Çağan (1976), çalışmasında bankaların hem vergi yükümlüsü hem de sorumlusu olduğunu, vergilendirmede basitlik sağlanması durumunda bankaların daha verimli olacağını belirtmiştir. BSMV kapsamının daha açık belirtilmesi ve bankacılık ve sigortacılık işlemleriyle sınırlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Pınar (2003), çalışmasında bankacılık sektörü üzerindeki vergi ve vergisel yükümlülüklerin aracılık maliyetlerini arttırdığı ve karlılığa olumsuz etki ettiğini ifade etmiş, vergi yükünün bankacılık faaliyetlerini daralttığını belirtmiştir.

Kubilay (2005), BSMV mükellefi olan sigorta acentelerinde uygulama ile yasalar arasında farklılık bulunduğunu belirtmiştir. Çalışmasında uygulama ve yasal düzenlemelerin uyumlu hale getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Seyhan (2008), çalışmasında BSMV konusunu incelemiş, BSMV'nin doğması, şartları, verginin konusu ve mükellefleri, verginin matrah ve oranları üzerine çalışma yapmıştır.

Tanrıverdi (2010), BSMV'nin aracılık maliyetlerini arttığını, indirim imkanının olmaması nedeniyle ekonomik olmadığı ve bugünün koşullarında tüm bankacılık iş ve işlemlerini kapsamadığını belirtmiştir. Çalışmasının devamında AB'de finansal işlemlerin Katma Değer Vergisi'ne (KDV) tabi olduğunu ve bazı iş ve işlemlerin istisna kapsamında olduğunu ifade etmiş, AB ile uyum sürecinde uygun düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Tokatlıoğlu ve Şen (2016), finansal işlem vergilerinin düşük oranlı ve advolerem bir vergi olduğunu bu vergi sayesinde KDV benzeri bir vergiye sahip olmayan finans kesiminin düşük oranlı da olsa vergilendirileceğini belirtmişlerdir.

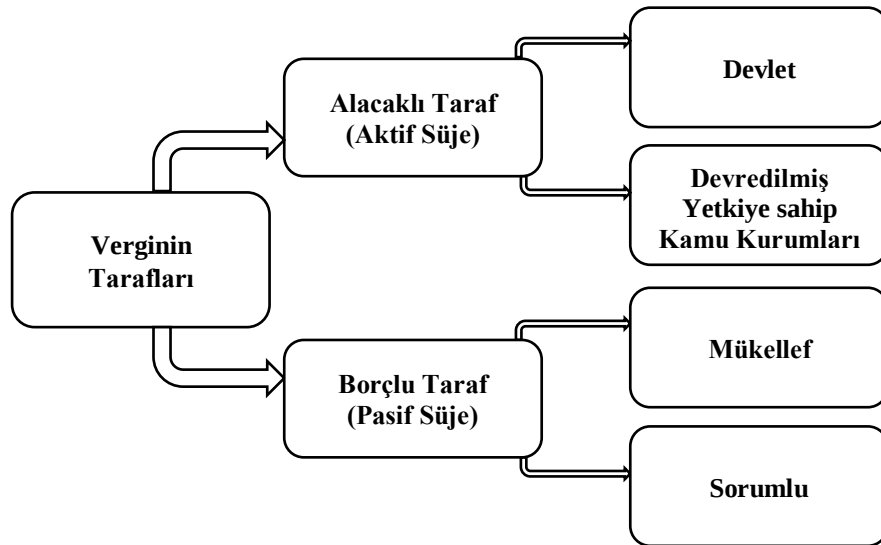
Ünsal ve diğerleri (2019), çalışmalarında bankaların vergi planlaması yapma eğiliminde olduğunu, vergi planlaması faydalarından yararlanmak istendiği ve vergi planlamasının daha sistematik ve kurumsal hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Kısa ve Hacıköylü (2022), çalışmalarında Türkiye’de finansal işlemlerden BSMV, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) ve Damga Vergisi alındığını belirtmiştir. Karmaşık yapının ve aracılık maliyetlerinin finansal sistemin derinleşmesine engel olduğunu belirtmişlerdir.

2. GENEL ANLAMDA SORUMLULUK

Vergileme ilişkisinde alacaklı ve borçlu olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Verginin aktif süjesini alacaklı taraf olan devlet ya da devletin verdiği yetki çerçevesinde kamu tüzel kişileri oluştururken; pasif süjesini borçlu taraf olan vergi mükellefi ve vergi sorumluları oluşturmaktadır. Vergileme ilişkisinin sağlıklı bir şekilde işlemesi için vergi alacaklısı adına işlem yapmakta olan vergi idaresinin etkin çalışması tek başına yeterli olmamakta, bunun yanında vergi borçlusunun da vergi konusunda bilinçli olması ve vergi algı düzeyinin yüksek olması gerekmektedir.

Şekil 1: Verginin Tarafları

Kaynak: Yüce, 2021: 55.

Vergi borçlusu, vergi alacaklısının iradesine tabi olarak kendisine yüklenen vergi borcunu yerine getirmek zorunda kalan gerçek ve tüzel kişiler olarak tanımlanmaktadır. VUK'ta, "Vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüb eden gerçek veya tüzel kişi" (VUK, 8.md.) tanımlamasında "mükellef" kavramı ön plana çıkarken, vergi sorumlusu; devlet alacağını güvence altına almak için verginin ödenmesinde mükellef ile birlikte vergiye konu işlem dolayısıyla mükellef ile ilişki içinde ve vergi dairesine karşı muhatap olan kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Burada vergiyi doğuran olayı şahsında gerçekleştirmeyen vergi sorumlusu

mükellef ile birlikte bazen de mükellef yerine vergi idaresine karşı muhatap olur. Vergi hukukunda vergi sorumlusu, vergilemede kamu alacağının güvence altına alınması amacıyla vergiyi doğuran olayla ilişkisi olmayan üçüncü kişilerin bazen asıl vergi mükellefi yerine geçerek bazen de asıl vergi mükellefi ile birlikte verginin ödenmesi ile ilgili kendisine sorumluluk yüklenen taraftır.

VUK'ta geçen “mükellef” tabiri vergi sorumlularına da şamildir. Dolayısıyla mükellefler için geçerli olan yükümlülükler aynı zamanda vergi sorumluları için de geçerlidir. Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna müteallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz. VUK'a göre vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir (VUK, 8.md.). Ancak kanunda yer alan bu tanımlama sadece maddi vergi mükellefiyetini içermektedir. Oysa gerek vergi usul kanununda gerekse diğer kanunlarda vergi sorumlusuna ilişkin beyan ve bildirim gibi şekli yükümlülükler de getirilmiştir (Bay, 2020: 36).

Bu açıdan ele alındığında vergi sorumlusu, vergiyi doğuran olayı şahsında gerçekleştirmeyen ancak verginin güvence altına alınması amacıyla ekonomik ya da hukuki yönde ilişki kurduğu kişiler dolayısıyla maddi ve şekli mükellefiyet yükletilen kişidir (Gerçek, 2005: 158). Vergi sorumluluğu başkasının (mükellefin) vergisi için, onunla bir şekilde ekonomik veya hukuki ilişki içine giren bir başkasına başvurma imkânı veren bir müessesedir. Böylece vergi sorumlusu, kendisi gerçek mükellef olmamakla birlikte gerçek mükelleflerle olan ilişkileri dolayısıyla vergi kanunlarında gösterildiği şekilde verginin hesaplanarak kesilmesi, vergi dairesine ödenmesi veya diğer bazı işlerin yapılması mecburiyeti olan üçüncü kişidir. Bu nedenle vergi sorumlusu “aracı ödeyici” olarak da tanımlanabilmektedir (Yüce, 2021: 60).

İktisadi hayatın en önemli aktörleri arasında yer alan bankalar, finansal işlemlere doğrudan taraf olmakta ve mudileri dolayısıyla finansal faaliyetlerde ilişkili hale gelmektedir. Bu nedenle bankalar çeşitli vergi kanunlarıyla, ya doğrudan vergi mükellefi ya da ilişkide bulundukları kişilerin vergi borçlarının ödenmesi yani vergi kesintisi yapma yükümlülüğü dolayısıyla vergi sorumlusu durumuna gelmektedir. Aslında bankaların bu sorumluluğu sadece vergi kesintisi ile sınırlı olmayıp, vergi ödevleri ile ilgili ve vergi cezalarından doğan sorumlulukları da bulunmaktadır.

3. BANKALARIN VERGİ SORUMLULUKLARI

3.1. Bankaların Vergi Kesintisine İlişkin Sorumlulukları

Yukarıda ifade edildiği üzere vergi mevzuatında vergi güvenliğinin sağlanması, vergi tahsilinin zamanında yapılması, vergi kayıp ve kaçakların önüne geçilmesi, mükellef üzerindeki vergi tazyikinin azaltılması gibi nedenlerle verginin asıl borçlusu mükellef ile birlikte verginin ödenmesinde üçüncü kişiler de çeşitli derecede muhatap tutulmuştur. Muhatap tutulma şekillerinden biri de vergi sorumlusu tarafından mükelleflere kanunda belirtilen ödemeler yapılması halinde söz konusu ödeme üzerinden yine kanunda belirtilen oranda vergi kesintisi yapılması şeklinde kendini göstermektedir.

VUK, “Vergi kesenlerin sorumluluğu” kenar başlıklı 11. maddesine göre; “Yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar. Bu sorumluluk, bunların ödedikleri vergilerden dolayı asıl mükelleflere rücu etmek hakkını kaldırmaz” (VUK, 11.md.). Bu hüküm gereğince bankalar, ücret niteliğinde olan bu ödemeleri yaparken vergileri kaynakta keserek vergi dairesine ödemek zorundadırlar. Bankaların, gerçekleştirdikleri faaliyetleri kapsamında yer alan işlemleri, ilgili kanunlarda kesintiye konu edilmişse; bankalar bu işlemler üzerinde gerekli kesintileri yapıp, vergi dairesine ilgili tutarı yatırmalıdır. Ayrıca bu hususta yine kanunlarda belirtilen şekli ödevleri de yerine getirme yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu başlık altında bankaların çeşitli vergi yasalarında yer alan hükümler çerçevesinde yapmaları gereken kesintiler ele alınacaktır.

3.1.1. Gelir Vergisi Kapsamında Sorumlulukları

3.1.1.1. Banka Çalışanlarına Ödenen Ücretler Dolayısıyla Sorumluluk

Gelir Vergisi Kanunu’nun (GVK) 94. maddesine göre “kamu idare ve müesseseleri, iktisadî kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde... sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar...”. Bu hüküm gereğince bankalar, ücret ödemeleri yaparken ücret üzerinden vergileri kaynakta keserek vergi dairesine ödemek zorundadırlar (GVK, 94.md.).

Bankalar birer tüzel kişi olarak iktisadi hayat içinde yer almakta olup, bu nedenle de doğal olarak personel çalıştırmaktadır. GVK’de gerçek ücretlerin vergilendirilmesinde vergi tevkifatı (kaynakta kesme) yöntemi esastır. Ücretlerin vergilendirilmesinde normal vergilendirme rejimi olarak kabul edilen vergi tevkifatında, işveren çalışanın gayrisafi ücretinden kanunda belirtilen indirimleri yaparak safi ücret tutarı tespit etmekte ve bu tutara vergi tarifesini uygulayarak ücretlinin gelir vergisini hesaplamaktadır. Hesaplanan vergi, işveren tarafından kesilerek muhtasar beyanname ile sorumlu sıfatıyla beyan edilerek ödenmektedir. Nitekim bankalarca çalışanlara yapılan ödemeler üzerinden GVK 103. maddesi ile belirlenen tarife uyarınca gelir vergisi tevkifatı yapılması zorunludur.

3.1.1.2. Bankalarca Serbest Meslek İcra Edenlere Yapılan Ödemelerde Sorumluluk

Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancı olarak adlandırılmaktadır. Serbest meslek faaliyeti ise, sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye ve ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır (GVK, 65.md.). Bu faaliyeti mutad meslek halinde ifa edenlere serbest meslek erbabı denilmektedir.

GVK 94/2. maddesi gereğince, “yaptıkları serbest meslek işleri dolayısıyla bu işleri icra edenlere yapılan ödemelerden (noterlere serbest meslek faaliyetlerinden dolayı yapılan ödemeler hariç)” tevkifat yapılacaktır. Dolayısıyla vergi sorumluları faaliyetleri ile ilgili olarak serbest meslek erbabına (noterler hariç) yaptırdıkları işler dolayısıyla yapacakları ödemelerden gayrisafi tutar üzerinden (avans olarak ödenenler dahil) gelir vergisi tevkifatı yapmak zorundadırlar (GVK, 94/2.md.).

Tablo 1: Bankaların Serbest Meslek Erbabına Yaptırdıkları İşlerde Tevkifat Oranları

İlgili Madde	Kazanç Türü	Tevkifat Oranı (%)
94/2-a	GVK 18. Madde kapsamına giren (telif) ödemelerinden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009’dan itibaren)	17
94/2-b	Diğer serbest meslek ödemelerinden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009’dan itibaren)	20
94/4	Dar mükellefiyete tabi olanlara, telif ve patent haklarının satışı dolayısıyla yapılan ödemelerden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009’dan itibaren)	20

Kaynak: GVK, 94.md.

3.1.1.3. Bankalarca Mal ve Hak Kiralamaları Karşılığında Yapılan Ödemelerde Sorumluluk

GVK’de sayılan mal ve hakların mutasarrıfları, zilyetleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar gayrimenkul sermaye iradı olarak tanımlanmaktadır (GVK, 70.md.).

GVK’nin 70. maddesinde gayrimenkul olarak belirtilen mal ve hakları kiralayan vergi sorumlularınca kiraya verene yapılan nakden veya hesaben ödeme sırasında (avans olarak ödenenler dahil) tevkifat yapılmalıdır. Vergi sorumlusu dışındaki kişilerce yapılan kira ödemelerinden tevkifat yapılması zorunda değildir. Kiralanan mal veya hak, kişinin özel mal varlığına dahil olduğu durumda gayrimenkul sermaye iradı söz konusu olacak ve kira bedeli üzerinden tevkifat yapılacaktır. Ancak, kiralanan iş yeri gelir vergisine tabi bir işletmenin aktifinde kayıtlı olması durumunda kira geliri elde eden açısından gayrimenkul sermaye iradı değil, işletmenin durumuna göre ticari veya zirai kazanç söz konusu olacağından tevkifat yapılmayacaktır. Öte yandan, kiraya tutulan şeyin kamu kurumlarına (örneğin İstanbul Valiliği’ne) ait olması durumunda kira geliri elde eden açısından gayrimenkul sermaye iradı sayılmadığından tevkifat yapılmayacaktır (Şenyüz vd., 2021: 105).

Tablo 2: Gayrimenkul Sermaye İratlarında Tevkifat Oranları

İlgili Madde	Ödemenin Türü	Tevkifat Oranı (%)
94/5-a	Kira Ödemelerinden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009’dan itibaren)	20
94/5-b	Vakıflar (mazbut vakıflar hariç) ve derneklere ait gayrimenkullerin kiralınması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009’dan itibaren)	20
94/5-c	Kooperatiflere ait gayrimenkullerin kiralınması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden	20
94/5-d	Yabancı devletlere, yabancı kamu idare ve kuruluşları ile uluslararası kuruluşlara ait diplomatik statüsü bulunmayan gayrimenkullerin kiralınması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden	20

Kaynak: GVK, 94.md.

3.1.1.4. Bankalarca Menkul Sermaye İradı Ödemelerde Sorumluluk

GVK’nin 75. maddesinde “sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışındaki sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz ve benzeri iratları” menkul sermaye iradı olarak tanımlanmaktadır.

GVK’daki düzenlemeler dikkate alındığında menkul sermaye iradının vergilendirilme esaslarını üç temel başlık altında özetlemek mümkündür;

-Bazı menkul kıymetlerin gelirleri tevkif yolu ile nihai olarak vergilendirilmektedir. Dolayısıyla bu kapsamda gelir elde edenler tarafından herhangi bir beyanda bulunulmamaktadır.

-Bazı menkul kıymetlerin gelirleri kanunda belirlenen şartlar çerçevesinde tevkif yoluyla vergilendirilmekte ve daha sonra bu geliri elde edenler tarafından beyan edilerek beyan üzerinden vergi tahakkuk ettirilmektedir.

-Bazı menkul kıymet gelirleri üzerinden tevkifat yapılmamaktadır. Kanunda belirlenen şartların gerçekleşmesi durumunda bu kıymetler mükelleflerce beyan edilmek suretiyle vergiye tabi tutulmaktadır (Tekin, 2015: 23).

Bankaların sorumluluğu, kesintiye tabi menkul kıymetlere ilişkindir. Örneğin bankalar müşterileri tarafından elde edilen mevduat faiz ve repo gelirleri nedeniyle gelir vergisi tevkifatı yapmak zorundadırlar. Ayrıca Türkiye’de bulunan bankalar tarafından kâr dağıtımı yapılması halinde Kurumlar Vergisi’nden istisna tutulan kazançlara isabet eden kısım düşüldükten sonra kalan hisse senedi kâr payları üzerinden tevkifat yükümlülükleri bulunmaktadır.

Menkul sermaye iratları yapısal bazı özellikleri dikkate alarak bankaların bu iratlar üzerinde yapacakları tevkifatları; kâr payları ve diğer bazı menkul sermaye iratları olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

3.1.1.4.1. Kâr Payları Üzerinde Tevkifat Sorumluluğu

Anonim şirket statüsünde olan bankaların da diğer sermaye şirketlerinde olduğu gibi dönem sonunda kâr dağıtımı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunun birlikte bankaların kâr dağıtım kararının uygulanabilmesi için Türk Ticaret Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK), Sermaye Piyasası Kanunu (Sermaye Piyasası mevzuatına tabi şirketlerde), GVK ve ana sözleşmelerinin amir hükümlerini yerine getirmeleri gereklidir.

Bankalar tarafından dağıtılan kâr payları; gerçek kişilere ve sermaye şirketlerine yapılan kâr payları şeklinde iki grupta ele alınmaktadır. KVK’nin 5/1-a maddesinde iştirak kazançları istisnası düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre kurumların tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılımından elde ettikleri kazançlar iştirak kazancı olarak nitelendirilmekte ve kurumlar vergisinden müstesna kılınmaktadır. Mükerrer vergilemenin önlenmesini amaçlayan bu istisna ile esas itibarıyla kazancın elde edildiği ilk

kurumda, kurumlar vergisine tabi tutulduğundan kazancın kâr dağıtımı yolu ile intikali sağlanan diğer kurumlarda da kurumlar vergisine tabi tutulmasının önüne geçilmiştir. Dolayısıyla bu kapsamda yapılan kâr dağıtımları tevkifata tabi değildir.

Ancak tam mükellef kurumlar tarafından tam mükellef gerçek kişilere dağıtılacak kâr paylarında tevkifat söz konusudur. GVK 94/6-b maddesinin (i) ve (ii) alt bentleri uyarınca, tam mükellef kurumlar tarafından;

- Tam mükellef gerçek kişilere,
- Gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara,
- Gelir ve kurumlar vergisinden muaf olanlara,
- Dar mükellef gerçek kişilere,

- Gelir vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan kâr payları %15 oranında gelir vergisi tevkifatına tabidir.

GVK'nin 75. maddesinde, gerçek kişilerce, tam mükellef kurumlardan elde edilen ve GVK'de kâr payı sayılan gelirler;

- Her türlü hisse senetlerinin kâr payları,
- İştirak hisselerinden doğan kazançlar,

- Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kâr payları şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca tam mükellef kurumlar tarafından, dar mükellef gerçek kişilere ve gelir vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan, 75. maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr payları (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz) %15 oranında tevkifata tabidir. Bu kapsamda Türkiye'de bulunan bankalar tarafından kâr dağıtımı yapılması halinde KVK'nin 5. maddesi kapsamında iştirak kazancı istisnası dışında kalan kâr payları üzerinden vergi tevkifatı yapılacaktır.

3.1.1.4.2. Diğer Bazı Menkul Sermaye İradları Üzerinde Tevkifat Sorumluluğu

GVK'nin 75. maddesine göre “sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkül sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır.”

Yukarıda da ifade edildiği üzere Türk vergi mevzuatında, menkul sermaye iratlarının vergilendirilmesinde üç yöntem belirlenmiş olmasına karşın egemen yöntem tevkifat suretiyle

vergilendirilme yöntemidir. Bu kapsamda kâr payları dışında tevkifata tabi menkul sermaye iratları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Her nevi tahvil ve hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

- Mevduat faizleri,

- Repo gelirleri,

- Özel sektör tahvillerinden elde edilen faizler,

- Bireysel emeklilik şirketleri tarafından yapılan ödemeler.

GVK 94. maddesinde sayılan vergi sorumlusu statüsünde olan bankalar, kanunda belirtilen iratlar için ödeme yaparken, hak sahiplerinden tevkifat yapmak zorundadır (GVK, 94.md.). Söz konusu iratlar Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3: Diğer Sermaye İradlarında Tevkifat Oranları

İlgili Madde	İradın Türü	Tevkifat Oranı (%)
Kâr Payları		
94/6-b-i	Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan, 75. maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (Kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmaz)(2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009'dan itibaren)	10
94/6-b-ii	Tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere ve gelir vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan, 75. maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (Kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmaz) (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009'dan itibaren)	10
Faizler		
94/7-a,b,c	01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri ile TOKİ, varlık kiralama şirketleri ve Özelleştirme İdaresi tarafından çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden (2009/14592 s. BKK ile 03.02.2009'dan itibaren)	10 22.12.2021-31.12.2022 Tarihleri için %0
Bireysel emeklilik sisteminden;		
94/16-a	On yıldan az süreyle katkı payı ödeyerek ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarından	15
94/16-b	On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı	10
Geç. 67/4	Repo gelirlerinden (Menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler) (01.01.2006'dan itibaren)	15

Kaynak: GVK, 94.md.

Tevkifata tabi menkul sermaye iratlarında gayrisafi tutar üzerinde kesinti yapılmaktadır. Ancak bireysel emeklilik sisteminde kesintiler istisna sonrası gelir üzerinde yapılmaktadır. GVK'nin 75. maddesinin ikinci fıkrasına eklenen 16. bendine göre, bireysel emeklilik sisteminden;

a) On yıldan az süreyle katkı payı ödeyerek ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı (28/3/2001 tarihli ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu kapsamında bireysel emeklilik hesabına yapılan Devlet katkılarının ödemeye konu olan kısımlarına isabet eden irat tutarı dahil.),

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı (4632 sayılı Kanun kapsamında bireysel emeklilik hesabına yapılan devlet katkılarının ödemeye konu olan kısımlarına isabet eden irat tutarı dahil.),

c) Emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı (4632 sayılı kanun kapsamında bireysel emeklilik hesabına yapılan devlet katkılarının ödemeye konu olan kısımlarına isabet eden irat tutarı dahil.)” menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile bireysel emeklilik sisteminde iştirakçinin yatırdığı ana para dahil tüm tutar üzerinden kesinti yapılması uygulamasından vazgeçilmiş, sadece iratlardan vergi alınması esasına geçilmiştir.

3.1.2. Kurumlar Vergisi Kapsamında Sorumlulukları

KVK'nin 15. maddesinde belirtilen kişi veya kuruluşlara, aynı maddede belirtilmiş olan kazanç unsurlarını mükellefiyete tabi kurumlara nakden veya hesaben ödedikleri sırada, bunlardan vergi kesintisi yapma ve ilgili vergi dairesine yatırma zorunluluğu getirilmiştir. Kurumların belirli bir dönemde elde ettikleri kazançlar kurum kazancına aktarılmaktadır (Kısa vd., 2022: 314). Söz konusu düzenlemeye göre, kamu idare ve kuruluşları, iktisadî kamu kuruluşları, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, ziraî kazançlarını bilânço veya ziraî işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler; kurumlara (avans dahil) nakden veya hesaben yaptıkları ödemeler üzerinden istihkak sahiplerinin kurumlar vergisine mahsuben kanunda belirtilen oranda kesinti yapmaları gerekir (KVK, 15.md.).

Diğer taraftan vergi mevzuatına göre dar mükellef kurumlar bazı gelirleri üzerinden bir kısmı kesintiye tabidir (KVK, 30.md.). Nitekim dar mükelleflerin hem iş hem de kanuni merkezlerinin Türkiye’de bulunmamış olması vergi güvenliğini tehlikeye düşüren bir durumdur. Bu durumu ortadan kaldırmak için tevkifat müessesesi getirilmiştir. Kesinti oranı %15 olarak belirlenmiştir. Ancak, zararlı vergi rekabeti uygulayan ülkelerdeki kurumlara yapılacak her türlü ödemeler için kesinti oranı %30’dur. Diğer taraftan belirli şartlar altında (KVK, 30/4.md.) anonim ve limited şirket niteliğindeki dar mükellef kurumlara dağıtılan kâr paylarından yapılacak kesinti oranının ($\%15/2=$) %7.5 oranını geçemeyeceği ifade edilmiştir (Şenyüz vd., 2021: 247).

KVK’de kesinti yapacak kişiler/kurumlar arasında kanun gereğince anonim şirket statüsünde kurulması gereken bankalar da bulunmaktadır. Söz konusu bankalar, KVK madde 15 ve 30 çerçevesinde yapacakları ödemeleri üzerinden tevkifat yapma yükümlülükleri bulunmaktadır.

3.1.3. Katma Değer Vergisi Kapsamında Sorumlulukları

Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK) 9. maddesinde “mükellefin Türkiye içinde ikametgâhının, işyerinin, kanunî merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde ve gerekli görülen diğer hallerde Maliye Bakanlığı, vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla, vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesinden sorumlu tutabilir.” hükmü bulunmaktadır. Bu düzenlemeden anlaşıldığı üzere vergi alacağının güvence altına alınması amacıyla sadece ikametgâhı, işyeri, kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayanlar değil, bunların dışında gerekli görülen diğer hallerde de verginin ödenmesinden işleme taraf olanlar sorumlu tutulmaktadır. KDVK 9. maddede belirtilen işlemlere taraf olanlar, kendine mal teslim edilen veya hizmet ifa edilen kişi ve kurumlardır. Bunlar verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten mükellef gibi sorumludur (KDVK, 9.md.). Bu düzenleme kapsamında bankalara kanun ve KDV Genel Uygulama Tebliği’nde belirlenen işlemlere taraf olmaları halinde gerekli tevkifatları yapma zorunlulukları bulunmaktadır.

3.1.4. Veraset ve İntikal Vergisi Kapsamında Sorumlulukları

Veraset ve İntikal Vergisi, Türk vergi sistemi içinde servet üzerinden alınan vergilerden birini teşkil etmektedir. Servet vergilerinin çeşitli ülkelerde görülen en eski ve en tipik örneklerinden biri olan veraset ve intikal vergisinin konusu veraset yoluyla veya her ne

şekilde olursa olsun, karşılıksız olarak bir kişinin mal varlığından diğer bir kişinin mal varlığına intikal eden gayrimenkul veya menkul mallardır (Erginay, 1982: 253-254).

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun (VİVK) 17. maddesi “Amme idare ve müesseseleri, bankalar, bankerler, kasa kiralayanlar, sigorta şirketleri sair şirket ve müesseseler, mahkemeler ve icra daireleri istihkak sahiplerine bu verginin mevzuuna giren herhangi bir muamele dolayısıyla para ve senet verebilmek için evveleminde verginin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname talep ederler. Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde yüzde beş, ivazsız intikallerde yüzde on beş oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptıktan sonra, bakiyesini verebilirler. Tevkifatı yapanlar, tevkif ettikleri parayı en geç bir hafta içinde bulundukları yerin mal sandığına yatırmaya ve keyfiyeti bağlı bulundukları vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar.” hükmünü getirmiştir. Bu düzenlemeye göre bankalar, istihkak sahiplerine bu verginin konusuna giren herhangi bir işlem nedeniyle para veya senet verebilmek için öncelikle varislerin veraset ve intikal vergisini ödemiş olduklarına dair vergi dairesi tasdiknamesini talep etmek zorundadır. Buna göre tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde %5; ivazsız intikallerde %15 oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yapıldıktan sonra bakiyesi verilir. Yapılan tevkifattan sonra kalan tutar, başkaca bir şey aranmaksızın hak sahiplerine ödenir.

Vergi tevkifatı yapma sorumluluğu yüklenen kişi ve kuruluşlar, istihkaklar üzerinden yaptıkları tevkifatları, en geç bir hafta içinde bulundukları yerin mal sandığına yatırmalı ve keyfiyet bağlı bulunulan tarha yetkili vergi dairesine yazı ile bildirmelidir (VİVK, 17/2.md.).

3.1.5. Damga Vergisi Kapsamında Sorumlulukları

Damga Vergisi Kanunu'na (DVK) göre damga vergisi, damga konulmak, makbuz vermek ve istihkaktan kesinti yapmak üzere üç ayrı şekilde ödenebilmektedir (DVK, 15.md.). DVK 19. maddesine göre, bankaların ödemelerinde kullandıkları ve nispi vergiye tabi bulunan makbuzlarla bu mahiyetteki kağıtlara ait vergilerin, bu ödemelerin yapıldığı veya avans olarak yapılan ödemelerde avansın verildiği sırada, kesinti yaparak ödenmesi konusunda Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Diğer bir ifadeyle hangi işlemler için hangi ödeme biçiminin uygulanacağını belirleme yetkisi Hazine ve Maliye Bakanlığına verilmiştir. Bakanlık gerekli göreceği durumlarda vergiyi hak edişlerden (istihkaklardan) kesilerek ödetmeye yetkili kılınmıştır. Bu husus damga vergisinde vergi de sorumluluğu anlamına gelmektedir (DVK, 19.md.).

Damga vergisinin istihkaktan kesinti (tevkifat, stopaj) şeklinde ödenmesi doğrudan verginin mükellefini değil, mükelleflerle iktisadi ilişki içine giren vergi sorumlusu konumundaki kişileri esas alan bir ödeme biçimidir. Yani istihkaktan kesinti suretiyle ödeme yapanlar ödeme yaptıkları ve aynı zamanda kâğıdı düzenleyen kişilerin vergilerini ödemek durumundadırlar. Kâğıdı düzenleyen ile vergiyi kesen kişiler farklıdır (Şenyüz vd., 2021: 377). Bu kapsamda yer alan işlemlere muhatap olan bankalar, ilgili işleme ilişkin gereken kesintiyi yapmakla yükümlüdür.

3.2. Bankaların Vergi Ödevlerine İlişkin Sorumlulukları

Vergi kanunları, bazı şartlarda bankalara, ilişkide bulundukları kişilerin vergi borçlarının ödenmesinin yanı sıra bir takım şekli ödevler de yüklemiştir. Bankalar bu söz konusu vergilerin mükellefi değil, sorumlusu durumundadır. Örneğin bankalar çalıştırdıkları personelin vergisini kaynakta keserek vergi dairesine yatırmakla ödevlidirler. Aynı şekilde bu mükelleflerle ilgili bordro düzenlemek ve muhtasar beyanname vermek ile de yükümlüdürler. Ayrıca bankaların, vergi kanunlarında belirtilen diğer vergi ödevleri ile ilgili sorumlulukları bulunmaktadır. Bankalar vergi kanunlarına aykırı davranışlarda bulunurlarsa, banka tüzel kişiliği, kesilecek vergi cezalarının yükümlüsü olmaktadır. Ancak ceza kesilmesine yol açan davranış, bankanın kanunî temsilcilerinin kast veya ihmaline dayanıyorsa ve bankayı takip etme olanağı yoksa kayba uğratılan vergi ve kesilecek ceza, ödevlerini yerine getirmeyen kanunî temsilcilerden alınabilir (Çağan, 1976: 47).

VUK'un “yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar. Bu sorumluluk, bunların ödedikleri vergilerden dolayı asıl mükelleflere rücu etmek hakkını kaldırmaz” (VUK, 11.md.) hükmü gereğince bankalar kesintiye tabi işlemler üzerinde tevkifat yapmamaları halinde söz konusu tevkifat konusu vergiyi, mal varlıklarında ödemek zorundadırlar. Aynı zamanda söz konusu tevkifat konusuna giren işlem dolayısıyla gereken şekli ödevleri yerine getirmemeleri nedeniyle (VUK ilgili hükümleri gereğince) kesilecek vergi cezalarından sorumludurlar.

SONUÇ

Ekonomide; sanayi ve ticaretin gelişimine katkısı her geçen gün artan ve finans kesiminin en önemli oyuncusu konumuna gelen bankalar, sundukları hizmetler ve yaptıkları

işlemler dolayısıyla insan hayatındaki önemini artırmış ve başta vergi olmak üzere bir dizi hukuki düzenlemenin muhatabı durumuna gelmiş bulunmaktadır. Bu çalışmada bankaların diğer yükümlülükleri göz ardı ederek sadece vergi sorumluluğu yönü ele alınmıştır.

Vergi hukukunda, vergi alacağının güvence altına alınmasının yanında verginin en kısa zamanda hazineye ulaşmasının sağlanması, mükellefin üzerindeki vergi tazyikinin azaltılarak vergi kayıp ve kaçakların önüne geçilmesi ve vergi maliyetini düşürmek üzere asıl vergi borçlusu ile birlikte vergiyi doğuran olayı şahsında gerçekleştirmeyen üçüncü kişilerin farklı derecede şekli ve maddi vergi ödevi konusunda vergi idaresine muhatap kılınması şeklinde tanımlanan vergi sorumlusu uygulaması düzenlenmiştir. Bu düzenleme kapsamına finansal sektörün baş aktörü olan bankalar da alınmıştır.

Vergi mevzuatında bankalar, genel hükümlerle veya özel düzenlemeler yapılarak vergi sorumlusu durumuna getirilmiştir. Bankalar, GVK'nin 94. madde kapsamında çalışanlarına yaptıkları ödemeler üzerinden tevkifat yapmak zorundadır. Bu hüküm, ilke olarak sadece bankalar için değil genel anlamda tüm işverenler için geçerlidir. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 17. maddesinde, diğer kurumların tevkifat düzenlemesine tabi olduğu belirtilse de, bu düzenlemenin temel anlamda bankaları daha fazla ilgilendirdiği söylenebilir.

EXTENDED SUMMARY

The banks are one of the most important actors of economic life as an institutions performing various transactions such as mediation in payments, collection bills, transferring money, accepting of trust, safe hiring, trading of foreign exchanges along with borrowing-lending activities. As well as carrying on their activities for profit, Banks as commercial enterprises have several roles undertaking as a part of economic system. This role of Banks undertook also means that they are in touch with various taxes.

Banks, in a sense, are the object of the tax administrations acting as a taxpayer due to their activities carried out; they are also the object of the tax administrations acting as a tax responsible that is defined for tax security measures in tax law. In this study, withholding liabilities of banks acting as a tax responsible are discussed.

Liabilities of Banks with respect to Tax Cuts: Bank are obliged to withhold and pay to tax administration through making this payment acting as a tax-responsible in the fees-characterized, wages paid to bank employees, payments to self-employed, payments for rights and leases, dividend payments, security incomes payments in accordance with the provision

of the Article 11 of the tax procedure law titled line “Responsibility of Taxpayers” stating that “Those who are compulsory for withholding tax from the payments they made or will make are responsible for fully deducing and paying of tax as well as fulfilling other duties related with this. This responsibility does not foreclose the right of receding to the primary taxpayers as the taxes they have already paid.”

Liabilities of Banks with regard to Corporate Tax: Banks requiring established as a Joint Stock Company by law are among the persons / institutions making deduction in the Corporate Tax Law. Accordingly, Banks are obliged to make withholding over the payments to be made regarding to Articles 15 and 30 of CTL.

Liabilities of Banks with respect to Value Added Tax: The parties to the transactions stated in Article 9 of VATK are the persons and institutions to whom goods are delivered or services are rendered. They will be in charge as the taxpayer for fully deducing and paying of the tax and fulfilling other related tasks. Within the context of this regulation, banks are obliged to make the required withholdings in case of becoming a party to the transactions remarked in the law and the Value Added Tax General Implementation Communiqué.

Liabilities of Banks with respect to Inheritance Tax (Succession Duties): Article 17 of the Inheritance brought a provision that “Banks request to beneficiaries a certificate that issued by tax administration regarding tax paid beforehand in order to able to give money and bill based upon any transactions within the scope of this tax. They are able to give to arrears of their rights who do not submit a certificate after withholding five percent by case of succession and withholding fifteen percent in gratuitous transfers as a tax equivalent. Those withholding are obliged to lodge the money they have already withheld to the subdivision of treasury of their location within one week and to notify the situation in written to the affiliated tax administration.”

Liabilities of Banks with respect to Stamp Tax: Stamp duty successively can be paid in three different ways putting a stamp, issuing a receipt and deducing in the remuneration.(ST Article.15). According to the 19th Article of Stamp Duty, Ministry of Finance is authorized to the banks paid and withhold for the receipts used by banks in their payments and subject to proportional tax and this paper-characterized of taxes by deducing as these payments are made or advance payments are made. In this context, the banks dealing with the transactions within this context are obliged to make the necessary deductions for the related transaction.

Whereas, in tax legislation, banks are made responsible for taxes within the scope of general provisions, they are also made tax responsible by making special arrangements. Tax laws impose some formal duties on banks, in addition to paying the tax debts of the people they are in contact with, under some conditions. Besides, Banks have responsibilities related to other tax duties specified in tax laws. In case of acting in violation of tax laws, the legal entity of the bank will be liable for tax penalties.

KAYNAKÇA

- Bay H. (2020), “Vergi Hukukunda Sorumluluk” Vergi Sorunları Dergisi, Cilt 43, Sayı 376, 36-47, ISSN:1300-8951.
- Çağan N. (1976), “Bankaların Vergi Yükümlülükleri ve Vergi Sorumlulukları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 33, Sayı 1, 21-47.
- Erginay A. (1982). Vergi Hukuku İlkeler, Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Gerçek A. (2005), “Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 54, Sayı 3, 158-193.
- Gürkan T. (1993), İktisat Tarihi, İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Kısa Ö., Hacıköylü, C. (2022), “Finansal İşlem Vergileri Hakkında Genel Bir Değerlendirme ve Türkiye İçin Bazı Öneriler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi”, Cilt 22, Sayı 1, 303-322, e-ISSN:2667-8583.
- Kubilay H. (2005), Sigorta Muameleleri Nedeniyle Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Mükellefinin Kim Olduğu Sorunu, Dokuz Eylül University Law Review, Sayı 7, 121-132.
- Pınar A. (2003), Bankacılık Faaliyetleri Üzerindeki Vergi ve Benzeri Yüklerin Ekonomik Etkileri: Türkiye İçin Nicel Bir Analiz, Bankacılar Dergisi, Sayı 45, 42-59.
- Seyhan F. (2008), Finansal İşlem Vergileri ve Türkiye’de Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.

- Şenyüz D., Yüce M., Gerçek A. (2021), Türk Vergi Sistemi, 18. Baskı, Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Tanrıverdi S. (2010), Banka Muameleleri Vergisi'nin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri ve Bir Model Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı.
- Tekin A. (2015), "Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, 1-26.
- Tokatlıoğlu M., Şen S. (2016), Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği, Maliye Dergisi, Sayı 170, 71-89.
- Ünsal H., Ertürk Atabey S., Bıyık G. (2019), Türk Bankacılık Sektöründe Vergi Planlaması Analizi, Journal of Turkish Court of Accounts, Sayı 113, 9-43.
- Yüce M. (2021), Vergi Planlaması, 2021 Yılı Özel Baskı, Bursa: MuhasebeTR Yayınları.
- 15/06/1959 Tarih ve 10231 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 7338 No'lu Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu.
- 06/01/1961 Tarih ve 10700 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 193 No'lu Gelir Vergisi Kanunu.
- 12/01/1961 Tarih ve 10705 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 213 No'lu Vergi Usul Kanunu.
- 02/11/1984 Tarih ve 18563 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 3065 No'lu Katma Değer Vergisi Kanunu.
- 21/06/2006 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 5520 No'lu Kurumlar Vergisi Kanunu.

TURİZM ALANINDA LİSANS EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN MESLEĞİ SEÇME NEDENLERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

Cenk Murat KOÇOĞLU*

Yağmur KOÇOĞLU**

Özet

Uluslararası turizm hareketleri göz önüne alındığında her geçen gün yukarı doğru bir ivme dikkat çekmektedir. Turizm hareketlerindeki bu yükseliş istihdamı da olumlu bir şekilde artırmaktadır. Turizmdeki bu istihdam artışına bağlı olarak turizm programlarının sayısı da artmıştır. Bu araştırmanın amacı, lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin mesleği seçme nedenlerini etkileyen faktörleri tespit etmek ve bu faktörlerin okudukları turizm bölümüne, daha önceden turizmde çalışma durumlarına göre, turizm bölümünü isteyerek seçme durumlarına göre ve ailelerinde benzer eğitim alma durumlarına göre farklı değerlendirilip değerlendirilmeme durumlarını saptamaktır. Bu kapsamda araştırmada anket tekniği ile lisans düzeyinde turizm bölümünde öğrenim gören 415 öğrenciden veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin mesleği seçme nedenlerini etkileyen faktörlerin; sosyal statü ve bireysel ilişkiler, ücret-yan ödeme, endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu, prestij ve yükselme olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin bu boyutlara yönelik katılım ortalamaları incelendiğinde; öğrencilerin en fazla katıldığı boyutun endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu ile sosyal statü ve bireysel ilişkiler olduğu, en az katılım sağladığı boyutun yükselme olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinin turizmle ilgili bazı değişkenler açısından farklılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinin okudukları turizm bölümüne, daha önceden turizmde çalışma durumlarına göre, turizm bölümünü isteyerek seçme durumlarına göre ve ailelerinde benzer eğitim alma durumlarına göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Eğitimi, Mesleği Seçme Nedenleri, Turizm Bölümü Öğrencileri.

AN INVESTIGATION OF THE FACTORS EFFECTIVE IN CHOOSING TOURISM PROFESSION OF UNDERGRADUATE STUDENTS

Abstract

It is pointed out that the rise in national and international tourism movements positively affects employment in the tourism industry. Depending on the need for qualified employees in tourism, it is observed that the number of tourism programs has increased. This study aims to observe the views of tourism students concerning the occupation, determining the factors influencing their career choices, and to analyze these factors based on different variables such as their previous experiences in tourism, their willingness in choosing it as a career, and whether their families have similar educational background or not. Quantitative method was used and a questionnaire survey was conducted on 415 undergraduate students. According to analysis results, it was determined that the factors affecting the reasons for vocational preferences of the students were social status and individual relations, payment-supplementary payment, industrial commitment and person fit, prestige and promotion. When examining the participation level of the students regarding these factors; it was ascertained that most participated factors were industrial commitment and person fit, social status and individual relations,

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, cenk-murat@hotmail.com.

** Turist Rehberi, yagmurkocoglu26@gmail.com.

while promotion was the least. Meanwhile, it was determined that the reasons for vocational preferences of the students differed across the tourism department they studied, work experience in tourism, willingness on preferring the tourism department and family members having tourism training.

Keywords: *Vocational Preference, Tourism Training, Undergraduate Students.*

GİRİŞ

Turizm, birçok sektör için talep oluşturan ve ülke ekonomilerine birçok konuda katkı sağlayan önemli bir sektör konumundadır. Dünya Turizm Örgütü'ne göre, uluslararası turizm hareketlerine katılan turist sayısının 2030'da 1,8 milyar olacağı öngörüsünden yola çıkıldığında, turizm sektörünün ülke ekonomilerine katkısının artarak devam edeceği düşünülmektedir. Özellikle Türkiye açısından bu duruma bakıldığında hem turist sayısı hem de turizm gelirlerinin arttığı ve ekonomiye çok daha fazla katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Turizmin ülkemiz ekonomisine verdiği en önemli katkılarının başında istihdam gelmektedir. Turizm yapısı gereği insanın insana hizmet ettiği bir sektör niteliğindedir. Dolayısıyla bu özelliğinden dolayı, turizm hem doğrudan hem de dolaylı istihdama önemli katkılar sağlamaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi turizm hareketlerinin artmasıyla birlikte, bu alanda hizmet verecek turistik tesislerin de sayısı da artacaktır. Dolayısıyla bu yeni tesislerde istihdam edilecek nitelikli personel ihtiyacı da ortaya çıkacak, bu durumda nitelikli ve kalifiye personel yetiştirecek yeni eğitim kurumlarına olan talebi artıracaktır. Birçok araştırmada turizm eğitime ilişkin olarak turizm endüstrisinde yer alan işletmelere nitelikli personel yetiştirilmesi konusu özellikle vurgulanmaktadır (Akbaba ve Çimen 2007; Kozak, 2009; Aymanık ve Aymanık, 2013; Üzümcü vd., 2015; Akyol vd., 2018). Ülkemize gelen turist sayısının ve turizmden elde edilen gelirin her geçen gün arttığı bir ortamda, turizm sektöründe çalışan personelin eğitilmiş olması, verilen hizmetin kaliteli olmasında, gelen turistin memnuniyetinin sağlanmasında hem işletmeye hem de ülkeye önemli bir rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında turizm eğitim kurumlarının önemli bir görev üstlendiği de ortadadır.

Özellikle son yıllarda turizm eğitim kurumlarının sayısının artması ile birlikte boş kalan kontenjan sayısı da dikkat çekmektedir. Özellikle 2017'de ön lisans düzeyinde turizm eğitimi veren programların yaklaşık %25'inin boş kaldığı, lisans düzeyinde ise bu oranın yaklaşık %42'ye çıktığı tespit edilmiştir (Yayla vd., 2017). Her ne kadar turizm bölümü kontenjanlarının son yıllarda düştüğü görülse de, özellikle lisans düzeyinde turizm eğitimi veren bölümlerin 2019'da tercih edilme durumunun %64'ten, %96'ya çıkmasıyla iyimser bir tablo ortaya çıkmıştır (Kozak, 2019).

İlgili literatür incelendiğinde, turizm eğitiminin mevcut durumunu değerlendiren pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalarda, turizm öğrencilerinin sektöre bakış açısı ve sektörde çalışma eğilimleri (Ehtiyar ve Üngüren, 2008; Batman ve Çankırı, 2013; Köşker ve Unur, 2017), Turizm öğrencilerinin kariyer seçimlerini etkileyen faktörler (Roney ve Öztin, 2007; Ilgaz ve Toker, 2016; Çuhadar ve Çetintürk, 2016; İnce ve Kendir, 2016) ve turizm öğrencilerinin mesleğe bakış açıları (Pelit ve Güçer, 2006; Kozak, 2009; Avcıkurt vd., 2012) gibi konular incelenmiştir.

Bu araştırmanın amacı, turizm öğrencilerin mesleğe bakış açılarını incelemek, mesleği seçme nedenlerini etkileyen faktörleri tespit etmek ve bu faktörlerin turizm eğitime özgü değişkenler açısından farklı değerlendirilip değerlendirilmeme durumlarını saptamaktır. Önceki araştırmalardan farkı ise, mesleği seçme nedenlerinin çok fazla işlenmeyen değişkenler açısından incelenmesidir. Turizm sektörü oldukça dinamik bir niteliktedir. Bununla bağlantılı olarak turizm eğitiminin, sektörde değişen koşullara göre kendini adapte etmesi oldukça önemlidir. Bu araştırma sayesinde, önceki turizm eğitimiyle ilgili araştırmalarının, bu araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak, turizm öğrencilerinin sektöre yönelik algılarında bir değişiklik olup olmadığının tespit edilebilmesi, mevcut duruma yönelik öneriler geliştirilmesi açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde turizm eğitimi ve meslek seçiminde etkili olan değişkenlere yönelik kavramsal bilgi verilecektir.

1.1. Turizm Eğitimi

Teknolojinin ilerlemesi, bireylerin daha bilinçli hale gelmesi ve boş zaman konusundaki gelişmeler (Kozak vd., 2009: 2) gibi birçok etken dolayısıyla turizm hareketine katılan birey sayısı her yıl artma göstermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, ülkemize gelen turist sayısının 46 milyon kişi, turizm geliri ise 29,5 milyar dolar olurken, 2019 ilk çeyrek turizm hareketlerinde ilk 6 ayda ülkemize gelen turist sayısında önemli bir artış olduğu ve bu sayının rekor bir şekilde yüzde %12 artış 21,5 milyon kişiye ulaşmıştır (TUİK, 2019). Böylesine hızla büyüyen ve gelişen bir sektörde, turizm eğitimi konusu, üzerinde durulması gereken önemli konulardan birisidir.

Turizm sektöründe rekabetin artmasıyla birlikte, turizmin başarılı bir şekilde yönetilmesi için nitelikli personel ve bununla bağlantılı olarak da turistlere kaliteli hizmet verilmesi gerekmektedir (Christou, 1999). Türkiye’de turizm sektörünün gösterdiği bu ilerleme, turistik işletme sayısındaki artışla bağlantılı olarak, istihdam edilecek personel varlığını da bir ihtiyaç olarak beraberinde getirmektedir. Bu durum mesleki turizm eğitiminin de gelişmesini sağlamış ve hem sektör hem de ülke ekonomisi için önem verilen bir konu haline gelmiştir (Aymanıuy ve Aymanıuy, 2002, s. 32).

Turizm sektörüne nitelikli personel yetiştiren yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin gelecekte turizm sektöründe görev alacakları düşünüldüğünde insan ilişkilerinin geliştirilmesi ancak etkin ve kaliteli bir turizm eğitimi ve öğretimiyle mümkündür (Akova, Çetin ve Kaya, 2014, s. 65). Turizm eğitimi, her düzeydeki öğrenciye turizm bilincini yerleştirmek, misafirperverliği öğretmek, sektörde çalışan personelin mesleki bilgisini artırmak ve turizm sektörüne yönetici seviyesinde yapılan faaliyetleri ifade etmektedir (Olalı, 1973: 10). Turizm eğitiminin amacı, nitelikli bir mezun yetiştirmektir. Bu eğitim sayesinde öğrenciler turizm sektörünün gerektirdiği sorumlulukları yerine getirebilecektir (Soybalı ve Bayraktaroğlu 2013, s. 185).

1.2. Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler

İlgili literatür incelendiğinde meslek seçimini etkileyen birçok unsurdan bahsedilmiştir. Super ve Knasel (1981) bu unsurları; biyolojik, sosyolojik, psikolojik, politik ve ekonomik etmenler şeklinde ifade etmişlerdir. Bu unsurlar; bireysel, çevresel, işe yönelik ve sistemik unsurlar şeklinde de açıklanabilir. Örneğin Owen vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, öğrencilerinin eğitim gördükleri bölümü seçme sebeplerinden ilk dördünün; bölüme duyulan ilgi, kişisel özelliklerin ilgili alana uygun olması, sınavda alınan puanın yeterliliği ve iş bulma şansının yüksekliği gibi nedenler ortaya çıkmıştır. Cantor (1992), meslek seçiminde, ailenin önemine dikkat çekerken, benzer şekilde Mooney vd. (2008) ile Ensari ve Alay (2017) aile ve arkadaş çevresinin meslek seçimini etkilediğini tespit etmişlerdir. Türkay ve Solmaz (2011) ise bireylerin meslek seçiminde, kişisel özellikler ve sosyal olanakların da etkili olduğunu ifade etmiştir.

Turizm Sektöründe ilk kez çalışan öğrenciler ile daha önceden sektör deneyimi öğrenciler arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Nitekim Kuşluvan ve Kuşluvan (2000) tarafından yapılan bir araştırmada sektörde eğitime başlayan öğrencilerin deneyim kazandıkça görüşlerinde farklılaşma tespit edilmiştir. Benzer şekilde Kwan’ın (2005) yaptığı bir çalışmada öğrencilerin üniversitedeki ilk yıllarındaki düşüncelerinin ailelerinden etkilendiği;

eğitimin son yıllarında ise deneyim kazandıkça sektör hakkındaki duygu ve düşüncelerinde değişiklik olduğu belirlenmiştir. O'Mahony vd., (2001) tarafından Avustralya'daki turizm lisans programında eğitime başlayan 143 öğrenci ile yapılan bir araştırmada öğrencilerin isteyerek bu alanı seçtikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde, Yüksel vd., (2002) tarafından Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu öğrencileriyle yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenlerinin, kariyer gelişimi, ücret ve yabancı dillerini geliştirme olduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşın Kuşluyan ve Kuşluyan (2000) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun mesleğin yorucu ve stresli olduğu ve aile hayatının olmaması gibi nedenlerle sektörde çalışmayı düşünmediği ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Birdir'in (2002) yaptığı bir araştırmada, çalışma koşulları, ücret, sektörün yapısı, sosyal güvence, sosyal statü ve kariyer fırsatları gibi unsurlar sebebiyle öğrencilerin turizm mesleğini yapmayı istemedikleri tespit edilmiştir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde genel olarak öğrencilerin turizm mesleğini seçmeme nedenlerinin; sektör yapısı ve mevsimlik istihdam (Pelit ve Güçer, 2006; Roney ve Öztin, 2007; Kozak, 2009), çalışma koşulları ve ücret düşüklüğü (Kuşluyan ve Kuşluyan, 2000; Roney ve Öztin, 2007; Üzümcü vd., 2015), iş tanımlarının ve meslek standartlarının olmaması (Tüylüoğlu, 2003), staj yapıldığı süreçteki kötü deneyim (Kozak ve Kızılırmak, 2001; Pelit ve Güçer, 2006; Ulama vd., 2015), öğrencilerin turizm bölümlerini istemeden seçmek zorunda kalması (Aksu ve Köksal, 2005; Güzel, 2006; Keleş, 2018) düşük sosyal statü ve uzun saatler çalışılması (Kuşluyan ve Kuşluyan 2000; Çatı ve Bilgin, 2013) olarak belirlenmiştir. Orhan (2015) tarafından lisans düzeyinde turizm eğitimi alan 755 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin meslek seçiminde ve sektörde çalışma niyetleri üzerinde, sosyal güvence, düşük ücret, sektörün yapısı, çalışma koşullarının ve kariyer olanaklarının yetersizliği gibi boyutların etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan yapılan çalışmalarda; sektörün personel ihtiyacını turizm konusunda eğitim almamış bireylerden karşıladığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte turizm konusunda eğitim alanların çoğunluğunun farklı bir sektörde çalıştığı (Kızılırmak, 2000; Kuşluyan, 2000; King vd., 2003), turizm eğitimi almış mezunların zaman geçtikçe, turizmi meslek olarak seçmekten pişman oldukları (Kuşluyan ve Kuşluyan, 2000; Hjalager ve Andersen, 2001; Kozak ve Kızılırmak, 2001; Ünlüönen, 2004) ve turizm sektöründe çalışmak istemedikleri ortaya konmuştur.

Dinç'in (2008) öğrencilerin meslek seçiminde etkili olan faktörler üzerine yaptığı bir çalışmada, kariyer fırsatı, yüksek ücret ve sosyal statü, aile çevresi ve eğitim çevresinin etkili olduğu belirlenmiştir. Richardson (2009) tarafından Avustralya'daki 379 turizm öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, Öğrencilerin turizm mesleğine karşı negatif tutumlarının olduğu ve öğrencilerin çoğunluğunun turizmde kariyer yapmaya önem vermedikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Jiang ve Tribe (2009) tarafından yapılan başka bir araştırmada, öğrencilerin turizm sektöründeki işlerin kısa vadeli olduğu ve gelecek için düşünülecek işler olmadığı, bundan dolayı kariyer yapmayı düşünmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Buna karşın Roney ve Öztin'in (2007) Anadolu, Bilkent ve Boğaziçi Üniversitesindeki 450 turizm öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunun turizm sektöründe iyi paralar kazanılabileceğine, yarısından fazlasının turizmde eğitimin iyi bir kariyer tercihi olduğunu düşündüğünü, turizm sektöründe çalışmanın avantajların dezavantajlarından fazla olduğu tespit edilmiştir. Tuncer ve Yeşiltaş (2013) tarafından yapılan başka bir çalışmada, çalışma saatlerinin fazlalığı ve işlerin çok yoğun olması sebebiyle çalışanların aile ve özel hayatlarına zaman ayıramadıklarından yakındıkları tespit edilmiştir. Üzümcü ve arkadaşları (2015) tarafından turizm öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, turizm eğitimi seçme sebeplerine göre, ücret ve kariyer imkânlarına ilişkin algıların farklılaştığı; çalışma koşulları ve iş bulma koşulları ile mesleği seçme sebepleri arasında bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

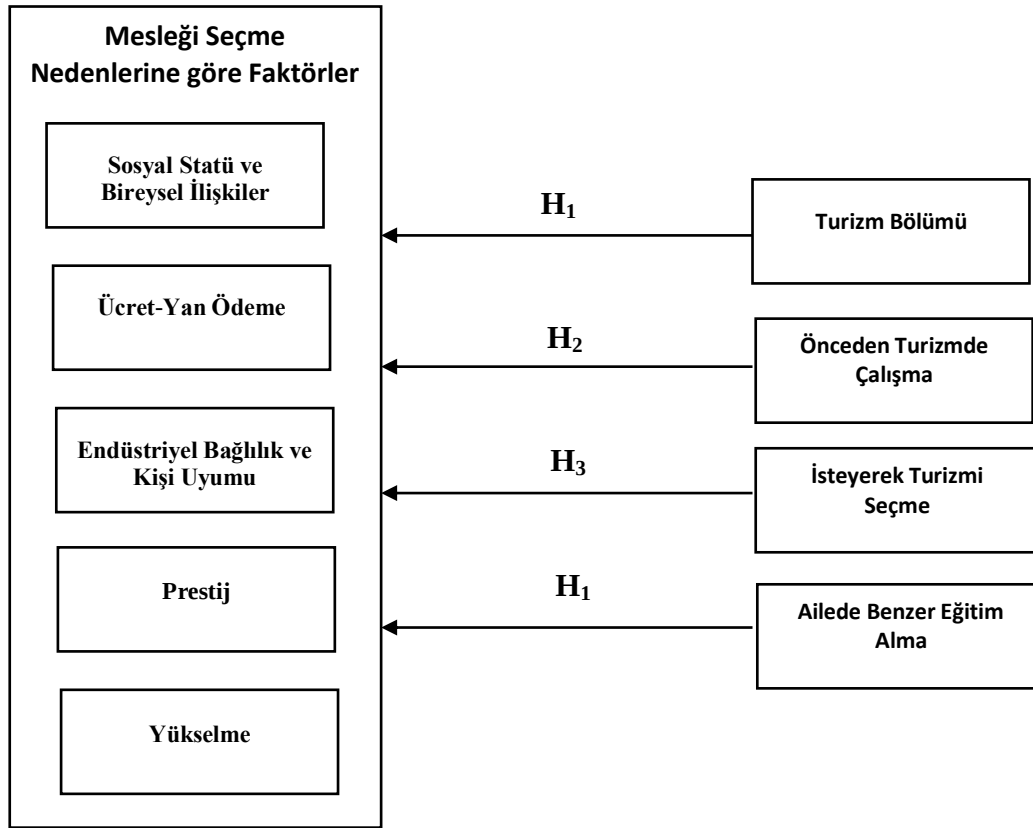
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nicel yöntem kullanılmış ve veri toplama da anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Soru formu literatürdeki benzer çalışmalardan elde edilerek (Kuşluyan ve Kuşluyan, 2000; Birdir, 2002; Dinç, 2008; Aymankuy ve Aymankuy, 2013; bu çalışmaya uyarlanmıştır. Anakütlenin tamamına ulaşmanın zaman ve maliyet güçlüklerinden dolayı mümkün olmadığından örnekleme yoluna gidilmiştir. Örnekleme yönteminde tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kasti ve kolayda örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir. Araştırma Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesinde öğrenim gören öğrencilere 2019 mart ayında uygulanmıştır. Araştırma evreni 698 olduğundan $n = \frac{Nt2pq}{d2(N-1)+t2pq}$ formülü (Baş, 2008: 45), istatistiki olarak 415 örnek hacminin anlamlı sonuçlar vereceğini göstermektedir. Elde edilen veriler turizmde nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan SPSS 23 programında analiz edilmiş ve analiz olarak, frekans, açıklayıcı faktör analizi, normallik testleri ve varyans analizleri kullanılmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Araştırmanın modeline göre öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinin, okudukları turizm bölümüne, önceden turizmde çalışma durumlarına, isteyerek turizm bölümünü seçme durumlarına ve ailede benzer eğitim alma durumlarına göre farklılaştığı öngörülmektedir. Bu amaçla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

“**H₁**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri okudukları turizm bölümüne bağlı olarak farklılık göstermektedir”

“**H₂**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri önceden turizm sektöründe çalışma durumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir”

“**H₃**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri isteyerek turizm eğitimini seçme durumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir”

“**H₄**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri ailelerinde benzer eğitim almış birey olup olmasına göre farklılık göstermektedir”

3. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde demografik bilgiler, açıklayıcı faktör analizi, güvenilirlik analizi, mesleği seçme nedenlerine yönelik ortalamalar, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA testi yapılmış ve bulgulanmıştır.

3.1. Demografik Bulgular

Araştırma sonucu elde edilen demografik bulgular Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Bulgular

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Gelinen Bölge	Frekans	Yüzde
Kadın	187	45,1	Marmara Bölgesi	99	23,9
Erkek	228	54,9	Ege Bölgesi	38	9,2
Yaş	Frekans	Yüzde	Akdeniz Bölgesi	61	14,7
18-20	167	40,2	Karadeniz Bölgesi	118	28,4
21-23	199	48,0	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	13	3,1
24 ve üzeri	49	11,8	Doğu Anadolu Bölgesi	21	5,1
Okuduğunuz Bölüm Nedir	Frekans	Yüzde	İç Anadolu Bölgesi	33	8,0
Turizm Rehberliği	184	44,3	Yabancı uyruklu	32	7,7
Turizm ve otel işletmeciliği	231	55,7	Önceden turizmde çalışma durumu	Frekans	Yüzde
Turizmi isteyerek mi seçtiniz	Frekans	Yüzde	Evet	94	22,7
Evet	298	71,8	Hayır	321	77,3
Hayır	117	28,2	Ailenizden benzer eğitim alma	Frekans	Yüzde
-			Evet	47	11,3
			Hayır	368	88,7

Tablo 1’e göre, katılan öğrencilerin %55’i erkek %45’i bayanlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğunun yaşları 21-23 arasında değişmektedir. Öğrencilerin okudukları turizm bölümünün %56’sı turizm ve otel işletmeciliği, %44’ü ise turizm rehberliği programında eğitim almaktadır.

3.2. Güvenilirlik Analizi

Araştırmada uygulanan ölçeğe güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach Alpha katsayısının “,897” olduğu saptanmıştır. Bu değer ölçeğin olarak güvenilir ve geçerli olması için gereken 0,70 değerinin üzerindedir (Nunnally & Bernstein, 1994, s. 265). Tablo 3’e bakıldığında, güvenilirlik değerlerinin 0,70’in üzerinde olduğu görülmektedir.

3.3. Mesleği Seçme Nedenleri ile İlgili Açıklayıcı Faktör Analizi

Turizm Mesleğini seçme nedenlerine yönelik ölçeğe yapı geçerliliğini sağlamak için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Araştırmada temel bileşenler analizi ve varimax rotasyon tekniği ile açıklayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Barlett Küresellik testinin anlamlı olması ve Kaiser-Meyer-Olkin değerinin 0,896 olması örnek hacminin faktör analizi için yeterli olduğu ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2016).

Kaiser normalleştirilmesiyle özdeğeri 1'den büyük olan faktörler dikkate alınmış ve faktör analizinde Turizm Mesleğini seçme nedenlerine yönelik ölçekte bir ifadenin faktör yükünün %40'dan düşük çıktığı belirlenmiş ve ölçeğin beş boyuttan oluştuğu ortaya konmuştur. Araştırmanın varyans yüzdesi toplamı 64,14 olarak çıkmıştır. Bu oranın %50'den yüksek olması açıklayıcı faktör analizinin geçerliliğini belirtmektedir (Scherer vd., s. 1988).

Tablo 2: Mesleği Seçme Nedenleri ile İlgili Faktör

Mesleği Seçme Nedenleri İle İlgili İfadeler	Faktör Yükleri	Varyans %	G. Analizi
Sosyal statü ve Bireysel ilişkiler			
Farklı kültürleri ve insanları tanımak	,906		
Farklı deneyimler elde etmek	,905		
Sosyal hayatıma önemli katkılar sağlamak	,905		
Yeni ve farklı yerler görmek	,904		
İnsanlarla sürekli iletişim içinde olmak	,898		
Hoş bir ortamda çalışmak	,894		
Daha fazla seyahat etmek	,867		
Mutlu olan insanlarla bir arada olmak	,864		
Daha çok arkadaş edinebileceğim bir iş olarak görmek	,831		
Bu sektörde kendimi daha bağımsız hissediyor olmam	,804		
Çalışma koşullarının bana uygun olması	,803		
Sürekli olarak sosyal güvenceye sahip olmak	,798		
Ücret-yan ödeme			
Daha iyi bir hayat standardı sağlamak	,934		
Uygun bir gelire sahip olmak	,928		
Turizmin yüksek kazançlı bir sektör olması	,920		
Kısa zamanda çok kazanabilmek	,894		
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu			
Aldığım eğitimle ilgili bir iş sahibi olmak	,915		
Gelecekte de bu alanda öğretimime devam etmek	,884		
Daha fazla bilgiye ulaşabilmek	,874		
Yeteneklerimi en çok turizmde kullanabilmem	,840		
Prestij			
Turizmin sahip olduğu imajın bana çok çekici gelmesi	,870		
Turizmin toplum tarafından prestijli bir sektör olarak kabul edildiğini düşünüyor olmam	,834		
Birçok ünlü kişi ile tanışabilmek	,802		
Turizmde çok iyi iş fırsatlarının olması	,798		
Yükselme			
Ailemin turizmle ilgili bir işe sahip olması	,873		

Turizmde çalışmanın diğer sektörlerle göre daha kolay olması	,858	4,013	0,913
Yükselme olanaklarının diğer sektörlerle göre daha kolay olması	,850		
Güvenilirlik Analizi: 0,897; Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi; Döndürme Yöntemi: Kaiser Normalleştirilmesi ile Varimax, İterasyon Sayısı: 6, Varyans toplamı: 80,85; KMO Uygunluk Ölçütü: 0,896; Barlett Küresellik Testi x2: 13463,24 p: 0,000			

Tablo 2’de yer alan bilgiler incelendiğinde, birinci faktör (12 madde) sosyal statü ve bireysel ilişkiler, ikinci faktör (4 madde) ücret-yan ödeme, üçüncü faktör (4 madde) endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu, dördüncü faktör (4 madde) prestij ve beşinci faktör (3 madde) yükselme olarak isimlendirilmiştir. Bu faktörlerin her birinin içsel tutarlık kat sayılarının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik Boyutların Ortalamaları

Boyutlar	Ortalama	S. Sapma
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu	3,86	1,04117
Sosyal statü ve bireysel ilişkiler	3,73	1,06464
Ücret ve yan ödemeler	3,46	1,18733
Prestij	3,23	1,10958
Yükselme	2,42	1,27746

Aritmetik ortalama değerlerini daha iyi yorumlayabilmek için 1.00-1.79 aralığı: “kesinlikle katılmıyorum”, 1.80-2.59 aralığı: “katılmıyorum”, 2.60-3.39 aralığı: “kararsızım”, 3.40-4.19 aralığı: “katılıyorum”, 4.20-5.00 aralığı: “kesinlikle katılıyorum” aralıkları dikkate alınmıştır. Ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip boyutun “endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu” (3,86) olduğu, bunu “sosyal statü ve bireysel ilişkiler” (3,73) boyutunun izlediği görülmektedir. Turizm öğrencilerin en düşük algıladığı boyutun “yükselme” (2,42) olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrenciler; aldığı eğitimle ilgili bir iş sahibi olmak, yeteneklerini en çok turizmde kullanabilme, farklı kültürleri ve insanları tanımak, farklı deneyimler elde etmek, yeni ve farklı yerler görmek istediklerinden dolayı turizm mesleğini seçtikleri söylenebilmektedir. Diğer yandan öğrenciler genel olarak turizmde yükselme olanaklarının kolay olmadığını da düşünmektedirler.

3.4. Öğrencilerin Turizm Eğitimi ile İlgili Bazı Değişkenlere göre Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik Farklılık Durumları

Öğrencilerin turizm eğitimi ile ilgili okudukları turizm bölümü, önceden turizm sektöründe çalışma durumları, turizm bölümünü isteyerek seçme durumlarının farklı değerlendirilip değerlendirilmediği analiz edilmiştir. Bunun için başta verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için, çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış ve bu değerlerin -1,5

ile +1,5 arasında olduğu tespit edilmiş (Tabachnick ve Fidell, 2013) ve verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. Bu nedenle parametrik testlerden, biri olan t testi kullanılmıştır.

Tablo 4: Öğrencilerin Okudukları Turizm Bölümüne Göre Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik T Testi

Faktörler	Bölüm	N	Ort.	t	p
Sosyal statü ve bireysel ilişkiler	Turist Rehberliği	184	3,92	3,259	0,001
	Turizm İşletmeciliği	231	3,58		
Ücret-yan ödeme	Turist Rehberliği	184	3,64	2,876	0,004
	Turizm İşletmeciliği	231	3,31		
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu	Turist Rehberliği	184	3,81	,889	0,375
	Turizm İşletmeciliği	231	3,90		
Prestij	Turist Rehberliği	184	3,18	,874	0,383
	Turizm İşletmeciliği	231	3,27		
Yükselme	Turist Rehberliği	184	2,48	,952	0,342
	Turizm İşletmeciliği	231	2,36		

Öğrencilerin okudukları bölüme göre mesleği seçme nedenlerine ilişkin faktörleri değerlendirme durumları bağımsız örneklem t testi analiz edilmiş ve mesleği seçme nedenlerine ilişkin iki faktörü farklı değerlendirdikleri test edilmiştir. Ortalamalara göre turizm rehberliği öğrencilerinin, turizm ve otel işletmeciliği öğrencilerine göre “sosyal statü ve bireysel ilişkiler” ve “ücret-yan ödeme” faktörlerini daha olumlu değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu durum turist rehberlerinin statü ve ücret bakımından otel işletmeciliği personelinin daha iyi koşullara sahip olmasıyla açıklanabilir. Buna göre “**H₁**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri okudukları turizm bölümüne bağlı olarak farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Önceden Turizmde Çalışma Durumlarına Göre Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik T Testi

Faktörler	Önceden Turizmde Çalışma Durumları	N	Ort.	t	p
Sosyal statü ve bireysel ilişkiler	Evet	97	3,49	2,458	0,015
	Hayır	318	3,81		
Ücret-yan ödeme	Evet	97	3,16	2,848	0,005
	Hayır	318	3,55		
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu	Evet	97	3,79	,793	0,428
	Hayır	318	3,88		
Prestij	Evet	97	3,19	,445	0,656
	Hayır	318	3,24		
Yükselme	Evet	97	2,35	,955	0,340
	Hayır	318	2,41		

Öğrencilerin önceden turizm sektöründe çalışma durumlarına göre mesleği seçme nedenleri bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiş ve mesleği seçme nedenlerine ilişkin iki faktörü farklı değerlendirdikleri belirlenmiştir. Turizm sektöründe daha önce çalışmış olanlar, olmayanlara göre “sosyal statü ve bireysel ilişkiler” ve “ücret-yan ödeme” faktörlerini daha olumsuz değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum sektörünün çalışma koşullarının ağırlığı ve özlük hakları konusundaki eksikliklerden kaynaklanabilmektedir. Nitekim bu sonuçlar, Kuşluvan ve Kuşluvan (2000); Duman vd. (2006); Çavuş ve Kaya (2013) ile Türker vd. (2016) tarafından yapılan araştırmalardaki sonuçlarla da desteklenmektedir. Bu sonuçlara göre **H₂**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri daha önce turizm sektöründe çalışma durumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6: Öğrencilerin Turizmi İsteyerek Seçme Durumlarına Göre Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik T Testi

Faktörler	Turizmi İsteyerek Seçme Durumları	N	Ort.	t	p
Sosyal statü ve bireysel ilişkiler	Evet	298	3,83	2,992	0,003
	Hayır	117	3,49		
Ücret-yan ödeme	Evet	298	3,48	,672	,502
	Hayır	117	3,40		
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu	Evet	298	4,00	4,101	0,000
	Hayır	117	3,52		
Prestij	Evet	298	3,32	2,761	0,006
	Hayır	117	2,99		
Yükselme	Evet	298	2,45	,728	,467
	Hayır	117	2,35		

Öğrencilerin isteyerek turizm bölümünü seçme durumlarına göre mesleği seçme nedenleri bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiş ve mesleği seçme nedenlerine ilişkin üç faktörü farklı değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Turizm bölümünü isteyerek seçmiş olanlar, olmayanlara göre “sosyal statü ve bireysel ilişkiler”, “Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu” ve “Prestij” faktörlerini daha olumlu değerlendirmişlerdir. Aksu ve Köksal (2005), Akdeniz Üniversitesi Turizm işletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda, yapılan bir araştırmada bölümünü isteyerek seçen öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha pozitif algılara sahip olduğu belirlemiştir. Buna karşın Pehlivan’ın (2008) Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda yapılan araştırmada, lisans düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, turizm eğitimi isteyerek seçmelerine rağmen mezun olduktan sonra turizmde kariyer yapmak istemediklerini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre **H₃**: Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri isteyerek turizm eğitimi seçme durumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Ailelerinin Benzer Eğitim Alma Durumlarına Göre Mesleği Seçme Nedenlerine Yönelik T Testi

Faktörler	Ailelerinde Benzer Eğitim Alma Durumları	N	Ort.	t	p
Sosyal statü ve bireysel ilişkiler	Evet	47	3,64	,619	,536
	Hayır	368	3,76		
Ücret-yan ödeme	Evet	47	3,49	,193	,847
	Hayır	368	3,45		
Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu	Evet	47	4,01	1,039	,299
	Hayır	368	3,84		
Prestij	Evet	47	3,46	1,498	,135
	Hayır	368	3,20		
Yükselme	Evet	47	2,88	2,226	0,030
	Hayır	368	2,36		

Öğrencilerin ailelerinin benzer eğitim alma durumlarına göre mesleği seçme nedenleri bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiş ve mesleği seçme nedenlerine ilişkin bir faktörü farklı değerlendirdikleri belirlenmiştir. Buna göre ailelerinde benzer eğitim almış bireylerin olma durumları mesleği seçme nedenlerinden “yükselme” faktörünün farklı değerlendirildiği tespit edilmiştir. Ortalamalara bakıldığında, ailelerinde benzer eğitim alanların “yükselme” faktörünü çok daha olumlu değerlendirdikleri saptanmıştır. Bu durum daha önce ailelerinde turizm eğitimi alanların iş hayatlarında yükselme olanaklarının olduğu ve bununda öğrenciyi etkilemesiyle açıklanabilir. Nitekim Üzümcü vd. (2015) tarafından yapılan bir araştırmada turizm sektöründe yükselme olanaklarının olmasının turizm eğitimi alma tercihinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer yandan Erdiç ve Kahraman (2012) tarafından yapılan araştırmada ailelerinde benzer eğitim almış birey olup olmama durumu öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinde herhangi bir farklılık oluşturmamıştır. Bu sonuçlara göre **H₄:** Öğrencilerin turizm mesleğini seçme nedenleri ailelerinde benzer eğitim almış birey olup olmamasına göre farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke turizm sayesinde ekonomik büyüme ve gelişmede önemli bir atılım gerçekleştirmektedir. Turizm potansiyeline sahip birçok ülke; istihdam, gelir düzeyi, iç ve dış borç yükünün azalması ve insanların refah düzeyinin yükselmesinde, turizmi etken olarak kullanmaktadır. Ülkemizde dört mevsimin yaşanması ve zengin tarihi geçmişe sahip olması sayesinde, her geçen dönem turizm hareketlerinde artışlar yaşanmaktadır. Turizm hareketleri ile birlikte, turizm tesislerinin de sayısı hızla artmaktadır. Bu bağlamda nitelikli eğitim almış bireylerin yetişmesi turizm

sektörünün gelişmesi için oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin mesleği seçme nedenlerini ortaya koymak ve bu nedenlerin turizme özgü değişkenler açısından farklı değerlendirilip değerlendirilmediğini tespit etmektir. Bununla birlikte, literatürde bu konuda yapılmış araştırmalara göre bir değişim ya da gelişim olup olmadığı da bu araştırma ile incelenecek önemli amaçlar arasındadır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında, turizm bölümü lisans öğrencilerinin mesleği seçme nedenlerini etkileyen faktörlerin Endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu, sosyal statü ve bireysel ilişkiler, ücret ve yan ödemeler, prestij ve yükselme olarak gerçekleştiği saptanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin bu boyutlara yönelik katılım ortalamaları incelendiğinde; öğrencilerin en fazla katıldığı boyutun “endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu” ile “sosyal statü ve bireysel ilişkiler” olduğu, en az katılım sağladığı boyutun “yükselme” olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunlukla, aldığı eğitimle ilgili bir iş sahibi olmak, daha fazla bilgiye ulaşabilmek, farklı kültürleri ve insanları tanımak, sosyal hayata önemli katkılar sağlamak, yeni ve farklı yerler görmek gibi nedenlerle turizm mesleğini seçtiği söylenebilir. Diğer yandan öğrenciler turizmde çalışmanın ve yükselme olanaklarının diğer sektörlerle göre zor olmasından dolayı, bu meslekte devam etmek istemedikleri de anlaşılabilmektedir. Nitekim önceki araştırmalarda da (Kuşluvan ve Kuşluvan, 2000; Kozak ve Kızıllırmak, 2001; Üzümcü vd., 2015) turizmde okuyan öğrencilerin ücret ve yükselme olanaklarının bulunmamasından dolayı bu mesleği olumsuz algıladıkları ortaya konmuştur.

Öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinin turizmle ilgili bazı değişkenler açısından farklılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinden Sosyal statü ve bireysel ilişkiler ile ücret-yan ödeme faktörleri öğrencilerin okudukları turizm bölümüne ve daha önceden turizmde çalışma durumlarına göre farklılaştığı belirlenirken, turizm rehberliği öğrencilerinin, turizm işletmeciliği öğrencilerine göre ve turizmde çalışma geçmiş olanların olmayanlara göre bu faktörleri daha olumlu değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Diğer yandan öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinden Sosyal statü ve bireysel ilişkiler, endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu ile prestij faktörlerinin, turizm bölümünü isteyerek seçme durumlarına göre de farklılaştığı tespit edilirken, turizm bölümünü isteyerek seçenlerin seçmeyenlere göre söz konusu faktörleri çok daha olumlu değerlendirdikleri saptanmıştır. Son olarak öğrencilerin mesleği seçme nedenlerinden yükselme faktörünün, ailelerinde benzer eğitim alma durumlarına göre farklılaştığı tespit edilirken, ailelerinde benzer turizm eğitimi alanların almayanlara göre yükselme faktörünü olumlu değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre turizm rehberliği öğrencilerinin, turizm işletmeciliği öğrencilerine göre

bağımsız çalışma imkanının fazla olması, ücret ve diğer unsurların fazlalığından dolayı, bu mesleği çok daha olumlu algıladıkları düşünülmektedir. Diğer yandan, turizmde daha önce çalışanların, turizmi isteyerek seçenlerin ve ailelerinde de benzer turizm eğitimi almış olma durumlarının, öğrencilerde turizm mesleğini sevmeye ve sürdürme davranışının geliştiği söylenebilmektedir. Nitekim bu konuda yapılmış çalışmalara göre (Duman vd., 2006; Çavuş ve Kaya, 2013; Türker vd., 2016), daha önce turizmde çalışmış olanların turizm mesleğini daha olumlu algılandıkları ortaya konmuştur. Bununla birlikte ailelerinde benzer turizm eğitimi almış bireylerin olma durumlarının da, öğrencilerin turizm mesleği seçmesinde etkisinin olduğu yapılan araştırmalarla (Mooney vd.,1998; Ensari ve Alay, 2017) kanıtlanmıştır.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak şu önerilerde bulunulabilir: Öncelikle öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörlerden yola çıkılarak; turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin endüstriyel bağlılık ve kişi uyumu, sosyal statü ve bireysel ilişkiler, ücret ve yan ödemeler, prestij ve yükselme gibi meslek seçiminde etkili olan faktörleri önemsemesi ve bunları iyileştirme yoluna gitmesi gerekmektedir. Bununla birlikte sektörün imajının artırılması, Çalışanların özlük haklarının iyileştirilmesi ve ücretlerin artırılması, öğrencilerin turizm mesleği seçmesini olumlu olarak etkileyecektir. Diğer yandan sektörde hizmet kalitesinin artırılması nitelikli personel alımından geçmektedir. Dolayısıyla diplomalı çalışanların yerine diploması olmayan çalışanların sektöre alınması hizmet kalitesini düşüreceğinden dolayı turizm diploması olan çalışanların sektörde yer alması önemli bir adım olacaktır. Bu konuda devletin ve sektör temsilcilerinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın sadece bir fakültede gerçekleştirmesi önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. İleride yapılacak araştırmaların birçok fakülte ve turizm bölümünde yapılması ve turizm öğrencilerinin kariyer tercihlerindeki değişimler ve nedenleri araştırma konusu olarak önerilmektedir.

EXTENDED SUMMARY

In many studies, the issue of training qualified staff for the organizations in the tourism industry is specifically emphasized in relation to tourism education (Akbaba and Çimen 2007;

Kozak, 2009; Aymankuy and Aymankuy, 2013; Üzümcü et al., 2015; Akyol et al., 2018). In an environment where the number of tourists coming to our country, Turkey, and the income obtained from tourism are increasing day by day, the training of the tourism industry staff would provide an essential competitive advantage. This advantage should be considered for both the business and the country when the service quality is high, and the tourist are satisfied as a result of the high-quality service. From this perspective, it is obvious that tourism education institutions play an important role.

This study aims to observe the views of tourism students concerning the occupation, determining the factors influencing their career choices, and to analyze these factors based on different variables such as their previous experiences in tourism, their willingness in choosing it as a career, and whether their families have similar educational background or not. Quantitative method was used and a questionnaire survey was conducted on 415 undergraduate students.

The results indicate that, the the main reasons for choosing hospitality and tourism as a profession; social status, personal relations, and wage-benefit factors differ based on the tourism department of the students and their previous employment experience in tourism industry. Tour-guide department students compared to tourism management students; and students with previous experience compared to non-experienced students, have more positive attitude and evaluation based on these factors. On the other hand, it was found that the social status and personal relations, industrial commitment and personal harmony and prestige factors, which are among the reasons for choosing the profession, differ based on the situation of choosing the tourism department with high consideration and awareness status. Finally, while it was found that the factor of promotion, which is one of the reasons for choosing the profession, differs based on the status of having family members with similar education in their families. It was revealed that those who had similar tourism education in their families evaluated the promotion factor positively compared to those who did not.

Based on the study results, it can be proposed that the students of tourism guidance department perceive the profession much more positively than the students of tourism management, due to the fact that they have more opportunities to work independently, and the wages and other factors are higher for them. On the other hand, it can be concluded that those who have worked in tourism field before, those who have chosen tourism with high awareness, and that their families have received similar tourism education, have developed the behavior of liking and maintaining the tourism profession. Accordingly, previous

literature on this subject (Duman et al., 2006; Çavuş and Kaya, 2013; Türker et al., 2016), has already revealed that those who have worked in tourism field before perceive the tourism profession more positively. In addition, it has been proven by previous studies (Mooney et al., 1998; Ensari & Alay, 2017) individuals with similar tourism education in their families has an effect on their choice of tourism profession.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A., & Çimen, H. (2007). Motivation of the Turkish Employees: A Research at a Five Star Hotel, I. Tourism Biennial'i, Çanakkale: 01-05 Mayıs.
- Akova, O., Çetin, G. & Kaya, F. (2014). Lisans ve Önlisans Düzeyinde Turizm Öğrenimi Alan Öğrencilerinin Duygularını İfade Etmeve Demografik ve Sosyal Özellikleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 65-81.
- Aksu, A. A., & Köksal, C. D. (2005). Perceptions and Attitudes of Tourism Students in Turkey. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17(5), 436-447.
- Akyol, C., Oğan, E., & Oğan, Y. (2018). Turizm Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Beklentileri ve Sosyo-Ekonomik Profilleri Üzerine Bir Araştırma, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 648-665.
- Avcıkurt, C., Deveci, B., & Türkmen, S. (2012). Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu (BTİYO) Mezunlarının Turizm Sektöründeki İstihdam Profil. İçinde *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop Kitabı*, ss.109-119, Turizm Eğitimi Konferansı, Ankara.
- Aymankuy, Y., & Aymankuy, Ş. (2002). *Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Turizm Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Bulundukları Yerlerin Analizi ve Turizm Eğitimi İçin Öneri Bir Model*". Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Konferansı, Ankara.
- Baş T. (2008). Anket. 5. Baskı, *Seçkin Yayınevi*, Ankara.
- Batman, O., & Çankırı, P. (2013). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Sektörde Kalma Eğilimleri: Sakarya Üniversitesi Örneği. B. Zengin (Ed.), *Geçmişten Günümüze Sakarya Turizmine Akademik Bir Bakış* (115-128). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Yayınları.

- Birdir, K. (2002). Turizm ve Otel işletmeciliği Eğitimi Alan Lisans Öğrencilerinin Turizm Endüstrisinde Çalışmayı Tercih Etmemelerinin Temel Nedenleri: Bir Nominal Grup Tekniği Araştırması, *Turizm Eğitimi Konferans – Workshop*, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara: 495-504.
- Büyüköztürk, S. (2016). Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı [Data analysis manual for social sciences] (11th ed.). Ankara, Turkey: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cantor, M. H. (1991). Family and Community: Changing Roles in An Aging Society. *The Gerontologist*, 31(3), 337-346.
- Christou, Evangelos, S. (1999). Hospitality Management Education In Greece An Exploratory Study, *Tourism Management*, 20(6), 683-691.
- Çatı, K., & Bilgin, Y. (2013). Turizm Lisans Öğrencilerinin Turizm Sektöründe Çalışma Eğilimleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 23-45.
- Çavuş, Ş. & Kaya, A. (2015). Turizm Lisans Eğitimi Alan Öğrencilerin Kariyer Planları ve Turizm Sektörüne Yönelik Tutumu. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 101-116.
- Çuhadar, M. & Çetintürk, İ. (2016). Ön Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kariyere Yönelik Algıları: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 51-69.
- Dinç, E. (2008). Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu-Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 90-106.
- Duman, T., Tepeci, M., & Unur, K. (2006), Mersin’de Yükseköğretim ve Orta Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrencilerin Sektörün Çalışma Koşullarını Algılamaları ve Sektörde Çalışma İsteklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 51-69.
- Ehtiyar, R. & Üngüren, E. (2008). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Umutsuzluk ve Kaygı Seviyeleri ile Eğitime Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *The Journal of International Social Research*, 1(4), 159-181.
- Ensari, M. Ş., & Alay, H. K. (2017). Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 409-422.
- Erdoğan, S. B., & Kahraman, S. (2012). *Turizm Mesleğini Seçme Nedenlerinin İncelenmesi*. VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (12-15 Nisan) Bildiriler Kitabı, 229-237.

- Güzel, N. G. (2006). *Yükseköğretimde Turizm Eğitimi ve Hizmet Kalitesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hjalager, A. & Andersen, S. (2001). Tourism Employment: Contingent Work or Professional Career?. *Employee Relations*, 23(2), 115-129.
- İnce, C. & Kendir, H. (2016). Turizm Öğrencilerinin Kariyer Beklentilerine Yönelik Düşünceleri: Stajyer Öğrenciler Örneği. *International Journal of Academic Value Studies*, 2(3), 13-23.
- Jiang, B. & Tribe, J., (2009). Tourism Jobs- Short Lived Professions: Student Attitudes Towards Tourism Careers in China, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 8(1), 4-19.
- Keleş, Y. (2018). Neden Turizm Eğitimi? Lisans Düzeyinde Turizm Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 219-236.
- Kızılırmak, İ. (2000). Meslek Yüksek Okulları Turizm ve Otelcilik Programlarının Günümüz Turizm Sektörünün Beklentileri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 147, 54-60.
- King, B., McKercher, B., & Waryszak, R. (2003). A Comparative Study of Hospitality and Tourism Graduates in Australia and Hong Kong. *International Journal of Tourism Research*, 5(6), 409-420.
- Kozak, Akoğlu, M. (2009). Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 1-20.
- Kozak, M. A., & Kızılırmak, İ. (2001). Türkiye’de Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Programı Öğrencilerinin Turizm Sektörüne Yönelik Tutumlarının Demografik Değişkenlere Göre Değişimi: Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 9-16.
- Köşker, H., & Unur, K. (2017). Turizm Lisans Öğrencilerinin Turizm Sektöründe Çalışma Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 126-141.
- Kusluyan, S., & Kusluyan, Z. (2000). Perceptions and Attitudes of Undergraduate Tourism Students Towards Working in The Tourism Industry in Turkey. *Tourism Management*, 21(3), 251-269.

- Kwan, F. V. C. (2005). Effect of Supervised Work Experience on Perception of Work in The Tourism and Hospitality Industry. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 4(2), 65-82.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (Çevrimiçi)
<http://munster.meb.gov.tr/yuksekokretimkanunu.htm> (25.11.2014)
- Mooney, M., Glacken, M. & O'Brien, F. (2008). Choosing Nursing as A Career: A Qualitative Study. *Nurse Education Today*, 28(3), 385-392.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric Theory (3rd ed.). McGraw-Hill, New York.
- Olalı, H. (1973). Otel işletmeciliği ve Yönetimi, *E.Ü. İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları*, İzmir.
- O'Mahony, G. B., McWilliams, A. M., & Whitelaw, P. A. (2001). Why Students Choose A Hospitality-Degree Program An Australian Case Study. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(1), 92-96.
- Orhan, A. (2015). *Türkiye’de Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm Sektörü ile İlgili Algılarının Çalışma Niyetleri Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Owen, F. K., Kepir, D. D., Özdemir, S., Ulaş, Ö., & Yılmaz, O. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 135-151.
- Pehlivan, R. (2008). *Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrencilerin Sektör ile İlgili Tutumlarının Mezuniyet Sonrası Kariyer Seçimine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2006). Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm İşletmelerinde Yaptıkları Stajları Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 139-164.
- Richardson, S. (2009). Undergraduates Perceptions of Tourism and Hospitality as A Career Choice. *International Journal of Hospitality Management*, 28(3), 382-388.
- Roney, S. A., & Öztin, P. (2007). Career Perceptions of Undergraduate Tourism Students: A Case Study in Turkey. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 6(1), 4-17.

- Scherer, R. F., Luther, D. C., Wiebe, F. A., & Adams, J. S. (1988). Dimensionality of Coping: Factor Stability Using the Ways of Coping Questionnaire. *Psychological Reports*, 62(3), 763-770.
- Schmidt, R. (2002). A Student's Initial Perception of Value When Selecting a College: An Application of Value Added. *Quarterly Assurance in Education*, 10(1), 37-39.
- Soybalı, H., & Bayraktaroğlu, E. (2013). Türkiye’de Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Uygulama Olanaklarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia Turizm Araştırma Dergisi*, 24(2), 185-199.
- Super, D. E., & Knasel, E. G. (1981). Career Development in Adulthood: Some Theoretical Problems and A Possible Solution. *British Journal of Guidance and Counselling*, 9(2), 194-201.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Boston: Pearson.
- Tuncer, M., & Yeşiltaş, M. (2013). Çalışma Yaşam Kalitesinin Otel İşletmesi Çalışanları Üzerindeki Etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 57-78
- Türkay, O., & Solmaz, S. A. (2011). *Kariyer Değerlerinin Hedef Yönelimi Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 16-17 Haziran, Bakü, Azerbaycan, 416-427.
- Türker, N., Uçar, M., & Ateş, M. A. (2016). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm Sektörü Algıları: Karabük Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 311-333.
- Tüylüoğlu, T. (2003). *Türkiye’de Turizm Eğitiminin Niteliği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulama, Ş., Batman, O., & Ulama, H. (2015). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kariyer Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 339-366.
- Ünlüönen, K., Temizkan, R., & Gharamaleki, M. R. E. (2004). Turizm İşletmeciliği Öğretmenlik Programlarının Öğrenci Beklentileri ve Algılamaları Açısından Karşılaştırılması (1998-1999, 2003-2004 ve 2008-2009) Öğretim Yılları. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 144-159.
- Üzümcü, T. P., & Bayraktar, S. (2004). “Türkiye’de Turizm Otel İşletmeciliği Alanında Eğitim Veren Yükseköğretim Kuruluşlarındaki Eğitimcilerin Turizm Mesleki

Eğitiminin Etiksel Açıdan İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması''. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı.

- Üzümcü, T. P., Alyakut, Ö., & Günsel, A. (2015). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin, Mesleğin Geleceğine İlişkin Bakış Açıları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 179-199.
- Yayla, Ö., Silik, C. E., & Selin, A. S. (2017). Turizm Lisans ve Önlisans Eğitiminde 2017 Yılı Sayısal Değerlendirmeler, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 47-58.
- Yıldırım, Ilgaz, B., & Toker, B. (2016) Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Yılmazlık, Umutsuzluk Durumları ve Sektörel Tutumlarının Kariyer Seçimleri Üzerine Etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(1), 76-89.
- Yüksel, A., Hançer, M. ve Adak, N. (2002). Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Turizm Eğitimi Veren Yüksek Öğretim Kurumlarının Bulundukları Yerlerin Analizi ve Turizm Eğitimi İçin Öneri Bir Model. *Turizm Eğitimi*. Ankara: T.C. Turizm Bakanlığı.

KOVİD-19 PANDEMİ SÜRECİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ: AKTİF BÜYÜKLÜKTE İLK YEDİ BANKANIN 2019–2021 DÖNEMİ CAMELS PERFORMANS MODELİNE GÖRE ANALİZİ

Gökhan SÜMER**

Özet

Bankaların performans ölçümünde birçok model kullanılmakla beraber ABD’de uygulanmaya başlayan CAMELS performans analiz yöntemi Türk Bankacılık Sisteminde yer alan bankaların da mali durumlarını test etmek amaçlı birçok çalışmada kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, Türk Bankacılık Sektöründe aktif büyüklüğüne göre ilk 7 bankanın 2019-2021 yılları arasındaki performanslarının CAMELS performans değerlendirme modeline belirlenmesidir. Aktif büyüklüğüne göre ilk 7 banka içerisinde yer alan 3 kamu ve 4 özel sektör bankasının performans gelişimleri incelenmiştir. 2019 yılı sonunda dünyada görülmeye başlanan ve 2020 yılında etkisini şiddetli bir şekilde gösteren KOVİD-19 pandemi etkisinin Türk Bankacılık Sektöründe yer alan 7 büyük banka üzerinde yarattığı durum tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CAMELS, CAMELS Analizi, Performans Değerlendirme Modeli, KOVİD-19 Pandemisi, Türk Bankacılık Sektörü.

THE IMPACTS OF THE COVID-19 PANDEMIC FOR THE TURKISH BANKING SECTOR: ANALYSIS OF THE FIRST SEVEN BANKS BY ASSET SIZE WITH REGARD TO CAMELS PERFORMANCE MODEL FOR THE PERIOD OF 2019- 2021

Abstract

In addition to many models used in measurements of performances of bank, The CAMELS performance analysis method that has been begun to implemented in USA, has been utilized in many studies in testing of the financial status of Banks. The aim of the study is to define the performances of the first seven banks by assets size in Turkish Banking Sector during the period of 2019-2021 with regard to CAMELS performance assessment model. The performance improvements of three state-owned and four private sector banks in top seven banks by asset size have been examined. The situation created by COVID-19 pandemic, which came into sight globally in 2019 and showed its effect severely in 2020, over top seven banks in Turkish Banking Sector has been determined.

Keywords: CAMELS, CAMELS Analysis, Performance Assessment Model, COVID-19 Pandemic, Turkish Banking Sector.

GİRİŞ

Bir ekonomide tasarrufların toplanması ve bu kaynakların tekrar yatırıma yönlendirmek üzere fon aktarım mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi

** Dr., Türkiye Halk Bankası A.Ş. Bursa Bölge Koordinatörlüğü, Bankacılık ve Sigortacılık, gkhanb73@gmail.com.

finansal kuruluşlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bununla birlikte günümüz ekonomik koşullarında rekabet, ürünler boyutundan şehirler ve hatta ülkeler arası bir boyuta taşınmıştır (Erdoğan Tarakçı ve diğerleri, 2021:47). Dolayısıyla uluslararası siyasi arenada daha fazla söz sahibi olabilmek için, finansal kurumlar arasında en önemlisi olan bankaların yüksek performans göstermesi ve etkin olması ülke ekonomisi açısından son derece önemlidir (Kaya, 2019: 207).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sektörü finansal kesimin en önemli aktörüdür. Ülkelerin kalkınmasında çok önemli rol üstlenen bu kesimde yaşanabilecek olumsuzluklar tüm finansal sistem üzerinde olduğu kadar reel kesimde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bankacılık sektörü, tarım, inşaat, tekstil, otomotiv, demir-çelik ve birçok endüstri ve üretim alanında gerek vermiş olduğu maddi finansal destek gerekse aracılık fonksiyonu nedeniyle ülke ekonomisi için önemli bir yer tutmaktadır. Bankacılık sektörü milli gelir ve milli gelirin büyümesi üzerine doğrudan etki etmektedir (Kandemir ve diğerleri, 2013: 62).

Bankacılık sektörü önemi nedeniyle sürekli olarak kontrol edilmesi gereken bir faaliyet alanıdır. Küreselleşme ile birlikte sınır tanımayan finansal piyasaların en önemli aktörleri olan bankalar, artık sadece ulusal bazda değil uluslararası finansal gelişmelerde de kritik öneme sahiptir. Bu sebeple bankaların denetim ve gözetimi konusu her zaman ilgi odağı olmuştur. 1988 yılından beri sürekli olarak güncellemeler ile yürürlükte yer alan BASEL kriterleri bankacılık sisteminin risklerini ve uygulama yeknesaklığını hedefleyen uluslararası kabul görmüş genel ilkelerdir. Bankaların hassas pozisyonlarının doğal sonucu olarak, yerinden ve uzaktan denetim konusu her daim gündemdedir. Uzaktan denetim faaliyetlerinde kullanılan yaygın yöntemlerden birisi de CAMELS performans analizidir (Gündoğdu, 2017: 26).

Bu çalışmada Türk Bankacılık Sektöründe yer alan aktif büyüklüğüne göre ilk 7 bankanın performans analizi, altı ana kriter üzerinden CAMELS değerlendirme modeline göre test edilmiştir. Çalışmada Türk Bankacılık Sektörü ile ilgili olarak daha önce yapılan CAMELS analizi içeren araştırmalara literatür taraması bölümünde yer verilmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak son 3 yıl içerisinde özellikle kamu bankaları tarafından ekonomiye verilen desteklerin banka performansları üzerine etkisi ve bilhassa 2020 ve 2021 yıllarında etkisini oldukça hissettiren KOVİD19 pandemi etkisinin sonuçları irdelenmiştir. Çalışmanın 3. Bölümünde CAMELS bileşenleri ve yöntemleri açıklanmıştır. Çalışmanın 4. Bölümünde çalışmanın kısıtı ve yöntemi açıklanarak aktif büyüklüğüne göre ilk 7 banka için 2019-2021

yılları için hesaplanan CAMELS değerlerine yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Kaya (2001), Türkiye’de faaliyet gösteren 45 bankayı 1997-2000 yılları arasında CAMELS analizi ile incelemiş ve bu bankaların 1998-2001 arasında TMSF kapsamına alınıp alınmama durumlarıyla analizi test etmiştir. Değerlendirmede analiz sonuçlarına göre başarısız bulunan 22 bankanın 14 adetinin TMSF kapsamına alındığı dolayısıyla sistemin Türkiye’de etkin bir şekilde kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

Ersoy (2003), 2001 krizinden sonra TMSF’ye devredilen bankaların devir öncesi performanslarını CAMELS analizi ile incelemiş ve devredilmeyen bankaların performansları ile karşılaştırmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, CAMELS derecesi 4 olan bankaların TMSF’ye devredilmeden önce yüksek risk taşıdıklarını tespit etmiştir.

Canbaş ve diğerleri (2005), 1997-2003 yılları arasında 40 özel sermayeli ticari banka üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda CAMELS analizinin Türk ticari bankalarının finansla karakteristik özelliklerini tam olarak yansıtmamakla beraber, temel bileşenler analizinin CAMELS analizine alternatif ya da tamamlayıcı bir model olabileceğini belirtmişlerdir.

Çinko ve Avcı (2008), CAMELS derecelendirme sistemiyle 1996-2000 yılları arası Türkiye’de faaliyette bulunan 44 banka üzerine yaptıkları çalışmada TMSF’ye devredilen bazı bankaların devredilmeyenlere göre daha başarılı CAMELS derecesi almış olduklarından hareketle sistemin Türkiye’de kullanılmasının yüksek fayda sağlamayabileceğini belirtmişlerdir.

Sakarya (2010), 2005-2007 arasında yerli ve yabancı sermayeli bankaların performanslarını CAMELS modeli ile analiz etmiş, sermaye yeterliliği, karlılık ve likidite açısından yerli sermayeli bankaları, aktif kalitesi ve yönetim kalitesi bakımından yabancı sermayeli bankaların daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Chiristopoulos ve diğerleri (2011), 2003-2007 yılları arasında Lehman Brothers yatırım bankasının performansını CAMELS analizi ile değerlendirmiştir. Yapılan çalışmada bankanın kötü ve şüpheli bir kredi yönetimine sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

Şen ve Solak (2011), Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 1995-2008 dönemi arası performanslarını CAMELS analizine göre incelemişlerdir. Çalışmada, kamu bankalarının 2001 krizi öncesi diğer bankalara göre kötü performans sergilediği ancak 2001 krizi sonrası iyileşme trendinin görüldüğü, yabancı sermayeli bankaların 2008 krizi döneminde diğerlerine

göre daha kötü bir performans sergilediği, CAMELS analizinin Türk Bankalarının risk yapısını açıklamada başarılı olduğu sonucuna varmışlardır.

Mikayilov ve Muhtarov (2012), Azerbaycan'daki 10 yerli banka üzerine yaptıkları CAMELS analizinde, bankaların sermaye yeterlilik ve karlılık açısından yüksek aktif kalitesine sahip oldukları ve likidite değerlerinin düşük olduklarını tespit etmişlerdir.

Roman ve Şargu (2013), Romanya'daki 15 bankanın 2004-2011 yılları arasındaki performanslarını CAMELS analizi ile inceleyerek, söz konusu bankaların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymuşlardır.

Ege ve diğerleri (2015), CAMELS analizi ile 2002-2010 dönemi Türk bankalarının incelenmesinde, sermaye yeterliliği, piyasa riskine duyarlılık ve yönetim yeterliliği alanında kamu sermayeli bankaların, karlılıkta özel sermayeli bankaların, aktif kalitesi ve likidite bileşeninde özel sermayeli yabancı bankaların ön plana çıktığını tespit etmişlerdir.

Altın ve diğerleri (2016), Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların sahipliliğine göre performans analizi yapmış olup, çalışma sonucunda sektörün kriz dönemi sonrasında güçlü kaldığını tespit etmişlerdir.

Ateşoğlu Coşkun ve Kargın (2016), Türkiye'de gerçekleşen üç sınır ötesi banka satın almasının (Denizbank, Finansbank, ING Bank) finansal performanslarına olan etkilerini CAMELS analizi ile incelemişlerdir. Analiz bulguları satın alınma sonrası dönemde yabancı bankalar tarafından satın alınan üç bankanın performansında azalış gerçekleştiği yönünde olmuştur.

Gündoğdu (2017), aktif büyüklüğü en fazla olan ilk on bankanın 2015 yılı performanslarını CAMELS modeli ile incelemiş olup, çalışmada 6 bankanın iyi performansa sahip olduğu, 4 bankanın ise kötü performansa sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altumur ve diğerleri (2018), aktif büyüklüklerine göre seçilen on bankanın 2006-2016 dönemi performansları CAMELS modeli ile ölçmüştür. Çalışmada, bankaların 2008 yılına kadar olan dönemde iyi performans sergiledikleri, 2009-2012 arasındaki dönemde kriz etkisiyle performansın düştüğü ancak 2013 sonrasında performansların tekrar düzelmeye başladığını saptamışlardır.

Uslu (2019), Türkiye'deki 12 yabancı sermayeli bankanın 2010-2016 yılları arasındaki performansları CAMELS derecelendirme sistemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada, 2010 yılı baz alındığında 2016 yılında yabancı bankaların %50'sinde performans düşüşü olduğu, genel olarak 2014 yılı sonrasında banka karlılığının, yönetim kalitesinin ve sermaye yeterliliğinin düştüğü, likidite yeterliliğinin ve aktif kalitesinin arttığı gözlemlenmiştir.

Sakarya ve Karakaş (2021), Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının kamusal, özel ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere üç grupta, 2010-2019 yılları arasındaki 10 yıllık mali verileri kullanılarak CAMELS ve Bankometer yöntemiyle analiz etmişlerdir. Belirtilen dönemde bankaların sermaye yeterliliklerinin oldukça iyi olduğu, riskleri yönetme konusunda duyarlı davrandıkları, likiditelerinin azaldığı ancak borç ödeme güçlerinin yeterli olduğu, takipteki kredilerinin kabul edilebilir seviyede olduğu ve son yıllarda sektörde öz sermaye ve aktif karlılığının azalmakta olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bankometer yöntemine göre de Türkiye’deki bankaların finansal durumlarının “Süper Sağlam Banka” kategorisinde yer aldıkları görülmüştür.

Köse ve diğerleri (2021), Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankaları için CAMELS oranları kullanılarak MAUT tekniği ile performanslarını ölçmüşlerdir. COVID-19 öncesi olarak 2020’nin ilk çeyrek dönemi ve COVID-19 sonrası 2020’nin ikinci çeyrek dönemi ayrı ayrı hesaplar yapılarak pandemi etkisini analiz etmişlerdir. Çalışmada, en iyi performansı, 2020 yılı ilk çeyreğinde Türkiye Finans Katılım Bankası’nın, 2020 yılı ikinci çeyreğinde Vakıf Katılım bankasının gösterdiği tespit etmişlerdir.

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Her geçen yıl daha da büyüyen Türk Bankacılık Sektör aktifleri 31.12.2021 tarihi itibarıyla 8.489.361 milyon TL’ye ulaşmıştır. Aynı tarih itibarıyla sektördeki toplam kredi hacmi 4.882.783 milyon TL, toplam mevduat hacmi ise 4.008.750 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 31.12.2021 tarihi itibarıyla sektörün toplam özkaynak tutarı 677.636 milyon TL, net dönem karı ise 87.483 milyon TL’dir. Sektörde toplam 49 adet banka, 9.792 şubede, toplam 185.248 çalışan yer almaktadır.

Aşağıda yer alan 31.12.2021 İtibariyle Aktif Büyüklüğüne Göre Bankalar Tablosu incelendiğinde; aktif büyüklüğüne göre ilk 7 banka; Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Akbank T.A.Ş.’nin hemen hemen tüm kalemlerde sektörün %70 ile %83’ü arasında bir ağırlığa sahip oldukları, sektör yukarıda belirtilen ilk 7 bankanın domine ettiği görülmektedir.

Aktif büyüklüğüne göre ilk 7 banka sektörden sırasıyla; toplam aktiflerde %75, toplam kredilerde %74, toplam mevduatta %82, toplam özkaynak tutarında %73, net dönem kar toplamında %70, toplam şube sayısında %75 ve toplam çalışan personel sayısında %71 oranında pay almaktadır.

Aktif büyüklüğüne göre ilk 7 bankanın sektördeki ağırlığı nedeniyle çalışmada yukarıda ismi belirtilen bankalar CAMELS analizine konu edilmiştir.

Tablo 1: 31.12.2021 İtibarıyla Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması
(Milyon TL)

Sayı	Banka	Toplam Aktifler	Toplam Krediler*	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar	Net Dönem Kar / Zararı	Şube Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Adet)
1	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,370,890	778,404	948,687	97,100	6,291	1,752	24,607
2	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	1,007,214	592,010	590,943	51,953	4,175	940	16,928
3	T. İş Bankası A.Ş.	926,569	514,209	595,628	86,839	13,468	1,195	22,802
4	T. Halk Bankası A.Ş.	901,217	539,588	625,904	43,500	1,508	1,023	20,339
5	T. Garanti Bankası A.Ş.	757,802	424,855	513,240	78,903	13,073	871	18,354
6	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	736,770	406,267	401,095	63,484	10,490	804	15,452
7	Akbank T.A.Ş.	708,911	353,372	413,261	75,955	12,126	711	12,184
	İlk 7 Banka Toplamı	6,409,373	3,608,704	4,088,759	497,734	61,131	7,296	130,666
	İlk 7 Banka Sektör Ağırlığı	75%	74%	82%	73%	70%	75%	71%
...	...	...	...	...	...	...	...	...
49	...	...	...	...	...	...	...	...
	Sektör Toplamı	8,489,361	4,882,783	5,011,889	677,636	87,483	9,792	185,248
* Toplam Krediler = "Varlıklar" tablosundaki "İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Finansal Varlıklar (net)" başlığı altında yer alan "Krediler" rakamı kullanılmıştır.								

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2021: 04.07.2022.

3. CAMELS ANALİZİ

Finansal kurumların faaliyetlerinin değerlendirilmesinde maliyet analizleri, istatistiki yöntemler, analitik yöntemler ve uzman görüşleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler içerisinde, denetim dereceleri tahmin sistemi (SEER), uzaktan CAMELS istatistiksel derecelemesi (SCOR), büyüme izleme sistemi (GMS) gibi birçok teknik bulunmaktadır. CAMELS analizi olarak bilinen teknik ilk olarak 1979 yılında ABD’de FED, Federal Deposit Insurance Commission (FDIC), U.S. Department of Treasury, Office of the Comptroller of the Currency (OCC) gibi bankacılık sektörünü düzenleyen ve denetleyen kurumlar tarafından oluşturulmuştur (Uslu, 2019: 204). İlerleyen süreçte diğer ülkelerin denetim ve düzenleyici kurumları ile diğer kuruluşlar tarafından da benimsenmiş ve yaygın olarak kullanılmıştır. Finansal kurumların durumlarını tespit etmek amacı ile faydalı etkisi saptanan CAMELS performans analiz tekniği yaygın olarak kullanılmaktadır.

CAMELS analizi finansal kuruluşların derecelendirilmesinde kullanılan uluslararası bir denetim aracı olup adını bileşenlerin baş harfinden (Capital, Asset Quality, Management Quality, Earnings, Liquidity, Sensitive to Market) almaktadır.

3.1. C- Capital (Sermaye Yeterliliği)

Bankalar faaliyetlerini yüksek kaldıraçla yürütmektedir. Dolayısıyla kredi kayıpları, kur riski ve faiz oranlarındaki volatilité ve idari-yasal düzenlemeler karşısında bankaların önemli enstrümanlarından birisi sahip oldukları sermayedir (Çelik, 2018: 149). Bankaların yeterli ve güçlü bir sermaye yapısına sahip olması risklere karşı olan duyarlılığını azaltacaktır. Sermaye yeterlilik oranı bankaların risk ve belirsizliklere karşı dayanıklılık ve güvenilirliğini ölçme konusunda önemli bir kriter olup, sermaye yeterliliği rasyosunda devamlılığın sağlanması güven ve istikrar noktasında da önemli bir bileşendir. Yüksek sermaye yeterliliği bankaların en önemli fon kaynakları arasında bulunan mevduat müşterilerine ve diğer fon arz edenlere karşı güvence sağlamaktadır.

3.2. A-Assets (Aktif Kalitesi)

Aktif kalitesi bankalar açısından son derece önemli olup, aktif kalitesindeki en önemli unsur kredilerdir. Burada en önemli risk kredilerin geri ödenmeme ya da temerrüt hali riskidir (Kandemir ve diğerleri, 2013: 65). Aktif kalitesi; bankaların sahip oldukları varlıkların ve kredilerin tahsil edilme oranları ile getiri oranlarının ve bunların sürdürülebilirliğinin bileşkesidir. Yüksek aktif kalitesi bankaların finansal faaliyetlerindeki süreklilik için önemli bir bileşendir.

3.3. M-Management (Yönetim Kalitesi)

Yönetimsel kapasiteyi ifade eden bu bileşen banka faaliyetlerinde ortaya çıkan riskleri tespit etme, ölçme, izleme ve kontrol etmedeki yeteneği ifade eder (Kandemir ve diğerleri, 2013: 65).

3.4. E-Earnings (Kazançlar)

Karlılık banka performans ölçümlerinde en önemli kriterlerdendir. Kazanç kaynakları ve bunların kalitesi, kazançların piyasa riskine duyarlılığı bankaların kar oluşturma kapasitesi ve sürekliliği banka performansları açısından etkin bir bileşendir (Şimşek ve diğerleri, 2017: 157).

3.5. L-Liquidity (Likidite Durumu)

Bankaların faaliyetlerini sürdürmesinde ihtiyat özelliği taşıyan likidite durumu bankanın yükümlülüklerini zamanında yerine getirme, varlıkların, menkul kıymetlerin nakde

dönüştürülmesinde, kısa vadeli fonlara bağımlılık, para piyasası fonlarına erişim imkanı gibi bileşenlerden oluşur (Ege ve diğerleri, 2015: 113).

3.6. S-Sensitive to Market Risk (Piyasa Riskine Duyarlılık)

CAMELS performans analiz metoduna daha sonra eklenen bu bileşen bankaların piyasa riskini algılama düzeylerini göstermektedir. Bu bileşende döviz bağımlılığı, duran varlık değişimleri, banka faaliyetlerinin niteliği, piyasa risklerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve iç kontrol sistemi alt bileşenlerdir (Sakarya, 2010: 20).

CAMELS derecelendirme sisteminde yer alan 5 ana bileşen ve bu bileşenlerin dayandığı unsurlara aşağıda tablo halinde yer almaktadır.

Tablo 2: CAMELS Bileşenlerinin Dayandığı Unsurlar

C (Capital Adequacy)-Sermaye Yeterliliği	A (Asset Quality)-Aktif Kalitesi
Aktiflerin yapısı ve büyüklüğü	Aktif büyüklüğü
Bilanço yapısı	Vadesi geçmiş ve yeniden yapılandırılan krediler
Faaliyetlerin bankaya riskleri	Aktiflerin yönetilebilirliği
Aktiflerin ve sermayenin gelişimi	Büyük kredilerin yoğunluğu
Kazançların performansı ve karın dağıtımı	Kredi portföy yönetimi, iç kontrol, yönetim bilgi sistemi
Sermaye yeterliliği	Sorunlu krediler ile ilgili kredi kayıp karşılıkları
Sermaye piyasalarına erişim	Kredi hacminin bankanın kapasitesine göre artması
Yukarıda anılan tüm faktörlerin yönetilebilirliği	
M (Management)-Yönetim Kalitesi	E (Earnings)-Kazançlar
Faaliyetlerin izlenmesi ve desteklenmesinde yönetimin kalitesi	Potansiyel kayıpları karşılamak için yeterli kazanç
Yazılı kurallar, risk izleme sistemi, raporlama ve düzenlemelerin gelişimi	Net gelir kompozisyonu
İç ve dış denetimin varlığı	Faaliyetlerin gider seviyesi
İş tanımları ve tazminat politikaları	Menkul kıymet işlemleri, yüksek riskli faaliyetler
Bankanın tüm performansı ve risk profiline etkisi	Geleneksel olmayan operasyonel kaynaklar
	Gelir ve giderlerin bütçe, plan ve denetimi
	Piyasa riskine maruz kalma (faiz oranı döviz kuru değişimleri)
L (Liquidity)-Likidite Durumu	S (Sensitivity to Market Risk)-Piyasa Riskine Duyarlılık
Likit varlıklar ve büyüklüğü	Banka faaliyetlerinin niteliği
Mevduat kredi talebinde oynaklık	Döviz bağımlılık
Varlık ve yükümlülüklerin faiz oranları ve vadeleri	Bankanın duran varlıklarının değerindeki değişiklikler
Para piyasası ve diğer fon kaynaklarına erişim	Gayrimenkul varlıklarının önemi
Finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi	Piyasa risklerinin tanımlanması, ölçülmesi ve denetleme yeteneği
Kısa vadeli finansman için bankalararası piyasalara güven	
Bütçe, plan ve denetimin yönetilebilirliği	
Acil eylem planı	

*Tabloda veri belirtilmeyen boş kısımlar, tablonun anlaşılabilirliği ve görsellik açısından boş bırakılmıştır.

Kaynak: Gündoğdu, 2017: 30-31, Şimşek T. ve diğerleri, 2017: 157-158.

3.7. CAMELS Derecelendirme Notları

CAMELS derecelendirme notları 1'den başlayıp 5'e kadar değer almaktadır. 1 Güçlü performansı ifade ederken 5 Yetersiz performans-kritik eksikleri olan ve acil olarak iyileştirici

önlemler alınmasını gerektiren performans durumunu ifade eder (Ateşoğlu Coşkun ve Kargın, 2016: 49).

Tablo 3: CAMELS Derecelendirme Notları

Not	Durum
1	Güçlü performans
2	Memnun edici performans
3	Bazı kusurları olan performans
4	Ortalamanın altında performans
5	Yetersiz performans

Kaynak: Altumur ve diğerleri, 2008: 61, Öztürk Karaçor ve diğerleri 2018: 51.

CAMELS Puan hesaplaması yapılaş yöntemine ilişkin 1’den 8’e kadar olan aşamalar aşağıda tablo halinde yer almaktadır.

Tablo 4: CAMELS Puanın Hesaplanma Şekli

Aşamalar	Değerin Belirlenmesi	Hesaplama Yöntemi
1. Aşama	Referans Değer	Dönem, ağırlıklar, referans değerler belirlenir
2. Aşama	Endeks Değer	Performansı ölçülecek bankaların rasyo değerleri referans değerlere bölünür ve 100 ile çarpılır
3. Aşama	Sapma Değer	Oranlar ile bileşenler arasındaki ilişki yönü dikkate alınarak endeks değer ile 100 baz puan arasındaki fark hesaplanır
4. Aşama	Oran Ağırlıklı Sapma Değer	Orana verilen ağırlık ile sapma değer çarpılır
5. Aşama	Ağırlıklı Sapma Değerlerin Toplanması	Ağırlığı hesaplanan önceki aşamalardaki sapma değerlerin bileşen bazında toplamaları alınır
6. Aşama	Toplam Ağırlıklı Sapma Değerler-Bileşenlerin Ağırlığı	Toplam ağırlıklı sapma değerler ile bileşenlere verilen ağırlıklar çarpılır
7. Aşama	Bileşik CAMELS Değeri	Önceki aşamada hesaplanan ağırlıklara göre hesaplanan 6 bileşenin değerleri toplanır
8. Aşama	CAMELS Notu	Birleşik CAMELS değeri 1-5 arasında notlandırılır

Kaynak: Öztürk Karaçor ve diğerleri, 2017: 57.

4. TÜRKİYE’DEKİ AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İLK 7 BANKANIN 2019-2021 YILLARI ARASI PERFORMANSLARININ CAMELS ANALİZİ İLE ÖLÇÜLMESİ

4.1. Araştırmanın Kapsam ve Amacı

Çalışmada aktif büyüklüğüne göre en büyük ilk 7 bankanın pandemi süreci etkilerinin yansımaları analiz edilmiştir. Çalışmada CAMELS performans analiz sisteminin alt bileşenleri olarak 21 bileşen seçilmiştir. Bu bileşenlere diğer çalışmalarda kullanılan ağırlıklar göz önünde bulundurularak oranlar verilmiştir. Veri setleri Türkiye Bankalar Birliği veri tabanından alınmış olup çalışma ekinde yer almaktadır.

4.2. Araştırmanın Kısıtları

Çalışmada 2019-2021 yılları arasında aktif büyüklüğüne göre en büyük ilk 7 banka hakkında analiz yapılmıştır. Çalışmada CAMELS notu oluşturulmaksızın bankalar bileşik CAMELS notu üzerinden değerlendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Metodolojisi

CAMELS analizi bir çeşit rasyo analizi olup, incelenecek grubun ya da bankanın finansal oranlarının seçilen bir grup ya da bankanın finansal oranları ile karşılaştırılarak performanslarının değerlendirilmesi yapılır. CAMELS analizinde her bileşenin puanı ve tüm bileşenlerin puanı üzerinden birleşik CAMELS notu oluşturulmuştur.

4.4. CAMELS Analizinde Kullanılan Finansal Oranlar ve Ağırlıkları

CAMELS analizinde birçok farklı finansal oran ve ağırlıklar kullanılmakta olup, bu oran ve ağırlıkların belirlenmesinde ülke, uluslararası piyasa, araştırmacı yorumu gibi birçok unsur etki etmektedir. Bu çalışmada referans alınan finansal oran ve ağırlıklarının belirlenmesinde önceki çalışmalar dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan oran ve ağırlıklara aşağıda tablo halinde yer verilmiştir.

Tablo 5: CAMELS Analizi Finansal Oranlar ve Ağırlıkları

Değişkenler	Veri Kodu	İlişki Yönü	Ağırlık Oranı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği			25
Sermaye Yeterlilik Oranı	C01	+	35
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	C02	+	25
Özkaynaklar-Duran Aktifler/Toplam Aktifler	C03	+	20
Net Kar/Toplam Aktifler	C04	+	20
A (Asset) Varlık Kalitesi			15
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	A01	+	30
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	A02	+	30
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	A03	-	20
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	A04	-	10
M (Management) Yönetim Kalitesi			10
Şube Başına Net Kar	M01	+	30
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	M02	+	20
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	M03	-	30
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	M04	-	20
E (Earnings) Kazançlar			15
Net Kar/Toplam Aktifler	E01	+	40
Net Kar/Özkaynaklar	E02	+	40
Toplam Gelir/Toplam Gider	E03	+	20
L (Liquidity) Likidite			25
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	L01	+	40
Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	E02	+	30
Mevduat/Özkaynaklar	E03	+	30
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık			10
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	S01	+	35
Yabancı Para Aktifler/Yabancı Para Pasifler	S02	-	35
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	S03	-	30

*Bileşenlerin Banka performansları üzerindeki etkileri dikkate alınarak çalışma özelinde oranlar belirlenmiştir.

Kaynak: Öztürk Karaçor ve diğerleri, 2017: 55, Uslu, 2019: 206.

4.5. Çalışmanın Analizi ve Bulgular

2019-2021 dönemi aktif büyüklüğüne göre ilk 7 bankanın CAMELS Analizine konu veri tabanı, referans değerleri, bileşen puanları çalışma ekinde yer almaktadır. Yapılan analiz

sonucunda her bir bankaya ait yıllara CAMELS bileşen notları ve toplam CAMELS puanları icmal şeklinde aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 6: CAMELS Bileşen Değerlerinin Yıllara Göre Değişimi

Değişkenler	Yıl	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T.Vakıflar Bankası T.A.O.	T.İş Bankası A.Ş.	T.Halk Bankası A.Ş.	T.Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.
C (Capital) Sermaye Yeterliliği	2019	-0,61	-5,57	1,35	-9,47	6,61	-1,08	8,78
	2020	-0,76	-5,64	0,90	-8,78	4,71	0,64	8,94
	2021	-4,65	-7,86	3,04	-10,53	7,30	3,03	9,68
A (Asset) Varlık Kalitesi	2019	2,15	1,48	-1,69	0,99	-0,58	-0,69	-1,66
	2020	1,59	1,53	-1,78	1,31	-0,02	-0,46	-2,19
	2021	1,36	2,11	-1,75	1,19	-0,60	-0,36	-1,97
M (Management) Yönetim Kalitesi	2019	0,35	-0,50	-0,01	-0,40	0,60	-1,11	1,07
	2020	1,16	0,84	-0,82	-0,64	0,17	-0,89	0,17
	2021	-0,81	-0,64	-0,50	-1,53	0,48	1,34	1,66
E (Earnings) Kazançlar	2019	-0,74	-2,68	2,56	-6,78	5,08	-0,85	3,40
	2020	-1,57	-0,94	1,64	-6,41	2,76	1,40	3,12
	2021	-6,28	-5,95	4,30	-9,69	7,28	4,44	5,89
L (Liquidity) Likidite	2019	-5,31	-1,53	0,32	-2,53	2,50	8,38	-1,84
	2020	-4,72	3,61	0,26	-0,59	2,04	1,40	-1,99
	2021	-2,25	0,67	0,55	-0,48	3,95	-1,65	-0,79
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık	2019	-9,27	-9,76	7,64	-11,04	9,62	4,95	7,86
	2020	5,04	0,20	-2,07	5,75	-8,87	1,40	-1,45
	2021	3,03	-2,64	-0,93	2,75	-3,71	0,95	0,54

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

C (Capital Adequacy)-Sermaye Yeterliliği

Sermaye yeterliliği bileşeninde; T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,61 değer alırken 2021 yılında -4,65'e gerilemiştir. Aynı şekilde diğer kamu Bankaları T.Vakıflar Bankası T.A.O. için 2019 yılı değeri -5,57'den 2021'de -7,86'ya, T.Halk Bankası A.Ş. için -9,47'den -10,53'e gerilemiştir. Özel sektör bankalarında ise, T.İş Bankası A.Ş. 2019 yılında 1,35'ten 2021 yılında artışla 3,04'e, T.Garanti Bankası A.Ş.2019 yılında 6,61'den 2021 yılında artışla 7,30'a, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2019 yılında -1,08'den artışla 3,03'e ve Akbank T.A.Ş. 2019 yılında 8,78 iken artışla 2021 yılında 9,68'e yükselmiştir. Kamu tarafında sermaye yeterlilik bileşeni puanında azalma yaşanırken özel sektör tarafında artış görülmüştür.

4.5.1. A (Asset Quality)-Aktif Kalitesi

Aktif kalitesi bileşeninde; T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2019 yılında 2,15 değer alırken 2021 yılında 1,36'ya gerilemiştir. T.Vakıflar Bankası T.A.O. için 2019 yılı değeri 1,48'den 2021'de 2,11'e artmış, T.Halk Bankası A.Ş. ise 2019 yılında aktif bileşeni puanı 0,99'dan 2021 yılında 1,19'a çıkmıştır. Aktif kalitesi bileşen puanları özel bankalar; T.İş Bankası A.Ş. 2019 yılında -1,69'dan 2021 yılında azalışla -1,75'e, T.Garanti Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,58'den 2021 yılında azalışla -0,60'a, Akbank T.A.Ş. 2019 yılında -1,66'dan azalışla 2021 yılında -1,97'ye düşmüştür. Özel bankalardan Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,69 olan bileşen puanında gelişme kaydederek 2021 yılı itibariyle -0,36 puan almıştır.

4.5.2. M (Management)-Yönetim Kalitesi

Yönetim kalitesi bileşeninde; T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2019 yılında 0,35 değer alırken 2021 yılında -0,81'e gerilemiştir. T.Vakıflar Bankası T.A.O. 2019 yılı değeri -0,50'den 2021'de -0,64'e, T.Halk Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,40'dan 2021 yılında -1,53'e gerilemiştir. Yönetim kalitesi bileşen puanında özel sektör bankaları; T.İş Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,01'den 2021 yılında -0,50'ye, T.Garanti Bankası A.Ş. 2019 yılında 0,60'dan 2021 yılında 0,48'e gerilemiştir. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. bileşen puanı 2019 yılında -1,11'den artışla 2021 yılında 1,34'e, Akbank T.A.Ş. bileşen puanı 2019 yılında 1,07'den artışla 2021 yılında 1,66'ya yükselmiştir. Yönetim kalitesi bileşeninde Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Akbank T.A.Ş. dışındaki bankalar olumsuz performans göstermişlerdir.

4.5.3. E (Earnings) Kazançlar

Kazançlar bileşeninde; T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2019 yılında -0,61 değer alırken 2021 yılında -4,65'e gerilemiştir. Aynı şekilde diğer kamu Bankaları; T.Vakıflar Bankası T.A.O. 2019 yılı değeri -5,57'den 2021'de -7,86'ya, T.Halk Bankası A.Ş. -9,47'den -10,53'e gerilemiştir. Özel sektör bankaları; T.İş Bankası A.Ş. 2019 yılında 1,35'ten 2021 yılında artışla 3,04'e, T.Garanti Bankası A.Ş. 2019 yılında 6,61'den 2021 yılında artışla 7,30'a, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2019 yılında -1,08'den artışla 3,03'e ve Akbank T.A.Ş. 2019 yılında 8,78 iken artışla 2021 yılında 9,68'e yükselmiştir.

4.5.4. L (Liquidity) Likidite

Likidite bileşeninde; T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2019 yılında -5,31 değer alırken 2021 yılında -2,25'e artmıştır. Diğer kamu Bankaları; T.Vakıflar Bankası T.A.O. için 2019 değeri -1,53'den 2021'de 0,67'ye, T.Halk Bankası A.Ş. 2019 yılında -2,53'den 2021 yılında -0,48'e artmıştır. Özel sektör bankaları; T.İş Bankası A.Ş. 2019 yılında 0,32'de 2021 yılında artışla 0,55'e, T.Garanti Bankası A.Ş. 2019 yılında 2,50'den 2021 yılında artışla 3,95'e ve Akbank

T.A.Ş. 2019 yılında -1,84'den iken artışla 2021 yılında -0,79'a yükselmiştir. Likidite bileşen puanında gerileme sadece Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'de görülmüş olup 2019 yılında 8,38 olan değer 2021 yılında -1,65'e gerilemiştir.

4.5.5. S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık

Piyasa riskine duyarlılık bileşeninde; kamu bankaları T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Vakıflar Bankası T.A.O. ve T.Halk Bankası A.Ş. -9,27, -9,76 ve -11,04 olan puanlarını 2021 yılında 3,03, -2,64 ve 2,75'e yükseltmiştir. Özel sektör bankaları; T.İş Bankası A.Ş., T.Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Akbank T.A.Ş. 2019 yılında sırasıyla 7,64, 9,62, 4,95 ve 7,86 olan puanları 2021 yılında -0,93, -3,71, 0,95 ve 0,54 olarak gerileme göstermiştir. Pandemi sürecinde piyasa riskine duyarlılık bileşeninde kamu sermayeli bankalar puanını artırırken özel bankalar puanını düşürmüştür.

Tablo 7: Aktif Büyüklüğüne İlk 7 Bankanın 2019-2021 Dönemi Toplam CAMELS Puanları

Yıl	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Vakıflar Bankası T.A.O.	T.İş Bankası A.Ş.	T.Halk Bankası A.Ş.	T.Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Kamu Sermayeli Bankalar	Özel Sermayeli Bankalar
2019	-13,42	-18,56	10,16	-29,23	23,83	9,61	17,61	-20,40	15,30
2020	0,73	-0,40	-1,87	-9,36	0,80	3,49	6,60	-3,01	2,25
2021	-9,60	-14,31	4,72	-18,29	14,71	7,75	15,02	-14,07	10,55
2019-2021 Değişim	3,82	4,24	-5,45	10,94	-9,12	-1,86	-2,58	6,34	-4,75

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistiki Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

Aktif Büyüklüğüne İlk 7 Bankanın 2019-2021 Dönemi Toplam Bileşik CAMELS Puanları Tablosunda;

T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin 2019 yılında -13,42, 2020 yılında 0,73, 2021 yılında ise -9,60 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin toplam CAMELS puanı 3,82 puan artmıştır.

Vakıflar Bankası T.A.O.'nun 2019 yılında -18,56, 2020 yılında -0,40, 2021 yılında ise -14,31 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yıllarında Vakıflar Bankası T.A.O.'nun toplam CAMELS puanı 4,24 puan artmıştır.

T.Halk Bankası A.Ş.'nin 2019 yılında -29,23, 2020 yılında -9,36, 2021 yılında ise -18,29 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında T.Halk Bankası A.Ş. toplam CAMELS puanını 10,94 arttırmıştır.

Kamu sermayeli bankaların CAMELS puanları 2019 yılından sonra 2020 yılında artış göstererek düzelme eğilimine girmişken 2021 yılında puanlar tekrar olumsuz seyir izlemiştir.

İzlenen 3 dönem için gerek kamu gerekse özel sektör tarafından CAMELS puanını en fazla artıran banka T.Halk Bankası A.Ş.’dir.

T.İş Bankası A.Ş.’nin 2019 yılında 10,16, 2020 yılında -1,87, 2021 yılında 4,72 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında T.İş Bankası A.Ş. toplam CAMELS puanını - 5,45 azaltmıştır.

T.Garanti Bankası A.Ş.’nin 2019 yılında 23,83, 2020 yılında 0,80, 2021 yılında ise 14,71 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında T.Garanti Bankası A.Ş. toplam CAMELS puanının 9,12 düşürmüştür.

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin 2019 yılında 9,61, 2020 yılında 3,49, 2021 yılında ise 7,75 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. toplam CAMELS puanını 1,86 düşürmüştür.

Akbank T.A.Ş.’nin 2019 yılında 17,61, 2020 yılında 6,60, 2021 yılında ise 15,02 puan aldığı görülmüştür. 2019-2021 yılları arasında Akbank T.A.Ş. toplam CAMELS puanını 2,58 düşürmüştür.

SONUÇ

Globalleşen günümüz dünyasında finansal sistem ekonomilerde son derece önemli konumuna gelmiştir. Tasarrufların toplanarak ekonomiye kazandırılmasına aracılık eden bankalar da finansal sistemin en önemli oyuncularıdır. Dolayısıyla güçlü ve sağlıklı bir yapıda işleyen finansal sistem için güçlü bankacılık sistemi zorunluluktur. Bu nedenden dolayı çalışmada bankaların performanslarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Türk Bankacılık Sektöründe aktif büyüklüğüne göre ilk 7 banka üzerine 2019-2021 yılları arasındaki performansları CAMELS analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Pandemi sürecinin bankalar üzerine etkisinin değerlendirildiği bu çalışma sonucunda;

2019-2021 arası dönemde kamu bankalarının bileşik CAMELS notlarının olumlu seyir izlediği ancak araştırmaya konu üç kamu bankasının da bileşik CAMELS notlarının eksi değerler aldığı görülmektedir. Özel sermayeli bankalar 2019-2021 döneminde bileşik CAMELS notlarını düşürse de araştırmaya konu 4 özel sektör bankasının da bileşik CAMELS notları pozitiftir.

Kamu sermayeli bankaların 2019 yılı bileşik CAMELS notları ortalaması -20,40 iken bu not 2020 yılında -3,01, 2021 yılında -14,07 olarak gerçekleşmiştir. İnceleme dönemi itibarıyla kamu bankaları bileşik CAMELS notu ortalaması 2019’dan 2021 yılına 6,34 puan artmıştır.

Özel sermayeli bankaların 2019 yılı bileşik CAMELS notları ortalaması 15,30 iken bu not 2020 yılında 2,25, 2021 yılında ise 10,55 olarak gerçekleşmiştir. İnceleme dönemi itibariyle özel sektör bankaları bileşik CAMELS notu ortalaması 2019'dan 2021 yılına 4,75 puan azalmıştır.

2019 yılı pandemi sürecinde olumsuz etkilenen kamu bankaları 2020 yılında toparlamakla beraber 2021 yılında tekrar olumsuz sürece girmiştir. 2020 yılında kamu bankalarının toparlanmasında en büyük etken analiz alt detaylarında S(Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık bölümünde gerçekleşmiştir. 2020 yılında kamu bankalarının döviz pozisyon açığını kapatmaları hem kendi puanlarını artırmış hem de referans değere etkileri nedeniyle özel sermayeli bankaların puanını aşağıya çekmiştir.

Yukarıda belirtilen bulgular ışığında inceleme dönemi 2019-2021 pandemi döneminde özel sermayeli bankaların kamu sermayeli bankalara göre daha yüksek ratinge sahip olduğu kanaatine varılmıştır.

Bundan sonraki çalışmalarda pandemi süreci etkilerinin halen devam ettiği göz önünde bulundurularak olağan döneme geçişle birlikte bankalar üzerinde tekrar CAMELS analizi yapılarak değerlendirilebilir. Ayrıca yapılacak yeni çalışmalarda katılım bankaları ve mevduat bankaları üzerinde çalışma yapılması faydalı olacaktır.

EXTENDED SUMMARY

The banking sector is the most important actor of the financial sector both in Turkey and in the world. The negativities is likely to be occurred in this sector playing a very important role in the development of countries have an adverse impacts on the real sector as well as on the entire financial system. Because of its importance, the banking sector is a scope that is require to be perpetually controlled. The banks being as one of the most important actors of the borderless financial markets after globalization have an essential facility not only in nationally, but also in international financial developments. Thus, the issue of the supervision and surveillance of banks has always been in the limelight. One of the prevalent methods used in off-site supervision activities is CAMELS performance analysis.

The institutions regulating and supervising the banking sector such as the FED, Federal Deposit Insurance Commission (FDIC), U.S. Department of Treasury, and Office of the Comptroller of the Currency (OCC) in 1979 in the US first constituted the technique known as CAMELS analysis (Uslu, p. 204). In the future, it has also been adopted and widely

used by the supervisory and regulatory bodies of other countries and other organizations. CAMELS performance analysis technique in which benefits are determined is widely used in order to determine the status of financial institutions.

CAMELS analysis is an international supervision means used in the rating of financial institutions and takes its name from the initials of the word of its components (Capital, Asset Quality, Management Quality, Earnings, Liquidity, Sensitive to Market).

In the study, the performance analysis of the first seven banks by asset size in the Turkish Banking Sector was tested in accordance with to the CAMELS evaluation model by way of six main criteria. Unlike other studies, particularly the impacts of the boost given to economy by state-owned banks on the bank performances for last three year and mostly the results of the impacts of the COVID-19 pandemic severely felt in 2020 and 2021 were scrutinized.

CAMELS analysis is a kind of ratio analysis and comparing the financial ratios of the group or bank to be examined with the financial ratios of a selected group or bank their performances are assessed with this. In the CAMEL analysis study, a compound CAMELS score was formed by way of the score of each component and the score of all components.

The performances of the first seven banks by asset size in the Turkish Banking Sector were assessed with the CAMELS analysis method between the years 2019-2021. Result of this study evaluating the effect of the pandemic process on banks;

Seen that the compound CAMELS ratings of public banks followed a positive course in the period of 2019 - 2021, but the compound CAMELS ratings of the three public banks discussing in research were negative. Although private banks dropped their compound CAMELS ratings in the period of 2019-2021, the compound CAMELS ratings of the four private sector banks subject to the research are positive.

While the average of the compound CAMELS grades of state-owned banks was - 20.40 in 2019, this grade was -3.01 in 2020 and -14.07 in 2021. The average grade of Compound CAMELS of public banks increased by 6.34 points from 2019 to 2021 as of the review period.

Whereas the average of the compound CAMELS grades of private banks was 15.30 in 2019, this grade was 2.25 in 2020 and 10.55 in 2021. The average grade of Compound CAMELS of private banks increased by 4.75 points from 2019 to 2021 as of the review period.

Although the public banks being adversely affected during the 2019 pandemic process were recovered in 2020, they re-entered into the adverse course in 2021. The most important factor of recovery of the public banks in the year of 2020 occurred in the S (Sensitivity to Market Risk) section in the analysis sub-details. The closing of FX position deficit by Public Banks in 2020 both increased their grades and pull down the grades of private banks because of their impacts on reference values.

In the light of the above-mentioned findings, has been concluded that private banks had a higher grades than state-owned banks during the period of pandemic occurred in 2019-2021 as reviewing term.

KAYNAKÇA

- Altumur N., vd. (2018). “Türkiye’deki Yabancı Sermayeli Bankaların CAMELS Analizi İle Performanslarının Ölçülmesi”, *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 6 (1), s.57-65.
- Altın H., vd. (2016). “Turkish Banking Sector Analysis Of Global Financial Crisis Environment: Application Of CAMELS”, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business & Economics Journal*, vol.2, 457-475.
- Ateşoğlu Coşkun S., Karğın S. (2016). “Sınır Ötesi Birleşme ve Satın Almaların Bankaların Finansal Performansına Etkileri: Üç Banka Üzerinde CAMELS Analizi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 69, 41-60. DOI: 10.25095/mufad.396657.
- Canbas S., vd. (2005). "Prediction Of Commercial Bank Failure Via Multivariate Statistical Analysis Of Financial Structures: The Turkish Case", *European Journal of Operational Research*, Elsevier, vol. 166, number 22, 528-546.
- Christopoulos A. G., vd. (2011). “Could Lehman Brothers’ Collapse Be Anticipated? An Examination Using CAMELS Rating System”, *International Business Research*, vol. 4, No 2, 11-19.
- Çelik M., (2018). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Performans Analizi: Büyüklük Ve Sahiplik Yapısı Ayrımıyla Bir Karşılaştırma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 5, sayı 2, 146-168. DOI: 10.30798/makuiibf.388083.
- Çinko M., Avcı E. (2008). “CAMELS Dereceleme Sistemi ve Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Başarısızlık Tahmini”, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, cilt 2, sayı 2, 25-48.

- Ege İ., vd. (2015). “Camels Performans Değerleme Modeli: Türkiye’deki Mevduat Bankaları Üzerine Ampirik Bir Uygulama”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 8, sayı 4, 109-126.
- Erdoğan Tarakçı İ., Göktaş B. (2021). “Financial Brand Value vs Marketing Brand Equity.”, Muhasebe ve Finans Alanında Bilimsel Çalışmalar, Efe Akademi Yayınları, 119-144.
- Ersoy, E. (2003). “CAMEL Derecelendirme Sistemi’ne göre TMSF’ye Devredilen ve Devredilmeyen Bankaların Karşılaştırmalı Analizi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 32, 66-72.
- Gündoğdu A. (2017). “Türkiye’de Mevduat Bankalarının CAMELS Analizi”, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD), cilt 4, sayı 2, 26-43.
- Kandemir T., Demirel Arıcı N. (2013). “Mevduat Bankalarında CAMELS Performans Değerleme Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (2001-2010)”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 18, sayı 1, 61-87.
- Kaya M. S. (2019). “TOPSİS Yöntemi İle Finansal Performans Değerlendirmesi: Türk Bankacılık Sektöründeki Aktif Büyüklüğüne Göre En Büyük Yedi Banka Üzerinde Bir Uygulama”, Hitit Üniversitesi 2. Uluslararası Bankacılık Kongresi, s.207-2015.
- Kaya Türker, Y. (2001). “Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları, sayı 6.
- Köse E., vd. (2021). “Katılım Bankalarına Ait Camels Oranlarının Maut Yöntemi İle Analizi: Covid-19 Öncesi Ve Sürecinde Bir Karşılaştırma”, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, 991-1005. DOI: 10.25287/ohuiibf.806765.
- Mikayilov Q., Muhtarov S. (2012). “Azerbaycan Bankacılık Sisteminin CAEL Yöntemine göre Değerlendirilmesi”, Journal of Qafqaz University, sayı 33, 68-75.
- Öztürk Karaçor Z., vd. (2018). “Kamusal ve Özel Sermayeli Bankaların CAMELS Performans Analizi: Türkiye Örneği”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 4, sayı 2, 47-65. DOI: 10.17336/igusbd.320962.
- Roman A., Şargu A. C. (2013). “Analysing the Financial Soundness of the Commercial Banks in Romania: An Approach Based on the Camels Framework”, Procedia Economics and Finance, vol. 6, 703-712.
- Sakarya Ş. (2010). “Camels Derecelendirme Sistemine Göre İMKB’deki Yerli Ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Prof.Dr. Alaeddin YAVAŞÇA Özel Sayısı, 7-21.

- Sakarya Ş., Karakaş K. (2021), “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Camels ve Bankometer Yöntemleriyle İncelenmesi”, Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, cilt 5, Prof. Dr. Fikret OTLU Özel Sayısı, 485-504.
- Şen A., Solak S. (2011). “Ticari Bankacılık Sektörünün CAMELS Analizi: Türkiye Örneği”, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, cilt 48, sayı 554, 51-65.
- Şimşek T., vd. (2017). “Türk Bankacılık Sektörünün 2001-2015 Dönemi İçin CAMELS Yöntemiyle Performans Analizi”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, cilt 12, sayı 2, 155-167.
- Uslu A. (2019). “Türkiye’deki Yabancı Sermayeli Bankaların CAMELS Analizi ile Performanslarının Ölçümü”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, sayı 82, 199-220. DOI: 10.25095/mufad.536072

EKLER

EK-1A. VERİTABANI TABLOSU (2019 YILI)

(Milyon TL)

Yıl	2019						
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	17,02	16,61	17,87	14,33	19,57	17,81	20,97
Özkaynaklar	70.064.542	33.026.273	58.873.465	32.196.826	53.765.666	41.187.654	54.382.427
Toplam Aktifler	649.756.191	419.425.553	468.059.471	457.045.401	391.152.270	387.495.827	360.501.112
Duran Aktifler	18.607.907	10.700.649	29.548.811	14.025.962	15.220.258	14.273.412	13.170.284
Net Kar	6.186.888	2.802.291	6.067.587	1.720.309	6.158.841	3.600.060	5.417.468
Toplam Krediler	447.982.751	292.091.050	289.243.558	309.208.101	251.165.373	240.463.843	203.834.175
Toplam Mevduat	447.250.973	251.530.899	295.922.002	297.734.176	248.751.091	222.790.118	224.054.527
Takipteki Krediler	12.690.487	17.314.228	18.883.474	15.920.081	17.298.981	18.274.502	14.857.080
Şube Sayısı	1.758	943	1.271	1.006	912	846	771
Net Kar	6.186.888	2.802.291	6.067.587	1.720.309	6.158.841	3.600.060	5.417.468
Faiz Dışı Gelir	9.048.654	10.236.574	10.253.677	7.002.594	13.477.600	8.786.516	8.572.159
Faiz Dışı Gider	26.712.546	19.638.703	26.044.550	15.646.373	25.582.454	20.004.232	18.124.132
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider (%)	33,87	52,12	39,37	44,76	52,68	43,92	47,30
Faaliyet Gideri	16.110.396	9.208.806	9.550.962	5.275.674	13.180.447	9.758.963	9.123.032
Toplam Gelir	67.216.152	46.110.093	46.189.101	49.137.622	43.649.483	37.131.551	35.327.106
Toplam Gider	46.515.089	32.841.489	28.692.022	39.550.168	25.839.349	25.022.394	22.754.722
Likit Aktifler	57.388.800	42.347.289	66.159.744	38.229.230	63.773.102	74.469.914	46.490.209
Kısa Vadeli Yükümlülükler	389.414.101	228.329.634	272.651.660	282.398.058	234.145.006	211.785.430	193.223.688

Net Faiz Geliri	25.312.006	13.014.712	19.859.128	10.612.036	19.027.192	14.775.722	15.712.937
Yabancı Para Aktifler	227.966.327	158.244.170	202.134.951	146.091.120	162.258.323	174.149.599	156.326.949
Yabancı Para Pasifler	279.868.275	188.618.417	243.711.427	163.300.518	192.750.806	208.898.448	186.793.857
Döviz Pozisyonu	-11.377.380	-5.217.000	3.207.486	-5.224.284	3.947.459	1.022.661	3.063.118

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden alınmıştır, 04.07.2022.

EK-1B. VERİTABANI TABLOSU (2020 YILI)

(Milyon TL)

Yıl	2020						
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.
Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	18,22	16,44	18,68	15,23	18,54	18,23	21,84
Özkaynaklar	93.278.260	46.484.658	67.781.452	42.930.504	62.081.723	47.564.471	62.918.993
Toplam Aktifler	942.601.264	698.897.118	593.902.432	680.026.095	492.797.820	459.694.058	446.100.801
Duran Aktifler	27.337.362	11.382.659	35.163.597	14.699.610	17.959.832	17.157.142	16.918.711
Net Kar	7.825.019	5.010.456	6.810.917	2.600.045	6.238.003	5.079.518	6.267.167
Toplam Krediler	600.659.960	439.487.416	365.521.602	449.745.215	315.084.523	293.225.424	253.318.528
Toplam Mevduat	629.874.208	414.043.543	368.876.491	457.286.295	321.511.595	254.280.156	268.570.195
Takipteki Krediler	13.895.119	17.444.257	20.371.472	16.917.794	14.383.132	18.797.134	17.312.583
Şube Sayısı	1.752	936	1.227	1.013	892	835	716
Net Kar	7.825.019	5.010.456	6.810.917	2.600.045	6.238.003	5.079.518	6.267.167
Faiz Dışı Gelir	15.089.736	12.276.593	16.297.190	8.311.562	18.704.119	10.157.427	9.724.117
Faiz Dışı Gider	38.870.113	25.724.723	36.090.148	23.834.846	35.155.941	21.465.892	22.265.726
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider (%)	38,82	47,72	45,16	34,87	53,20	47,32	43,67
Faaliyet Gideri	25.430.855	20.733.429	24.526.906	14.809.059	27.198.041	18.378.592	17.166.469
Toplam Gelir	74.657.985	52.645.884	44.952.537	55.179.568	41.796.342	34.652.078	34.829.814
Toplam Gider	42.556.923	32.115.042	23.879.290	39.367.432	19.791.447	20.960.010	18.768.657
Likit Aktifler	91.037.909	95.958.729	84.412.040	65.602.118	77.792.525	67.685.997	57.611.684
Kısa Vadeli Yükümlülükler	609.811.937	420.525.848	361.550.616	462.176.637	301.164.905	262.357.440	244.497.540
Net Faiz Geliri	34.614.500	19.887.403	25.242.039	18.753.184	23.768.204	16.976.801	19.530.695
Yabancı Para Aktifler	337.968.676	286.482.308	253.657.235	200.733.940	202.247.117	201.463.985	183.366.806
Yabancı Para Pasifler	415.443.610	319.250.383	333.644.836	225.324.191	247.066.553	243.552.997	238.758.412
Döviz Pozisyonu	-3.058.306	1.191.322	6.180.961	-2.682.282	12.582.382	1.132.547	5.200.568

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden alınmıştır, 04.07.2022.

EK-1C. VERİTABANI TABLOSU (2021 YILI)

(Milyon TL)

Yıl	2021						
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.

Sermaye Yeterlilik Oranı (%)	16,52	14,85	20,36	14,47	18,31	18,67	22,17
Özkaynaklar	97.099.759	51.952.740	86.839.291	43.500.355	78.902.970	63.484.178	75.954.951
Toplam Aktifler	1.370.890.268	1.007.213.697	926.569.024	901.216.593	757.801.863	736.769.766	708.911.295
Duran Aktifler	34.126.709	12.595.939	50.738.947	17.794.134	25.391.122	23.387.360	23.543.881
Net Kar	6.291.309	4.175.464	13.467.895	1.507.729	13.073.306	10.489.758	12.125.908
Toplam Krediler	778.403.889	592.009.871	514.208.750	539.588.028	424.854.600	406.267.467	353.371.830
Toplam Mevduat	948.686.615	590.943.387	595.628.376	625.904.471	513.239.557	401.095.416	413.260.734
Takipteki Krediler	15.140.631	18.309.561	20.830.559	16.297.182	16.071.215	18.885.802	17.768.546
Şube Sayısı	1.752	940	1.195	1.023	871	804	711
Net Kar	6.291.309	4.175.464	13.467.895	1.507.729	13.073.306	10.489.758	12.125.908
Faiz Dışı Gelir	12.982.870	15.977.098	14.522.190	30.699.515	29.877.265	33.852.105	16.450.096
Faiz Dışı Gider	43.837.162	30.224.758	37.990.923	54.453.270	48.121.636	44.356.959	24.776.185
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider (%)	29,62	52,86	38,23	56,38	62,09	76,32	66,39
Faaliyet Gideri	29.843.594	22.067.480	30.361.856	21.582.785	39.692.276	20.057.861	22.257.331
Toplam Gelir	106.441.865	80.147.990	65.305.913	95.044.711	66.078.295	53.689.029	51.046.270
Toplam Gider	71.547.999	58.166.404	39.508.082	68.979.855	31.070.847	34.785.209	32.019.193
Likit Aktifler	222.061.422	172.355.483	205.989.732	126.924.226	200.488.504	143.378.730	143.361.833
Kısa Vadeli Yükümlülükler	916.655.230	604.091.621	620.361.600	648.673.891	507.996.179	448.286.201	387.442.377
Net Faiz Geliri	39.767.734	19.543.381	30.941.269	25.159.848	33.639.994	22.697.482	22.834.712
Yabancı Para Aktifler	653.462.346	484.466.384	485.447.617	336.796.645	346.802.042	361.010.882	337.967.852
Yabancı Para Pasifler	705.977.390	531.822.052	570.935.249	403.434.250	439.854.231	428.092.623	390.613.498
Döviz Pozisyonu	-1.196.864	5.013.180	8.603.339	-49	15.704.325	3.101.886	4.565.140

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden alınmıştır, 04.07.2022.

EK-2A. RASYO VE REFERANS DEĞER HESAPLAMA TABLOSU (2019 YILI)

Yıl	2019							
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Referans Değer
C (Capital) Sermaye Yeterliliği	10,43	8,98	10,91	7,65	12,57	10,47	13,70	
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,02	16,61	17,87	14,33	19,57	17,81	20,97	17,74
Özkaynaklar/ Toplam Aktifler	10,78	7,87	12,58	7,04	13,75	10,63	15,09	11,11
Özkaynaklar-Duran Aktifler/ Toplam Aktifler	7,92	5,32	6,27	3,98	9,85	6,95	11,43	7,39
Net Kar/Toplam Aktifler	0,95	0,67	1,30	0,38	1,57	0,93	1,50	1,04
A (Asset) Varlık Kalitesi	49,88	54,29	45,92	50,12	47,79	49,11	42,43	
Toplam Krediler/ Toplam Aktifler	68,95	69,64	61,80	67,65	64,21	62,06	56,54	64,41

Toplam Krediler/ Toplam Mevduat	100,16	116,13	97,74	103,85	100,97	107,93	90,98	102,54
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	2,83	5,93	6,53	5,15	6,89	7,60	7,29	6,03
Duran Aktifler/ Toplam Aktifler	2,86	2,55	6,31	3,07	3,89	3,68	3,65	3,72
M (Management) Yönetim Kalitesi	1061,21	899,71	1437,67	520,19	2033,73	1282,62	2114,73	
Şube Başına Net Kar	3.519,28	2.971,68	4.773,87	1.710,05	6.753,12	4.255,39	7.026,55	4.429,99
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider	33,87	52,12	39,37	44,76	52,68	43,92	47,30	44,86
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	2,83	5,93	6,53	5,15	6,89	7,60	7,29	6,03
Faaliyet Gideri/ Toplam Aktifler	2,48	2,20	2,04	1,15	3,37	2,52	2,53	2,33
E (Earnings) Kazançlar	32,81	31,74	36,84	27,14	39,00	33,55	35,64	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,95	0,67	1,30	0,38	1,57	0,93	1,50	1,04
Net Kar/Özkaynaklar	8,83	8,49	10,31	5,34	11,45	8,74	9,96	9,02
Toplam Gelir/Toplam Gider	144,50	140,40	160,98	124,24	168,93	148,39	155,25	148,96
L (Liquidity) Likidite	199,46	238,09	163,73	284,83	153,49	180,51	135,98	
Likit Aktifler/ Toplam Aktifler	8,83	10,10	14,13	8,36	16,30	19,22	12,90	12,84
Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yükümlülükler	14,74	18,55	24,27	13,54	27,24	35,16	24,06	22,51
Mevduat/Özkaynaklar	638,34	761,61	502,64	924,73	462,66	540,91	412,00	606,13
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık	-22,27	-23,54	-29,18	-25,63	-29,96	-28,59	-29,46	
Net Faiz Geliri/ Toplam Aktifler	3,90	3,10	4,24	2,32	4,86	3,81	4,36	3,80
Yabancı Para Aktifler/ Yabancı Para Pasifler	81,45	83,90	82,94	89,46	84,18	83,37	83,69	84,14
Döviz Pozisyonu/ Özkaynaklar	-16,24	-15,80	5,45	-16,23	7,34	2,48	5,63	-3,91

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-2B. RASYO VE REFERANS DEĞER HESAPLAMA TABLOSU (2020 YILI)

Yıl	2020							
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Referans Değer
C (Capital) Sermaye Yeterliliği	10,42	8,56	10,72	7,82	11,68	10,51	13,51	
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,22	16,44	18,68	15,23	18,54	18,23	21,84	18,17
Özkaynaklar/ Toplam Aktifler	9,90	6,65	11,41	6,31	12,60	10,35	14,10	10,19
Özkaynaklar-Duran Aktifler/ Toplam Aktifler	7,00	5,02	5,49	4,15	8,95	6,61	10,31	6,79
Net Kar/Toplam Aktifler	0,83	0,72	1,15	0,38	1,27	1,10	1,40	0,98
A (Asset) Varlık Kalitesi	46,97	49,75	46,48	48,38	47,30	52,08	43,59	
Toplam Krediler/ Toplam Aktifler	63,72	62,88	61,55	66,14	63,94	63,79	56,79	62,69
Toplam Krediler/ Toplam Mevduat	95,36	106,15	99,09	98,35	98,00	115,32	94,32	100,94

Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	2,31	3,97	5,57	3,76	4,56	6,41	6,83	4,78
Duran Aktifler/ Toplam Aktifler	2,90	1,63	5,92	2,16	3,64	3,73	3,79	3,40
M (Management) Yönetim Kalitesi	1346,43	1613,68	1671,79	775,41	2106,15	1831,72	2631,82	
Şube Başına Net Kar	4.466,34	5.353,05	5.550,87	2.566,68	6.993,28	6.083,26	8.753,03	5.680,93
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider	38,82	47,72	45,16	34,87	53,20	47,32	43,67	44,40
Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	2,31	3,97	5,57	3,76	4,56	6,41	6,83	4,78
Faaliyet Gideri/ Toplam Aktifler	2,70	2,97	4,13	2,18	5,52	4,00	3,85	3,62
E (Earnings) Kazançlar	38,77	37,38	42,13	30,61	46,76	37,78	41,66	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,83	0,72	1,15	0,38	1,27	1,10	1,40	0,98
Net Kar/Özkaynaklar	8,39	10,78	10,05	6,06	10,05	10,68	9,96	9,42
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,43	163,93	188,25	140,17	211,18	165,32	185,57	175,69
L (Liquidity) Likidite	210,92	279,55	175,95	327,67	169,43	174,01	140,29	
Likit Aktifler/ Toplam Aktifler	9,66	13,73	14,21	9,65	15,79	14,72	12,91	12,95
Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yükümlülükler	14,93	22,82	23,35	14,19	25,83	25,80	23,56	21,50
Mevduat/Özkaynaklar	675,26	890,71	544,21	1.065,18	517,88	534,60	426,85	664,96
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık	-26,20	-31,18	-27,86	-28,34	-33,04	-28,37	-27,83	
Net Faiz Geliri/ Toplam Aktifler	3,67	2,85	4,25	2,76	4,82	3,69	4,38	3,77
Yabancı Para Aktifler/ Yabancı Para Pasifler	81,35	89,74	76,03	89,09	81,86	82,72	76,80	82,51
Döviz Pozisyonu/ Özkaynaklar	-3,28	2,56	9,12	-6,25	20,27	2,38	8,27	4,72

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistiki Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-2C. RASYO VE REFERANS DEĞER HESAPLAMA TABLOSU (2021 YILI)

Yıl	2021							
Banka Adı	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Referans Değer
C (Capital) Sermaye Yeterliliği	8,56	7,35	10,54	6,88	10,77	10,06	12,26	
Sermaye Yeterlilik Oranı	16,52	14,85	20,36	14,47	18,31	18,67	22,17	17,91
Özkaynaklar/ Toplam Aktifler	7,08	5,16	9,37	4,83	10,41	8,62	10,71	8,03
Özkaynaklar-Duran Aktifler/ Toplam Aktifler	4,59	3,91	3,90	2,85	7,06	5,44	7,39	5,02
Net Kar/Toplam Aktifler	0,46	0,41	1,45	0,17	1,73	1,42	1,71	1,05
A (Asset) Varlık Kalitesi	41,01	46,94	41,19	43,02	40,56	45,68	39,27	
Toplam Krediler/ Toplam Aktifler	56,78	58,78	55,50	59,87	56,06	55,14	49,85	56,00

Toplam Krediler/Toplam Mevduat	82,05	100,18	86,33	86,21	82,78	101,29	85,51	89,19
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	1,95	3,09	4,05	3,02	3,78	4,65	5,03	3,65
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	2,49	1,25	5,48	1,97	3,35	3,17	3,32	3,01
M (Management) Yönetim Kalitesi	1082,18	1341,80	3386,84	452,04	4513,10	3927,41	5127,56	
Şube Başına Net Kar	3.590,93	4.441,98	11.270,21	1.473,83	15.009,54	13.046,96	17.054,72	9.412,60
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	29,62	52,86	38,23	56,38	62,09	76,32	66,39	54,55
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	1,95	3,09	4,05	3,02	3,78	4,65	5,03	3,65
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,18	2,19	3,28	2,39	5,24	2,72	3,14	3,02
E (Earnings) Kazançlar	32,53	30,94	39,84	29,01	49,85	38,05	38,95	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,46	0,41	1,45	0,17	1,73	1,42	1,71	1,05
Net Kar/Özkaynaklar	6,48	8,04	15,51	3,47	16,57	16,52	15,96	11,79
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,77	137,79	165,30	137,79	212,67	154,34	159,42	159,44
L (Liquidity) Likidite	306,85	356,64	224,62	443,16	217,56	206,92	182,42	
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	16,20	17,11	22,23	14,08	26,46	19,46	20,22	19,40
Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	24,23	28,53	33,20	19,57	39,47	31,98	37,00	30,57
Mevduat/Özkaynaklar	977,02	1.137,46	685,90	1.438,85	650,47	631,80	544,09	866,51
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık	-31,01	-34,10	-31,56	-28,24	-32,01	-29,90	-30,96	
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	2,90	1,94	3,34	2,79	4,44	3,08	3,22	3,10
Yabancı Para Aktifler/Yabancı Para Pasifler	92,56	91,10	85,03	83,48	78,84	84,33	86,52	85,98
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-1,23	9,65	9,91	0,00	19,90	4,89	6,01	7,02

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3A. BİLEŞİK CAMELS DEĞERİ HESAPLAMASI (2019 YILI T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,43			-2,44	-0,61
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	17,02	95,94	-4,06	-1,42	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	10,78	97,10	-2,90	-0,73	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	7,92	107,19	7,19	1,44	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,95	91,31	-8,69	-1,74	
A (Asset) Varlık Kalitesi		49,88			14,32	2,15
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	68,95	107,05	7,05	2,11	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	100,16	97,68	-2,32	-0,69	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	2,83	46,97	53,03	10,61	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	2,86	77,03	22,97	2,30	

M (Management) Yönetim Kalitesi		1061,21			3,53	0,35
Şube Başına Net Kar	4.429,99	3.519,28	79,44	-20,56	-6,17	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	33,87	75,51	-24,49	-4,90	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	2,83	46,97	53,03	15,91	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	2,48	106,55	-6,55	-1,31	
E (Earnings) Kazançlar		32,81			-4,90	-0,74
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,95	91,31	-8,69	-3,47	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	8,83	97,92	-2,08	-0,83	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	144,50	97,01	-2,99	-0,60	
L (Liquidity) Likidite		199,46			-21,24	-5,31
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	8,83	68,81	-31,19	-12,47	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	14,74	65,48	-34,52	-10,36	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	638,34	105,31	5,31	1,59	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-22,27			-92,66	-9,27
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	3,90	102,52	2,52	0,88	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	81,45	96,81	3,19	1,12	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	-16,24	415,53	-315,53	-94,66	
Bileşik CAMELS Değeri						-13,42

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3B. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2019 YILI TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		8,98			-22,28	-5,57
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	16,61	93,63	-6,37	-2,23	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	7,87	70,90	-29,10	-7,27	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	5,32	72,05	-27,95	-5,59	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,67	64,07	-35,93	-7,19	
A (Asset) Varlık Kalitesi		54,29			9,89	1,48
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	69,64	108,13	8,13	2,44	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	116,13	113,25	13,25	3,98	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	5,93	98,29	1,71	0,34	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	2,55	68,62	31,38	3,14	
M (Management) Yönetim Kalitesi		899,71			-5,00	-0,50
Şube Başına Net Kar	4.429,99	2.971,68	67,08	-32,92	-9,88	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	52,12	116,19	16,19	3,24	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	5,93	98,29	1,71	0,51	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	2,20	94,35	5,65	1,13	
E (Earnings) Kazançlar		31,74			-17,88	-2,68

Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,67	64,07	-35,93	-14,37	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	8,49	94,10	-5,90	-2,36	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	140,40	94,26	-5,74	-1,15	
L (Liquidity) Likidite		238,09			-6,12	-1,53
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	10,10	78,66	-21,34	-8,53	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	18,55	82,40	-17,60	-5,28	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	761,61	125,65	25,65	7,70	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-23,54			-97,58	-9,76
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	3,10	81,66	-18,34	-6,42	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	83,90	99,71	0,29	0,10	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	-15,80	404,22	-304,22	-91,27	
Bileşik CAMELS Değeri						-18,56

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3C. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2019 YILI TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye İş Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,91			5,39	1,35
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	17,87	100,71	0,71	0,25	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	12,58	113,26	13,26	3,31	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	6,27	84,80	-15,20	-3,04	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,30	124,32	24,32	4,86	
A (Asset) Varlık Kalitesi		45,92			-11,25	-1,69
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	61,80	95,95	-4,05	-1,22	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	97,74	95,32	-4,68	-1,40	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	6,53	108,26	-8,26	-1,65	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	6,31	169,80	-69,80	-6,98	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1437,67			-0,14	-0,01
Şube Başına Net Kar	4.429,99	4.773,87	107,76	7,76	2,33	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	39,37	87,76	-12,24	-2,45	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	6,53	108,26	-8,26	-2,48	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	2,04	87,69	12,31	2,46	
E (Earnings) Kazançlar		36,84			17,06	2,56
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,30	124,32	24,32	9,73	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	10,31	114,29	14,29	5,72	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	160,98	108,07	8,07	1,61	
L (Liquidity) Likidite		163,73			1,27	0,32
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	14,13	110,13	10,13	4,05	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	24,27	107,81	7,81	2,34	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	502,64	82,93	-17,07	-5,12	

S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-29,18			76,40	7,64
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	4,24	111,66	11,66	4,08	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	82,94	98,57	1,43	0,50	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	5,45	-139,41	239,41	71,82	
Bileşik CAMELS Değeri						10,16

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3D. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2019 YILI TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Halk Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		7,65			-37,89	-9,47
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	14,33	80,78	-19,22	-6,73	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	7,04	63,43	-36,57	-9,14	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	3,98	53,81	-46,19	-9,24	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,38	36,10	-63,90	-12,78	
A (Asset) Varlık Kalitesi		50,12			6,57	0,99
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	67,65	105,04	5,04	1,51	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	103,85	101,28	1,28	0,39	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	5,15	85,38	14,62	2,92	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	3,07	82,54	17,46	1,75	
M (Management) Yönetim Kalitesi		520,19			-4,00	-0,40
Şube Başına Net Kar	4.429,99	1.710,05	38,60	-61,40	-18,42	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	44,76	99,76	-0,24	-0,05	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	5,15	85,38	14,62	4,39	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	1,15	49,61	50,39	10,08	
E (Earnings) Kazançlar		27,14			-45,18	-6,78
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,38	36,10	-63,90	-25,56	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	5,34	59,25	-40,75	-16,30	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	124,24	83,41	-16,59	-3,32	
L (Liquidity) Likidite		284,83			-10,12	-2,53
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	8,36	65,17	-34,83	-13,93	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	13,54	60,15	-39,85	-11,96	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	924,73	152,56	52,56	15,77	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-25,63			-110,39	-11,04
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	2,32	61,10	-38,90	-13,61	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	89,46	106,32	-6,32	-2,21	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	-16,23	415,21	-315,21	-94,56	
Bileşik CAMELS Değeri						-29,23

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3E. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		12,57			26,43	6,61
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	19,57	110,32	10,32	3,61	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	13,75	123,77	23,77	5,94	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	9,85	133,39	33,39	6,68	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,57	151,00	51,00	10,20	
A (Asset) Varlık Kalitesi		47,79			-3,86	-0,58
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	64,21	99,70	-0,30	-0,09	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	100,97	98,47	-1,53	-0,46	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	6,89	114,21	-14,21	-2,84	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	3,89	104,66	-4,66	-0,47	
M (Management) Yönetim Kalitesi		2033,73			5,99	0,60
Şube Başına Net Kar	4.429,99	6.753,12	152,44	52,44	15,73	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	52,68	117,44	17,44	3,49	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	6,89	114,21	-14,21	-4,26	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	3,37	144,81	-44,81	-8,96	
E (Earnings) Kazançlar		39,00			33,89	5,08
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,57	151,00	51,00	20,40	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	11,45	127,03	27,03	10,81	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	168,93	113,41	13,41	2,68	
L (Liquidity) Likidite		153,49			10,01	2,50
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	16,30	127,03	27,03	10,81	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	27,24	121,02	21,02	6,30	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	462,66	76,33	-23,67	-7,10	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-29,96			96,15	9,62
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	4,86	128,01	28,01	9,80	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	84,18	100,05	-0,05	-0,02	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	7,34	-187,87	287,87	86,36	
Bileşik CAMELS Değeri						23,83

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3F. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,47			-4,30	-1,08

Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	17,81	100,42	0,42	0,15	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	10,63	95,71	-4,29	-1,07	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	6,95	94,01	-5,99	-1,20	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,93	89,10	-10,90	-2,18	
A (Asset) Varlık Kalitesi		49,11			-4,63	-0,69
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	62,06	96,35	-3,65	-1,09	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	107,93	105,26	5,26	1,58	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	7,60	126,02	-26,02	-5,20	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	3,68	99,08	0,92	0,09	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1282,62			-11,05	-1,11
Şube Başına Net Kar	4.429,99	4.255,39	96,06	-3,94	-1,18	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	43,92	97,91	-2,09	-0,42	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	7,60	126,02	-26,02	-7,81	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	2,52	108,23	-8,23	-1,65	
E (Earnings) Kazançlar		33,55			-5,67	-0,85
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	0,93	89,10	-10,90	-4,36	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	8,74	96,93	-3,07	-1,23	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	148,39	99,62	-0,38	-0,08	
L (Liquidity) Likidite		180,51			33,53	8,38
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	19,22	149,73	49,73	19,89	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	35,16	156,23	56,23	16,87	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	540,91	89,24	-10,76	-3,23	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-28,59			49,50	4,95
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	3,81	100,35	0,35	0,12	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	83,37	99,08	0,92	0,32	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	2,48	-63,54	163,54	49,06	
Bileşik CAMELS Değeri						9,61

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-3G. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (AKBANK T.A.Ş.)

Yıl	2019					
Banka Adı	Referans Değer	Akbank T.A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		13,70			35,10	8,78
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,74	20,97	118,21	18,21	6,37	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	11,11	15,09	135,83	35,83	8,96	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	7,39	11,43	154,74	54,74	10,95	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,50	144,11	44,11	8,82	
A (Asset) Varlık Kalitesi		42,43			-11,05	-1,66
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	64,41	56,54	87,79	-12,21	-3,66	

Toplam Krediler/Toplam Mevduat	102,54	90,98	88,72	-11,28	-3,38	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	7,29	120,87	-20,87	-4,17	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,72	3,65	98,26	1,74	0,17	
M (Management) Yönetim Kalitesi		2114,73			10,66	1,07
Şube Başına Net Kar	4.429,99	7.026,55	158,61	58,61	17,58	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,86	47,30	105,43	5,43	1,09	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	6,03	7,29	120,87	-20,87	-6,26	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,33	2,53	108,75	-8,75	-1,75	
E (Earnings) Kazançlar		35,64			22,68	3,40
Net Kar/Toplam Aktifler	1,04	1,50	144,11	44,11	17,64	
Net Kar/Özkaynaklar	9,02	9,96	110,47	10,47	4,19	
Toplam Gelir/Toplam Gider	148,96	155,25	104,23	4,23	0,85	
L (Liquidity) Likidite		135,98			-7,35	-1,84
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,84	12,90	100,47	0,47	0,19	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	22,51	24,06	106,90	6,90	2,07	
Mevduat/Özkaynaklar	606,13	412,00	67,97	-32,03	-9,61	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-29,46			78,57	7,86
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,80	4,36	114,70	14,70	5,15	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	84,14	83,69	99,46	0,54	0,19	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	-3,91	5,63	-144,13	244,13	73,24	
Bileşik CAMELS Değeri						17,61

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4A. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2020 YILI TÜRKİYE CUMHURİYETİ ZİRAAT BANKASI.A.Ş.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,42			-3,06	-0,76
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	18,22	100,28	0,28	0,10	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	9,90	97,12	-2,88	-0,72	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	7,00	103,00	3,00	0,60	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,83	84,81	-15,19	-3,04	
A (Asset) Varlık Kalitesi		46,97			10,61	1,59
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	63,72	101,66	1,66	0,50	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	95,36	94,47	-5,53	-1,66	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	2,31	48,44	51,56	10,31	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	2,90	85,37	14,63	1,46	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1346,43			11,63	1,16
Şube Başına Net Kar	5.680,93	4.466,34	78,62	-21,38	-6,41	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	38,82	87,44	-12,56	-2,51	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	2,31	48,44	51,56	15,47	

Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	2,70	74,54	25,46	5,09	
E (Earnings) Kazançlar		38,77			-10,50	-1,57
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,83	84,81	-15,19	-6,08	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	8,39	89,03	-10,97	-4,39	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	175,43	99,85	-0,15	-0,03	
L (Liquidity) Likidite		210,92			-18,88	-4,72
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	9,66	74,56	-25,44	-10,18	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	14,93	69,44	-30,56	-9,17	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	675,26	101,55	1,55	0,46	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-26,20			50,37	5,04
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	3,67	97,30	-2,70	-0,95	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	81,35	98,59	1,41	0,49	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	-3,28	-69,40	169,40	50,82	
Bileşik CAMELS Değeri						0,73

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4B. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2020 YILI TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		8,56			-22,57	-5,64
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	16,44	90,48	-9,52	-3,33	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	6,65	65,28	-34,72	-8,68	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	5,02	73,95	-26,05	-5,21	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,72	73,24	-26,76	-5,35	
A (Asset) Varlık Kalitesi		49,75			10,22	1,53
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	62,88	100,31	0,31	0,09	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	106,15	105,16	5,16	1,55	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	3,97	83,12	16,88	3,38	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	1,63	47,94	52,06	5,21	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1613,68			8,44	0,84
Şube Başına Net Kar	5.680,93	5.353,05	94,23	-5,77	-1,73	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	47,72	107,50	7,50	1,50	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	3,97	83,12	16,88	5,06	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	2,97	81,96	18,04	3,61	
E (Earnings) Kazançlar		37,38			-6,29	-0,94
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,72	73,24	-26,76	-10,70	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	10,78	114,39	14,39	5,76	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	163,93	93,30	-6,70	-1,34	
L (Liquidity) Likidite		279,55			14,43	3,61

Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	13,73	106,00	6,00	2,40	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	22,82	106,15	6,15	1,84	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	890,71	133,95	33,95	10,18	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-31,18			2,05	0,20
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	2,85	75,39	-24,61	-8,61	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	89,74	108,76	-8,76	-3,06	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	2,56	54,25	45,75	13,73	
Bileşik CAMELS Değeri						-0,40

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4C. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (2020 YILI TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye İş Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,72			3,60	0,90
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	18,68	102,83	2,83	0,99	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	11,41	112,01	12,01	3,00	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	5,49	80,87	-19,13	-3,83	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,15	117,16	17,16	3,43	
A (Asset) Varlık Kalitesi		46,48			-11,87	-1,78
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	61,55	98,18	-1,82	-0,55	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	99,09	98,17	-1,83	-0,55	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	5,57	116,71	-16,71	-3,34	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	5,92	174,28	-74,28	-7,43	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1671,79			-8,18	-0,82
Şube Başına Net Kar	5.680,93	5.550,87	97,71	-2,29	-0,69	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	45,16	101,72	1,72	0,34	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	5,57	116,71	-16,71	-5,01	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	4,13	114,09	-14,09	-2,82	
E (Earnings) Kazançlar		42,13			10,95	1,64
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,15	117,16	17,16	6,86	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	10,05	106,64	6,64	2,65	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	188,25	107,15	7,15	1,43	
L (Liquidity) Likidite		175,95			1,02	0,26
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	14,21	109,73	9,73	3,89	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	23,35	108,60	8,60	2,58	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	544,21	81,84	-18,16	-5,45	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-27,86			-20,74	-2,07
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	4,25	112,61	12,61	4,41	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	76,03	92,14	7,86	2,75	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	9,12	193,03	-93,03	-27,91	

Bileşik CAMELS Değeri						-1,87
------------------------------	--	--	--	--	--	--------------

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022

EK-4D. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Halk Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		7,82			-35,13	-8,78
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	15,23	83,82	-16,18	-5,66	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	6,31	61,96	-38,04	-9,51	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	4,15	61,13	-38,87	-7,77	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,38	39,06	-60,94	-12,19	
A (Asset) Varlık Kalitesi		48,38			8,76	1,31
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	66,14	105,51	5,51	1,65	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	98,35	97,43	-2,57	-0,77	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	3,76	78,77	21,23	4,25	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	2,16	63,63	36,37	3,64	
M (Management) Yönetim Kalitesi		775,41			-6,40	-0,64
Şube Başına Net Kar	5.680,93	2.566,68	45,18	-54,82	-16,45	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	34,87	78,55	-21,45	-4,29	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	3,76	78,77	21,23	6,37	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	2,18	60,16	39,84	7,97	
E (Earnings) Kazançlar		30,61			-42,71	-6,41
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	0,38	39,06	-60,94	-24,38	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	6,06	64,27	-35,73	-14,29	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	140,17	79,78	-20,22	-4,04	
L (Liquidity) Likidite		327,67			-2,35	-0,59
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	9,65	74,48	-25,52	-10,21	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	14,19	66,03	-33,97	-10,19	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	1.065,18	160,19	60,19	18,06	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-28,34			57,46	5,75
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	2,76	73,07	-26,93	-9,43	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	89,09	107,97	-7,97	-2,79	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	-6,25	-132,26	232,26	69,68	
Bileşik CAMELS Değeri						-9,36

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4E. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2020
-----	------

Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		11,68			18,85	4,71
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	18,54	102,04	2,04	0,71	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	12,60	123,64	23,64	5,91	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	8,95	131,83	31,83	6,37	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,27	129,32	29,32	5,86	
A (Asset) Varlık Kalitesi		47,30			-0,12	-0,02
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	63,94	102,00	2,00	0,60	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	98,00	97,09	-2,91	-0,87	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	4,56	95,59	4,41	0,88	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	3,64	107,28	-7,28	-0,73	
M (Management) Yönetim Kalitesi		2106,15			1,72	0,17
Şube Başına Net Kar	5.680,93	6.993,28	123,10	23,10	6,93	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	53,20	119,84	19,84	3,97	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	4,56	95,59	4,41	1,32	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	5,52	152,48	-52,48	-10,50	
E (Earnings) Kazançlar		46,76			18,42	2,76
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,27	129,32	29,32	11,73	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	10,05	106,63	6,63	2,65	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	211,18	120,20	20,20	4,04	
L (Liquidity) Likidite		169,43			8,16	2,04
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	15,79	121,87	21,87	8,75	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	25,83	120,16	20,16	6,05	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	517,88	77,88	-22,12	-6,64	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-33,04			-88,70	-8,87
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	4,82	127,79	27,79	9,73	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	81,86	99,21	0,79	0,28	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	20,27	429,02	-329,02	-98,70	
Bileşik CAMELS Değeri						0,80

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4F. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,51			2,56	0,64
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	18,23	100,34	0,34	0,12	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	10,35	101,55	1,55	0,39	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	6,61	97,39	-2,61	-0,52	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,10	112,89	12,89	2,58	

A (Asset) Varlık Kalitesi		52,08			-3,04	-0,46
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	63,79	101,76	1,76	0,53	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	115,32	114,24	14,24	4,27	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	6,41	134,24	-34,24	-6,85	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	3,73	109,86	-9,86	-0,99	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1831,72			-8,92	-0,89
Şube Başına Net Kar	5.680,93	6.083,26	107,08	7,08	2,12	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	47,32	106,59	6,59	1,32	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	6,41	134,24	-34,24	-10,27	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	4,00	110,45	-10,45	-2,09	
E (Earnings) Kazançlar		37,78			9,31	1,40
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,10	112,89	12,89	5,15	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	10,68	113,33	13,33	5,33	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	165,32	94,10	-5,90	-1,18	
L (Liquidity) Likidite		174,01			5,59	1,40
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	14,72	113,67	13,67	5,47	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	25,80	120,01	20,01	6,00	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	534,60	80,40	-19,60	-5,88	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-28,37			14,04	1,40
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	3,69	97,85	-2,15	-0,75	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	82,72	100,25	-0,25	-0,09	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	2,38	50,40	49,60	14,88	
Bileşik CAMELS Değeri						3,49

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistiki Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-4G. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (AKBANK T.A.Ş.)

Yıl	2020					
Banka Adı	Referans Değer	Akbank T.A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		13,51			35,75	8,94
Sermaye Yeterlilik Oranı	18,17	21,84	120,20	20,20	7,07	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	10,19	14,10	138,43	38,43	9,61	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	6,79	10,31	151,83	51,83	10,37	
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,40	143,52	43,52	8,70	
A (Asset) Varlık Kalitesi		43,59			-14,58	-2,19
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	62,69	56,79	90,59	-9,41	-2,82	

Toplam Krediler/Toplam Mevduat	100,94	94,32	93,44	-6,56	-1,97	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	6,83	143,12	-43,12	-8,62	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,40	3,79	111,64	-11,64	-1,16	
M (Management) Yönetim Kalitesi		2631,82			1,70	0,17
Şube Başına Net Kar	5.680,93	8.753,03	154,08	54,08	16,22	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	44,40	43,67	98,37	-1,63	-0,33	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	4,78	6,83	143,12	-43,12	-12,94	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,62	3,85	106,31	-6,31	-1,26	
E (Earnings) Kazançlar		41,66			20,82	3,12
Net Kar/Toplam Aktifler	0,98	1,40	143,52	43,52	17,41	
Net Kar/Özkaynaklar	9,42	9,96	105,71	5,71	2,28	
Toplam Gelir/Toplam Gider	175,69	185,57	105,62	5,62	1,12	
L (Liquidity) Likidite		140,29			-7,98	-1,99
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	12,95	12,91	99,70	-0,30	-0,12	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	21,50	23,56	109,61	9,61	2,88	
Mevduat/Özkaynaklar	664,96	426,85	64,19	-35,81	-10,74	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-27,83			-14,47	-1,45
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,77	4,38	116,00	16,00	5,60	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	82,51	76,80	93,08	6,92	2,42	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	4,72	8,27	174,96	-74,96	-22,49	
Bileşik CAMELS Değeri						6,60

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5A. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE CUMHURİYETİ ZİRAAT BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		8,56			-18,61	-4,65
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	16,52	92,25	-7,75	-2,71	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	7,08	88,25	-11,75	-2,94	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	4,59	91,49	-8,51	-1,70	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,46	43,68	-56,32	-11,26	
A (Asset) Varlık Kalitesi		41,01			9,08	1,36
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	56,78	101,40	1,40	0,42	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	82,05	91,99	-8,01	-2,40	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	1,95	53,25	46,75	9,35	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	2,49	82,84	17,16	1,72	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1082,18			-8,09	-0,81
Şube Başına Net Kar	9.412,60	3.590,93	38,15	-61,85	-18,55	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	29,62	54,29	-45,71	-9,14	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	1,95	53,25	46,75	14,02	

Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	2,18	72,09	27,91	5,58	
E (Earnings) Kazançlar		32,53			-41,89	-6,28
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,46	43,68	-56,32	-22,53	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	6,48	54,94	-45,06	-18,02	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	148,77	93,31	-6,69	-1,34	
L (Liquidity) Likidite		306,85			-8,99	-2,25
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	16,20	83,52	-16,48	-6,59	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	24,23	79,25	-20,75	-6,23	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	977,02	112,75	12,75	3,83	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-31,01			30,32	3,03
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	2,90	93,52	-6,48	-2,27	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	92,56	107,65	-7,65	-2,68	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	-1,23	-17,56	117,56	35,27	
Bileşik CAMELS Değeri						-9,60

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5B. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		7,35			-31,45	-7,86
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	14,85	82,93	-17,07	-5,98	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	5,16	64,27	-35,73	-8,93	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	3,91	77,82	-22,18	-4,44	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,41	39,46	-60,54	-12,11	
A (Asset) Varlık Kalitesi		46,94			14,09	2,11
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	58,78	104,96	4,96	1,49	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	100,18	112,32	12,32	3,70	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,09	84,67	15,33	3,07	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	1,25	41,61	58,39	5,84	
M (Management) Yönetim Kalitesi		1341,80			-6,37	-0,64
Şube Başına Net Kar	9.412,60	4.441,98	47,19	-52,81	-15,84	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	52,86	96,90	-3,10	-0,62	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,09	84,67	15,33	4,60	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	2,19	72,55	27,45	5,49	
E (Earnings) Kazançlar		30,94			-39,67	-5,95
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,41	39,46	-60,54	-24,22	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	8,04	68,15	-31,85	-12,74	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	137,79	86,42	-13,58	-2,72	
L (Liquidity) Likidite		356,64			2,67	0,67

Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	17,11	88,23	-11,77	-4,71	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	28,53	93,34	-6,66	-2,00	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	1.137,46	131,27	31,27	9,38	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-34,10			-26,44	-2,64
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	1,94	62,55	-37,45	-13,11	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	91,10	105,95	-5,95	-2,08	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	9,65	137,50	-37,50	-11,25	
Bileşik CAMELS Değeri						-14,31

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5C. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye İş Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,54			12,18	3,04
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	20,36	113,70	13,70	4,79	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	9,37	116,77	16,77	4,19	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	3,90	77,60	-22,40	-4,48	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,45	138,36	38,36	7,67	
A (Asset) Varlık Kalitesi		41,19			-11,63	-1,75
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	55,50	99,11	-0,89	-0,27	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	86,33	96,79	-3,21	-0,96	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	4,05	110,90	-10,90	-2,18	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	5,48	182,22	-82,22	-8,22	
M (Management) Yönetim Kalitesi		3386,84			-5,04	-0,50
Şube Başına Net Kar	9.412,60	11.270,21	119,74	19,74	5,92	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	38,23	70,07	-29,93	-5,99	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	4,05	110,90	-10,90	-3,27	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	3,28	108,51	-8,51	-1,70	
E (Earnings) Kazançlar		39,84			28,68	4,30
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,45	138,36	38,36	15,34	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	15,51	131,51	31,51	12,61	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	165,30	103,67	3,67	0,73	
L (Liquidity) Likidite		224,62			2,18	0,55
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	22,23	114,62	14,62	5,85	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	33,20	108,62	8,62	2,59	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	685,90	79,16	-20,84	-6,25	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-31,56			-9,29	-0,93
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	3,34	107,65	7,65	2,68	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	85,03	98,89	1,11	0,39	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	9,91	141,17	-41,17	-12,35	

Bileşik CAMELS Değeri						4,72
------------------------------	--	--	--	--	--	------

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası k hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5D. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Halk Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		6,88			-42,14	-10,53
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	14,47	80,81	-19,19	-6,72	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	4,83	60,14	-39,86	-9,97	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	2,85	56,81	-43,19	-8,64	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,17	15,93	-84,07	-16,81	
A (Asset) Varlık Kalitesi		43,02			7,97	1,19
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	59,87	106,92	6,92	2,08	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	86,21	96,66	-3,34	-1,00	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,02	82,69	17,31	3,46	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	1,97	65,70	34,30	3,43	
M (Management) Yönetim Kalitesi		452,04			-15,30	-1,53
Şube Başına Net Kar	9.412,60	1.473,83	15,66	-84,34	-25,30	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	56,38	103,34	3,34	0,67	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,02	82,69	17,31	5,19	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	2,39	79,30	20,70	4,14	
E (Earnings) Kazançlar		29,01			-64,59	-9,69
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	0,17	15,93	-84,07	-33,63	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	3,47	29,39	-70,61	-28,24	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	137,79	86,42	-13,58	-2,72	
L (Liquidity) Likidite		443,16			-1,94	-0,48
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	14,08	72,61	-27,39	-10,95	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	19,57	64,01	-35,99	-10,80	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	1.438,85	166,05	66,05	19,82	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-28,24			27,52	2,75
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	2,79	90,00	-10,00	-3,50	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	83,48	97,09	2,91	1,02	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	0,00	0,00	100,00	30,00	
Bileşik CAMELS Değeri						-18,29

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5E. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021
-----	------

Banka Adı	Referans Değer	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,77			29,19	7,30
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	18,31	102,25	2,25	0,79	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	10,41	129,73	29,73	7,43	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	7,06	140,64	40,64	8,13	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,73	164,22	64,22	12,84	
A (Asset) Varlık Kalitesi		40,56			-3,98	-0,60
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	56,06	100,12	0,12	0,04	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	82,78	92,81	-7,19	-2,16	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,78	103,56	-3,56	-0,71	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	3,35	111,49	-11,49	-1,15	
M (Management) Yönetim Kalitesi		4513,10			4,84	0,48
Şube Başına Net Kar	9.412,60	15.009,54	159,46	59,46	17,84	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	62,09	113,81	13,81	2,76	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	3,78	103,56	-3,56	-1,07	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	5,24	173,44	-73,44	-14,69	
E (Earnings) Kazançlar		49,85			48,57	7,28
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,73	164,22	64,22	25,69	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	16,57	140,50	40,50	16,20	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	212,67	133,39	33,39	6,68	
L (Liquidity) Likidite		217,56			15,82	3,95
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	26,46	136,41	36,41	14,56	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	39,47	129,11	29,11	8,73	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	650,47	75,07	-24,93	-7,48	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-32,01			-37,09	-3,71
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	4,44	143,11	43,11	15,09	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	78,84	91,70	8,30	2,90	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	19,90	283,62	-183,62	-55,09	
Bileşik CAMELS Değeri						14,71

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5F. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		10,06			12,11	3,03
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	18,67	104,26	4,26	1,49	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	8,62	107,36	7,36	1,84	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	5,44	108,39	8,39	1,68	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,42	135,53	35,53	7,11	

A (Asset) Varlık Kalitesi		45,68			-2,41	-0,36
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	55,14	98,47	-1,53	-0,46	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	101,29	113,56	13,56	4,07	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	4,65	127,27	-27,27	-5,45	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	3,17	105,63	-5,63	-0,56	
M (Management) Yönetim Kalitesi		3927,41			13,35	1,34
Şube Başına Net Kar	9.412,60	13.046,96	138,61	38,61	11,58	
Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	76,32	139,89	39,89	7,98	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	4,65	127,27	-27,27	-8,18	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	2,72	90,15	9,85	1,97	
E (Earnings) Kazançlar		38,05			29,62	4,44
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,42	135,53	35,53	14,21	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	16,52	140,12	40,12	16,05	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	154,34	96,80	-3,20	-0,64	
L (Liquidity) Likidite		206,92			-6,60	-1,65
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	19,46	100,34	0,34	0,13	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	31,98	104,63	4,63	1,39	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	631,80	72,91	-27,09	-8,13	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-29,90			9,54	0,95
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	3,08	99,32	-0,68	-0,24	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	84,33	98,08	1,92	0,67	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	4,89	69,63	30,37	9,11	
Bileşik CAMELS Değeri						7,75

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-5G. BİLEŞİK CAMELS DEĞER HESAPLAMASI (AKBANK T.A.Ş.)

Yıl	2021					
Banka Adı	Referans Değer	Akbank T.A.Ş.				
Değişkenler		Banka Değeri	Endeks Değeri	Sapma Değeri	Ağırlıklı Değerler	CAMELS Puanı
C (Capital) Sermaye Yeterliliği		12,26			38,72	9,68
Sermaye Yeterlilik Oranı	17,91	22,17	123,81	23,81	8,33	
Özkaynaklar/Toplam Aktifler	8,03	10,71	133,49	33,49	8,37	
Özkaynaklar-D. Aktifler/T. Aktifler	5,02	7,39	147,25	47,25	9,45	
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,71	162,82	62,82	12,56	
A (Asset) Varlık Kalitesi		39,27			-13,12	-1,97
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	56,00	49,85	89,02	-10,98	-3,29	
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	89,19	85,51	95,87	-4,13	-1,24	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	5,03	137,66	-37,66	-7,53	
Duran Aktifler/Toplam Aktifler	3,01	3,32	110,51	-10,51	-1,05	
M (Management) Yönetim Kalitesi		5127,56			16,61	1,66
Şube Başına Net Kar	9.412,60	17.054,72	181,19	81,19	24,36	

Faiz Dışı Gelir/Faiz Dışı Gider	54,55	66,39	121,70	21,70	4,34	
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	3,65	5,03	137,66	-37,66	-11,30	
Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	3,02	3,14	103,96	-3,96	-0,79	
E (Earnings) Kazançlar		38,95			39,28	5,89
Net Kar/Toplam Aktifler	1,05	1,71	162,82	62,82	25,13	
Net Kar/Özkaynaklar	11,79	15,96	135,38	35,38	14,15	
Toplam Gelir/Toplam Gider	159,44	159,42	99,99	-0,01	0,00	
L (Liquidity) Likidite		182,42			-3,14	-0,79
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	19,40	20,22	104,27	4,27	1,71	
Likit Aktifler/K.V. Yükümlülükler	30,57	37,00	121,05	21,05	6,31	
Mevduat/Özkaynaklar	866,51	544,09	62,79	-37,21	-11,16	
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine Duyarlılık		-30,96			5,43	0,54
Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler	3,10	3,22	103,84	3,84	1,35	
Y.P. Aktifler/Y.P. Pasifler	85,98	86,52	100,63	-0,63	-0,22	
Döviz Pozisyonu/Özkaynaklar	7,02	6,01	85,65	14,35	4,31	
Bileşik CAMELS Değeri						15,02

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-6. BANKALARIN CAMELS BİLEŞENLERİ YILLIK DEĞİŞİM TABLOSU

Değişkenler	Yıl	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.
C (Capital) Sermaye Yeterliliği	2019	-0,61	-5,57	1,35	-9,47	6,61	-1,08	8,78
	2020	-0,76	-5,64	0,90	-8,78	4,71	0,64	8,94
	2021	-4,65	-7,86	3,04	-10,53	7,30	3,03	9,68
A (Asset) Varlık Kalitesi	2019	2,15	1,48	-1,69	0,99	-0,58	-0,69	-1,66
	2020	1,59	1,53	-1,78	1,31	-0,02	-0,46	-2,19
	2021	1,36	2,11	-1,75	1,19	-0,60	-0,36	-1,97
M (Management) Yönetim Kalitesi	2019	0,35	-0,50	-0,01	-0,40	0,60	-1,11	1,07
	2020	1,16	0,84	-0,82	-0,64	0,17	-0,89	0,17
	2021	-0,81	-0,64	-0,50	-1,53	0,48	1,34	1,66
E (Earnings) Kazançlar	2019	-0,74	-2,68	2,56	-6,78	5,08	-0,85	3,40
	2020	-1,57	-0,94	1,64	-6,41	2,76	1,40	3,12
	2021	-6,28	-5,95	4,30	-9,69	7,28	4,44	5,89
L (Liquidity) Likidite	2019	-5,31	-1,53	0,32	-2,53	2,50	8,38	-1,84
	2020	-4,72	3,61	0,26	-0,59	2,04	1,40	-1,99
	2021	-2,25	0,67	0,55	-0,48	3,95	-1,65	-0,79
S (Sensitivity to Market Risk) Piyasa Riskine	2019	-9,27	-9,76	7,64	-11,04	9,62	4,95	7,86
	2020	5,04	0,20	-2,07	5,75	-8,87	1,40	-1,45

Duyarlılık	2021	3,03	-2,64	-0,93	2,75	-3,71	0,95	0,54
------------	------	------	-------	-------	------	-------	------	------

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

EK-7. BİLEŞİK CAMELS DEĞERİ YILLIK DEĞİŞİM TABLOSU

Yıl	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T. Vakıflar Bankası T.A.O.	T. İş Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Sermaye Yapısına Göre Bankalar	
								Kamu Sermayeli Bankalar	Özel Sermayeli Bankalar
2019	-13,42	-18,56	10,16	-29,23	23,83	9,61	17,61	-20,40	15,30
2020	0,73	-0,40	-1,87	-9,36	0,80	3,49	6,60	-3,01	2,25
2021	-9,60	-14,31	4,72	-18,29	14,71	7,75	15,02	-14,07	10,55
2019- 2021 Değişim	3,82	4,24	-5,45	10,94	-9,12	-1,86	-2,58	6,34	-4,75

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka ve Sektör Bilgileri/İstatistik Raporlar, "Finansal Tablolar - Konsolide Olmayan (Solo Banka)" ve "Bankalarımız Kitabı" verilerinden faydalanılarak yapılan hesaplamalar sonrası hazırlanmıştır, 04.07.2022.

RUHSAL ZEKÂ KAVRAMININ PSİKOLOJİ VE İSLAM PERSPEKTİFİNDEN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ*

M. Fatih DEMİRDAĞ**

Özet

Arka plan ve amaç: Araştırmalar maneviyat ile yaşam amacı, yaşam doyumu ve sağlık arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Son yirmi veya otuz yılda, manevi boyutun insan ruh sağlığındaki rolü çok fazla ilgi görmüş ve maneviyat, ruh sağlığının veya insan sağlığının başka bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ruh sağlığı boyutlarında anahtar rol oynayan bileşenlerden biri de ruhsal zekâdır. Günümüzde psikologlar hem genel olarak çalışmalarında hem de özel olarak psikoterapi ortamlarında dini ve manevi ilgilere dikkat etmenin önemini düşünmektedir. Bu nedenle İslam ve psikolojideki manevi zekâ kavramının dikkatli bir şekilde incelenmesi gereklidir.

Gereç ve Yöntem: Bu çalışma, manevi zekâ kavramını İslam ve psikoloji açısından açıklamaya çalışmış ve Kuran gibi İslam'ın güvenilir kaynağını ve sahih rivayet kitaplarını kullanmıştır. Ayrıca psikologların görüşlerini de incelemiştir.

Bulgular: Psikoloji ve İslam, manevi zekâ kavramını tam olarak sunarken tek bir yorum kullanmamıştır, ancak psikologların yorumlarında onu ifade etmek ve açıklamak için bazı işaret ve özellikler kullanılmıştır. İslami kavram ve öğretilerde bu konuda özel kelimeler kullanılmış ayrıca bazı durumlarda verilen çözümler benzerlik göstermiş bazı durumlarda da benzerlik göstermemiştir.

Sonuç: Şüphesiz İslam ve psikoloji perspektifinden manevi zekâ geliştirme stratejilerinde ortak ve benzer unsurlar vardır. Bazı alanlarda, bu çalışmanın İslami öğretilerin ışığında bu alanda daha sürdürülebilir büyüme ve refahın sağlanabileceğini gösterdiği manevi zekânın geliştirilmesinde farklı stratejiler gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Manevi zekâ, İslam, Psikoloji, Kavramsalılık.

A COMPARATIVE STUDY OF THE CONCEPT OF SPIRITUAL INTELLIGENCE IN TERMS OF PSYCHOLOGY AND ISLAM

Abstract

Introduction: Studies have shown that there is a relationship between the spirituality and life purpose, the life satisfaction and health. In the last two or three decades, spirituality pays much attention to the mental health and the spirituality has also been considered another part of mental health or human health. One of the factors that plays a key role in mental health is spiritual intelligence. Today, psychologists consider the importance of religious and spiritual concerns in their work, whether in general or more specific in the case of psychotherapy. Therefore, it is necessary to investigate carefully the concept of spiritual intelligence in Islam and psychology.

* Bu çalışma İngilizce künyesi “Mohammad Hadi Yadollahpour&Fazeli Kebria M., ‘A Comparative Study of the Concept of Spiritual Intelligence in Term of Psychology and Islam’, *IHJ*, 1 (1), 2014, ss. 48- 57.” olan نشریه اسلام و سلامت، دوره اول، / مهناز فاضلی کبریا و دیگران. صفحه: ۴۸-۵۷، بهار ۹۳، هوش معنوی در اسلام و روانشناسی، hazırlanmıştır.

** Dr. Hakkâri Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, mfatihdemirdag@hakkari.edu.tr.

Methods: The aim of this study was to explain the concept of spiritual intelligence in Islam and psychology, to use the Islamic authentic sources such as Quran and the authentic books of hadith and to study the perspectives of psychologists carefully.

Findings: Psychology and Islam do not use only one concept to describe the exact meaning of spiritual intelligence but they use some symptoms and characteristics to its interpretations. The certain words and methods are used in Islamic teachings and concepts that have the homogeneity and similarity in some cases and sometimes there is no the same perspective.

Conclusion: Certainly there are common and similar elements in the strategies of spiritual intelligence growth in psychological and Islamic approaches. In some areas, there are different strategies in the growth of spiritual intelligence the present study showed that in the light of Islamic teachings can be achieved to more sustainable growth, development and prosperity.

Keywords: *Spiritual intelligence, Islam, Psychology, Concept.*

GİRİŞ

Ruh sağlığı, zihin, ruh ve davranıştaki sağlık veya denge veya normallik ile duygu, algı, düşünme, yargılama, heyecan, konuşma belleği ve kişilerarası ilişkilerdeki normalliği ifade etmektedir. Bu normalliğin gereğinin akıl hastalığının olmaması olduğu ve bunun sonucu olarak büyüme, refah, sevgi, uyum ve mükemmellik olduğu açıktır. Ruh sağlığının gelişmesinde ve mükemmelleşmesinde kilit rol oynayan bileşenlerden biri de ruhsal zekâdır. Çağımızda psikologlar, genel olarak çalışmalarında ve özel olarak da psikoterapi ortamlarında dini ve manevi faydalara önem göstermenin gerekliliğini düşünmektedir.

Gardner, Hilgard Wexler vb. gibi uzmanların zekâ tanımından çıkan şey, hepsinin zekâ'yı varoluşsal yazılımı kullanma yeteneği olarak tanımlamalarıdır. Deneyimler, tarih boyunca insanın görünür zekâsı ne kadar büyük olursa anormal hata ve problem çözme eğilimlerinin ve insanlık için ikilemler ve krizler yaratmanın o kadar fazla olduğunu göstermektedir. Psikologlar bu zararı önce duygusal zekâyı tanımlayarak telafi etmeye çalışmışlardır. Daha sonra ölüm ve yaşam gibi kavramları anlayan “manevi zekâ” ve “varoluşsal zekâ” adı verilen yeni zekâ türlerini ekleyerek anlamlarını tamamlamaya çalışmışlardır. Aktivitesi beş duyu ile ilgili olan görünür zekanın aksine içsel zekâ, çevreleyen dünyanın tezahürler olarak algılanmasıyla ilgilidir ve ilahi güzellik, uykuda olan ezoterik zekâyı ortaya çıkarmaktadır. Evrenin bilgeliği yasası, aktif ezoterik zekâ yoluyla anlaşılakta ve bu zekâ birlik ilkesine tabi olup çeşitlilikten yoksundur. Araştırmalar, maneviyat ile yaşam amacı, yaşam doyumu ve sağlık arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (Abdollahzade H. vd., 2009: 76).

Elmer ve meslektaşları, maneviyatın kişinin sağlığı üzerindeki etkileri üzerine araştırmaları gözden geçirmiş ve maneviyatın daha az hastalık ve daha uzun yaşam beklentisi ile ilişkili olduğunu fark etmiştir. Manevi yönelime sahip kişiler, bir yaralanma ile

karşılaştıklarında tedaviye daha iyi yanıt vermiş ve yaralanma ile daha iyi baş etmişlerdir (Emmons, 2000: 3-26). Kanıtlar ayrıca ruhsal egzersizlerin farkındalığı ve çoklu bilinç düzeylerine ilişkin kavrayışı artırdığını ve bireysel performans üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Materyalizmin her şeyi gölgede bıraktığı bu dizginsiz günümüz dünyasında, insan doğasının derinliklerine bir yol bulmak, modern insanın en önemli endişelerinden ve temel ihtiyaçlarından biridir. İnsan, yaratılışı amacının ne olduğunu ve kim olduğunu bilmeden, büyük yaratılış sistemindeki yüksek yerini yeniden kazanamaz. Bu cehalet, insanın dünyayı bir karmaşa ve boşluklar topluluğu olarak görmesine sebep olmaktadır.

Savaşın ve kanın döküldüğü bir dünyada yolsuzluk ve yıkım yükseliştir. Manevi destekten içsel değişim ve dönüşümden başka hiçbir şey günümüz insanını düzensizlikten kurtaramaz. İnsan, ilahi bir tabiatla yani bir tevhid duygusu ve Allah'ı ve O'nun tevhidini tanıma yeteneği ile doğar; Hakka yönelme eğilimi, iyi işler yapmaya hazır olma ve sapmalardan uzak kalır. İnsan doğası gereği doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü birbirinden ayırır. Ayrıca Allah'ın kendisine vermiş olduğu hür irade ile iyi ya da kötü yolu seçme kabiliyetine sahiptir (Nejati, 2006: 36). Allah, Şems Suresi'nin 7-10. ayetlerinde şöyle buyurmaktadır:

“Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığma, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, nefsinin kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir”.

Dini metinlerimizde manevî zekâ ve bileşenleri ile ilgili pek çok materyal bulunduğunu, belki de bu materyallerin sadece isimlerinin (manevi zekâ dışındaki adlar) arasındaki farkın ihmale ve üzerinde doğru ve yeterli yansımanın olmamasına neden olduğunu belirtmekte fayda vardır (Ghobari, 2007: 125-47). Dolayısıyla bu çalışmada, yaşam kalitesini iyileştirmedeki eşsiz başarılarından yararlanmak için manevi zekâ kavramı Kuran, rivayetler ve psikoloji açısından ele alınmaya çalışılmıştır.

1. MATERYALLER VE YÖNTEM

Bu çalışma, analitik-betimleyici araştırma yöntemiyle yapılmış ve Kur'an-ı Kerim ve Nehcü'l Belâga metinleri ve sahih Şii hadis kaynakları ile İslam düşünürleri ile çağdaş bilim adamları ve psikologların çeşitli kitap ve makalelerini incelemeye çalışmıştır. Çalışmada manevi zekâ kavramını İslam ve psikoloji açısından açıklamaya ve İslam ve psikologlar açısından manevi zekâ arasındaki ortak ve ayırıcı bileşenleri çok dikkatli bir şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada psikoloji ve İslam perspektifinden zekâ ve ruhsal zekâ kavramlarının ardından İslam ve psikolojide ruhsal zekanın bileşenlerine değinilmiş ve ortak İslami ve psikolojik kaynaklar kullanılarak iki yaklaşımın ortak yönleri ve farklılıkları ele alınmıştır.

2. BULGULAR

Zekâ, bireysel farklılıkların olduğu bir yapı veya niteliktir. Zekâ, bireylerin davranışlarından ve açık tepkilerinden çıkarılan bir grup süreç için genel bir etikettir. Örneğin problem çözme teknikleri gözlemlenebilir ve bu tekniklerin uygulanmasının sonuçları objektif olarak ölçülebilmektedir. Ancak bu teknikleri yaratması beklenen zekâ doğrudan gözlemlenebilir ve ölçülebilir değildir.

Zekâ kavramı biraz fizikteki “kuvvet” terimine benzemektedir. “Zekâ” ve “kuvvet”, bir kişinin belirli nesnel olay türleri hakkında tartışmasına ve genelleme yapmasına izin veren terimlerdir. Ancak “zekâ” kavramındaki muğlaklık, onun felsefi varsayımlardan, siyasi meselelerden, sosyal meselelerden ve hukuki kısıtlamalardan etkilenmesine ve bu unsurlar bağlamında çerçevelenmesine neden olmuştur (Marnat & Marnie, 2007: 265).

Manevi zekâ (SQ): Bilişsel, ahlaki, duygusal, kişilerarası vb. çeşitli alanlarda en üst düzeyde gelişimi içeren bir tür uyum ve problem çözme davranışını içermekte ve kişinin çevresindeki fenomenlerle uyum sağlamasına, iç ve dış bütünleşmesine yardımcı olmaktadır (Shamlou, 2005: 83.). Psikologlar zekânın doğası hakkında farklı teoriler dile getirmektedir. Bu anlamda bir grup zekânın genel bir faktör olduğuna ve her bireyde var olduğuna inanmaktadır. Ayrıca bir kişinin sorunları çözmek için farklı durumlarda gösterdiği davranış türünü de belirlemektedir. İkinci grup, zekânın bir dizi bağımsız faktör içerdiğine ve her bireyde farklı oranlarda bulunabileceğine inanmaktadır.

1904'te Spearman, zekânın doğası üzerine yaptığı araştırmanın ilk sonuçlarını yayınlamıştır. Tüm farklı entelektüel aktivite türlerinde, “G” veya genel faktör olarak adlandırılan ortak bir faktör veya yön olduğuna ve elbette bazı entelektüel faaliyetlerde

diğerlerinden daha etkili olduğuna inanmıştır. Aslında insanların zekâları arasındaki fark, onların “G” değeri ile doğrudan ilişkilidir. Spearman bu alt faktörleri Latince “S” harfi ile tanımlamaktadır. Bu nedenle bu psikoloğa göre insanlar yalnızca genel zekâ faktöründe farklılık göstermez; ancak belirli yeteneklerde de farklılık gösterirler.

1928’de Thurston, Spearman’ın teorisine dayanan bir istihbarat çalışması gerçekleştirmiştir. Thurston, Spearman’ın sonuçlarından oldukça farklı sonuçlar elde etmek için yeni istatistiksel yöntemler kullanmıştır. Faktör analizini veya veri analizini kullanarak birlikte zekâ faktörünü oluşturan bir dizi bağımsız faktör tanımlamıştır. Thurston, akıllı davranışın sadece bir genel faktörün değil bir dizi faktörün sonucu olduğuna inanmaktadır (Gardner, 1993: 228).

Gardner’ın (1993) zekânın belirli faktörlerine ilişkin daha yeni kavramsallaştırmasında zekâ diğer teorilerden daha geniş bir alana yayılmıştır. Ona göre dokuz zekâ türü şunlardır: dilsel, müziksel, mantıksal, matematiksel, uzamsal, fiziksel, motor zekâ, kişilerarası ve kişilerarası zekâyı içeren bireysel zekâlar, doğal zekâ ve varoluşsal sorular sorma kapasitesini içeren zekâyı kapsamaktadır (Abdollahzade H. vd., 2009: 76).

Gardner, çoklu zekâyı ölçmek için 15 ölçek içeren bir “şema” cihazı geliştirmiştir. Bu ölçek, geleneksel bir kalem-kâğıt testi değil çevre bağlamında entelektüel becerilerin doğal bir değerlendirmesine dayanmaktadır (Marnat & Marnie, 2007: 265). O, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki birçok okulda düzenli olarak çalışmıştır. Gardner’ın araştırması her beceri ve beynin en yüksek düzeyinde ruhsal zekaya sahip bir alanına özgü birbirinden nispeten bağımsız olarak gelişen farklı zekâ türlerine atıfta bulunmaktadır. O, ek olarak çoklu zekâ (MI) teorisinde “R”, bir dizi kapasite veya yeteneği zekâ olarak değerlendirmek istiyorsak 8 kriteri göz önünde bulundurmanız gerektiğini belirtmektedir:

1. Bir dizi spesifik aktiviteyi dahil edin.
2. Evrimsel bir geçmişi vardır ve rasyonel olarak evrimsel görünür.
3. Özel bir büyüme ve gelişme modeline sahip olun.
4. Bunu beyin hasarı ile belirleyebiliriz.
5. Bireyleri bu yeteneğin varlığı veya yokluğuna göre sınıflandırabiliriz.
6. Sembolik bir sistemle şifreleme yeteneğine sahiptir.

7. Deneysel psikoloji çalışmalarına dayalı destektir.
8. Psikometrik bulgulara dayalı destektir (Gardner, 1993: 228).

Emmons (2000) ruhsal zekânın kriterleri karşıladığına inanmakta ve teorisini kanıtlamak için evrimsel tarihi vurgulamaktadır. Çünkü Gardner ruhsal zekâyı reddederken bu kriterle daha fazla dikkat etmiştir (Gardner, 2000: 27-34). Emmons'a göre ruhsal zekânın biyolojik temelleri evrimsel biyoloji, davranışsal genetik ve sinir sistemleri olmak üzere üç düzeyde incelenebilmektedir (Emmons, 2000: 3-26).

Maneviyatın evrimsel tarihi: Din ve maneviyatın evrimsel kabulü psikologlar, biyologlar ve ilahiyatçılar gibi çeşitli bilim adamları tarafından incelenmiştir. Kirkpatrick (1999: 921-52), insan evriminin tarihi boyunca dinin ve maneviyatın evrimsel işlevini yansıtan, atalardan kalma sorunların çoğunu çözen psikolojik mekanizmalar ve stratejiler geliştirebildiğine inanmaktadır. Bağlanma, birlik ve beraberlik, sosyal mübadele ve etnik özgecilik gibi dini inançların temelini oluşturan bu mekanizmalardan bazıları ele alınmakta ve bundan hareketle sorunların çözümünde din ve maneviyatın varlığı ve evrim ve insanın hayatta kalmasına yardımcı olmaktadır.

Maneviyatın kalıtsalı: Maneviyatın kalıtımı üzerine çalışmalar ve araştırmalarda bulunulmuştur. Örneğin Hamer, eşcinsel kardeşler üzerinde kendilerini üstün hissettiklerini bildirdikleri bir çalışmada genetik bir katkı gözlemlemiştir (2004: 94). Bunun yerine Emmons'un işaret ettiği gibi kalıtsal bir temeli var gibi görünen bazı kişilik özelliklerinin maneviyatla ilişkisi daha iyi açıklanabilmektedir (Emmons, 2000: 3-26). Şii İslam kültüründe Hz. Peygamber (s.a.v)'in ailesinin ve imamların maneviyat seviyesinin yüksek olması, manevi zekanın miras alınmasının bir nedeni olabilmektedir.

Manevi deneyimlerin nörolojisi: Bazı araştırmacılar, beyinde ruhsal deneyimlerle ilgili yerleri belirlemek için çalışmalar yürütmüştür. Bunlar arasında David Sean ve arkadaşları (2003), derin meditasyon öğretilenlerin alın korteksinde diğerlerinden daha fazla aktivite olduğunu (Ameram & Dryer 2007) veya sinir sisteminin farklı bölümlerinin dahil olabileceğini bulmuşlardır. Örneğin limbik sistem ruhsal deneyimler, özellikle de birlik ve birliğin mistik deneyimleri içindir (Emmons, 2000). Son araştırmalar, ruhsal zekânın bir bileşeni olan başkalarıyla empati kurma yeteneğinin biyolojik bir temeli olduğunu göstermiştir (Ameram & Dryer 2007).

Psikometrik kanıt: Son yıllarda manevi zekayı veya genel olarak maneviyatı ölçmek için birçok çaba sarf edilmiştir. Woolman, manevi zekâdan ziyade manevi yönelimi ölçen

Maneviyat-Psikolojik Matris (PSI) anketini tasarlamıştır. Bu anket 80 seçeneğe sahiptir ve Likert ölçeğine göre ayarlanmıştır (Woolman, 2001: 126).

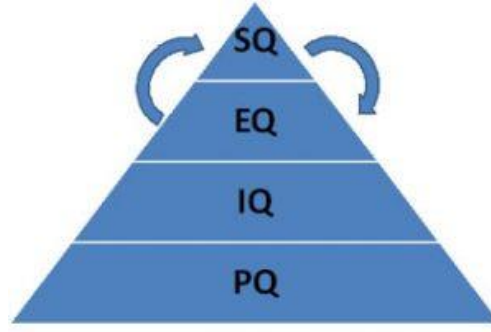
Nasel (2004), Likert ölçeğine dayalı 17 seçenekli Spiritüel Zekâ Ölçeği'ni (SIS) geliştirmiştir. Ameram ve Dryer, Entegre Ruhsal Zekâ Ölçeği'ni (ISIS) uzun formda 83 ile ve kısa formda 4 bileşenden 45 seçenek ile geliştirmiştir; bilinç, ilahi lütuf, semantik ve hakikat. Her ne kadar manevi zekanın ölçümü yapılabilse de öncelikle test ve anketlerin geçerliliği incelenmelidir (Ameram & Dryer 2007).

Özel bir dönüşüm tarihine sahip olmak: İnanç ve maneviyat gelişimini aşamalar halinde ele alan modeller, manevi gelişimin evrensel aşamaları ve manevi bilgiye ulaşma kapasitesi olduğuna inanmaktadır. Son yıllarda yetişkinlikte ruhsal gelişim, çalışma ve teori oluşturma için iyi bir alan olmuştur (Emmons, 2000: 3-26).

Sembolik bir sistem aracılığıyla şifreleme yeteneği: Emmons manevi zekanın sembolik sistemler aracılığıyla kodlanabileceğine inanmaktadır. Bu bağlamda dini geleneklerde ve gerçeklerin ve kavrayışların ifadesinde sıklıkla önemli bir rol oynayan sembolik sistemler sadece dil değildir, ancak dil bu alanda temel ve önemli bir role sahip olabilmektedir. Dini semboller insanları bir grup inanan içinde aşkınlık ve gerçekliğin nihai anlayışını elde etmek için güçlendirmeye yardımcı olmaktadır (Emmons, 2000: 3-26). Gardner ritüelleri, dini kodları ve mitsel sistemleri, insan zekasının temel yönlerini somutlaştıran sembolik kodlar olarak görmektedir (Gardner, 1993: 228). Tüm dinlerin, Kış halkının birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunduğu ve onlara dünyanın gerçeklerini ve anlayışlarını açıkladığı kod ve sembolleri vardır. Bu nedenle yukarıdakilere dayanarak ruhsal zekanın önerilen zekâ kriterlerinin çoğuna sahip olduğu görülmektedir. Wigglesworth, piramidal büyüme sıralarına göre fiziksel, bilişsel, duygusal ve ruhsal olmak üzere dört zekâ sunmuştur (Wigglesworth, 2004: 1-3).

- 1- Fiziksel zekâ (PQ)
- 2- Entelektüel zekâ (IQ)
- 3- Duygusal zekâ (EQ)
- 4- Manevi zekâ (SQ)

Şekil 1. Wigglesworth’a Göre Zekâ Türleri

Kaynak: Wigglesworth, a.g.e., ss. 1- 2.

Ancak İslam filozofları akıl ve iman kavramını açıklayarak manevi zekâyâ işaret etmiştir. İslam filozoflarına göre akıl, kelimenin tam anlamıyla bilinçli anlayış manasına gelmektedir. Teorik zekâ; İnsanın şeylerin gerçeklerinin farkına varma gücüdür. Teorik aklın, rasyonel algının farklı aşamaları ile aynı olan seviyeleri vardır; Heyûlani akıl, bilmeleke akıl, etkin akıl, müstefad akıl.

Müstefad akıl, aklın kemalidir ve insanın kemali onunla gerçekleşir, bu aşamadaki akla müstefad akıl denir. Hayvan türlerinin ve insan türlerinin tamamlayıcı olduğu ve insan gücünün tüm varoluşun ilk kaynaklarına benzediği Müstefad akıl aşamasıdır. Öyle ki tahmin güçleri kuvvetli ve etkin akılla bağları kuvvetlidir. Sonuç olarak etkin akılda bulunan kavrayışlar en ufak bir ilgi gösterildiğinde zihinlerinde rol oynamaktadır. İbn Sina, insan güçlerinin en üst seviyesi olan bu güce “kutsal güç” ve bu durumda akla “kutsal akıl” demektedir (Nejati, 2006: 36).

Dinin epistemolojik boyutunda soru, insanın dinin içeriğine ilişkin bilgiyi nereden ve nasıl bulduğu ve hangi inancın dinin bir parçası olduğunu ve onun koleksiyonunda hangi kanun ve hükmün olduğunu anladığıdır. Gerçek şu ki akıl ve rivayet, vahiyden sonra ve onun gölgesi altında dinin epistemolojik kaynaklarını sağlamaktadır (Javadi, 2009: 79). Bu temelde akıl, tamamen ampirik veya soyut bir argümandan veya deneysel ve soyutun bir kombinasyonundan türetilen bilim veya bilimsel kesinlik anlamına gelmektedir. Çağdaş epistemolog Jean Piaget’in araştırma başarılarına göre nesnel düşünme, öncesi ve sonrasında nesnel düşünme aşamasından geçerek soyut düşünme aşamasına ulaşmaktadır. Bu aşamada akıl veya bilinç idrak algısına sahiptir ve akıl yürütme, çelişki keşfetme, mantıksal analogi gibi karmaşık zihinsel ve soyut faaliyetleri gerçekleştirebilmektedir (Ahadi & Banijamali, 2011: 57). Descartes’ın inandığı gibi içgüdüsel hayaller reddedilir ve insanın içsel veya dışsal bir deneyim karşısında zihninin hazinesinde hayal gücü yoktur, başka bir deyişle ilk hayallerimiz

duyularımızdır ve akıl bir şekilde bunlardan başka fikirler edinmektedir. Akıl, araçlar olmadan ve önceden bir fikir icat edemese de işi sınırlandırmak, genelleştirmek, analiz etmek ve algılanabilir formları birleştirmek ile sınırlı değil aynı zamanda soyutlama yeteneğine de sahiptir. Olumlamalara gelince, İslam filozofları bazı önermelere inanmanın ve kabul etmenin özneyi ve yüklemine tasavvur etmekten başka bir şey gerektirmediğine inanmaktadır. Bu önermeleri kabul etmek bir bakıma insanın içinden doğmuştur ve doğuştandır, harici ve edinilmiş değildir (Shirvani, 1999: 48). Allah’ın Kuran’da buyurduğu gibi:

“Sonra da o insana kötü ile iyiyi, doğruluk ile sapıklığı birbirinden ayıracak özellik ve ölçüyü öğretene veya insanlara hayrı ve şerri, itaat ve isyanı ilham ile öğreten Allah’a” (Kur’an Şems Suresi: 7-10).

Kötülük ve takva ilhamı unvanına ait olması, Cenab-ı Hakk’ın bu ilim ve tanımayı insan vücuduna yerleştirdiğini göstermektedir. İnsan, hakikati anladığı, diğer hayvanlardan üstün olduğu bir güce sahiptir. Bu güç ve gücün çeşitli yönlerinin her birinin özel bir adı vardır, bunlardan bazıları şunlardır:

Akıl: Çünkü insanı tiksinti ve çirkinlikten bilge kılar zira hikmet, zapt için devenin dizlerini bağlamaktır.

Kalp: Düşüncelere ve görüşlere hızlı tepki verdiği için değişir ve dönüşür.

Çekirdek (Öz): Herhangi bir şeyin ağına ve beynine çekirdek denir. Bu nedenle beyne ceviz, badem ve benzerleri denmesinin sebebi budur. Ceviz, badem vb. ağaçların yetiştirilmesindeki temel motivasyon çekirdekleridir ve ağacın diğer bileşenlerine dikkat edilmesi esas değil örtüktür. Akıl, insandaki en değerli şey olduğu için sanki diğer insan organları derideymiş gibi düşünülmektedir. Ve bu değerli nesneyi korumak için çekirdek denilmiştir. Bazıları akıl ile çekirdek (öz) arasındaki ilişkinin özellikle aleni ve özel olduğunu çünkü çekirdeğin tüm pisliklerden ve noksanlıklardan arınmış akıl olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla her öz akıldır ama her akıl öz değildir. Her akli başında insanın yapamayacağı kesin olan bazı şeyleri bulmak ve göstermek, ilk el-Bab, yani saf ve sarsılmaz akıl sahipleri tarafından isnad edilmiştir (Javadi, 2005: 159). İmanın ilk etkisi ahlaki desteklemesidir, yani kendisi hayatın büyük bir varlığı olan ahlakın inançsız hiçbir uygun temeli yoktur. Hepsinin ve aynı zamanda tüm maneviyatın tüm ahlaki ve mutlak ilkelerinin temeli dini inanç yani Tanrı’ya inanç ve imandır. Haysiyet, şeref, dindarlık, iffet, güvenilirlik, doğruluk, dürüstlük,

fedakârlık, duygu Allah'ın yarattıklarıyla barış ve huzur, adaletin savunuculuğu, insan hakları ve nihayet insan erdemi denilen her şey, tüm bireyleri ve milletleri kutsallaştırmaktadır. Onlara sahip olduğunu iddia etmeyenlerin ise iman esası dikkate alınır. Çünkü hepsi faydacılık ilkesine aykırıdır ve herhangi birine bağlılık bir tür maddi yoksunluğa katlanmayı gerektirmektedir. Tamamen sağlıklı insanların (kendilerine ulaşmak isteyenlerin) ihtiyaçları daha fazladır. Yani potansiyel yeteneklerinin farkına varmak ve çevrelerindeki dünyayı bilmek ve anlamak isterler. Bu nedenle dinin öğretilerini kullanarak ve Tanrı ile olan manevi ilişkiden yararlanarak insani niteliklerin en üst seviyelerine ulaşmak için mükemmellik derecelerinden geçerler. İmam Ali (A.s) saf akıl sahiplerini şöyle tanıtmaktadır:

Zikrin özü: “Daima Allah’ı zikretmek içindir. İlmi yüksek ve ideali boldur”. Fikir ayrılığı ve tartışmalarda iyilik ve güzellikle karşılaşır. Başkalarına danışırken veya başkaları ona danışırken onurlu ve asildir. Sorunlar karşısında ferah ve geniş bir sineye sahiptir. Onun gülüşü bir tebessüm kadardır. Ona kolayca yaklaşabilir ve kaynaşabilirsiniz. Kendisine zarar verene müsamaha gösterir ve intikam peşinde koşmaz. Başkalarına eziyeti nadirdir. Rabbinin nimetlerini zikretmek için sevinci yüzünde görülmektedir. Sırrını kimseye açıklamaz. Uzun bir sessizliği olup büyüklere ve yaşlılara ihtiram gösterir. Kendisine zarar verene tahammül eder ve büyütmez. Mevla kendi ayıbını açmasın diye başkalarının ayıbının peşine düşmez. Çünkü Allah birinin kusurunun peşine düşerse sonunda onu rezil eder. Saptamalardan ve zorluklardan geçer ve başkalarının özrüne saygı duyar ve inatçı değildir. Hareketleri kibardır ve en değerli insan sermayesine, yani nezakete tam anlamıyla riayet eder. İlahi nimetlerle onaylanmıştır (Javadi, 2005: 159).

SONUÇ

Bu çalışmanın verileri, İslam psikologları ve filozoflarının görüşüne göre manevi zekanın, zekanın çoklu seviyeleri olan manevi soruların derinliğini ve içsel kavrayışları anlama yeteneği olduğunu göstermektedir. Ruhsal zekâ, varoluşun bir bağlamı olarak veya evrimin yaratıcı bir yaşam gücü olarak maneviyatın farkındalığı kavramıdır.

Ruhsal zekâ tam iç bilinç; Beden, madde, zihin ve maneviyat hakkında derin farkındalıktır. Manevi zekâ daha çok zihinsel ve bireysel bir yetenektir (Abdollahzade H. vd., 2009: 76). Manevi zekâ kavramı bilişsel, ahlaki, duygusal, kişilerarası vb. çeşitli alanlardaki en yüksek gelişim seviyelerini içeren bir tür uyum ve problem çözme davranışını içermektedir. Ve kişinin çevresindeki fenomenlerle uyum sağlamasına, iç ve dış

bütünleşmesine yardımcı olmaktadır. Bu zekâ, kişiye hayata ve tüm deneyimlere ve olaylara genel bir bakış sağlar ve serbest meslek deneyimlerini çerçevelemesine ve yeniden değiştirmesine, bilişini ve bilgisini derinleştirmesine olanak tanımaktadır (Ghobari, 2007: 125-47). Emmons, Gardner'ın zekâ tanımına dayanarak maneviyatı zekâ bağlamında tanıtmaya çalışmıştır. O, maneviyatın bir zekâ biçimi olarak kabul edilebileceğine inanmaktadır. Çünkü bireyin performansını ve uyumunu (örneğin, daha fazla sağlık) tahmin etmekte ve insanların sorunları çözmesini ve hedeflerine ulaşmasını sağlayan yetenekleri tanımaktadır. Gardner, fenomenolojik deneyimlerle (kutsallık veya aşkın haller deneyimi gibi) ilgili maneviyatın yönlerinin rasyonel, problem çözme ve bilgi işleme yönlerinden ayrılması gerektiğini savunarak Emmons'u eleştirmektedir (Amram, 2005). Gardner gibi bazı bilim adamlarının ruhsal zekanın motivasyon, arzu, ahlak ve kişiliği içerdiği konusunda hemfikir olmamalarının nedeni, onların epistemolojik zekâ görüşlerine atfedilebilmektedir (Nasel, 2004).

Vaughan maneviyatın bazı özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. Biliş, ahlak, duygu ve kişiler arası çeşitli alanlarda en yüksek gelişme düzeyi. 2. Tek başına büyüme alanlarından biridir. 3. Bu daha çok bir tutum ve davranıştır (aşka açılan bir kapı gibi). 4. Yüksek tecrübeleri içermektedir (Ghobari, 2007: 125-47).

Santos, ruhsal zekanın evrenin yaratıcısı ile bağlantı kurmakla ilgili olduğuna inanmaktadır. Bu zekayı, yaşamın ilkelerini (doğal ve ruhsal yasaları) bilme ve bu yasalara göre yaşamı inşa etme yeteneği olarak tanımlamıştır. Manevi zekâ için aşağıdaki ilkeleri belirtmektedir:

1. Manevi zekâyı tanımak ve kabul etmek: Manevi varlıklar olduğumuza ve fiziksel yaşamın (bu dünyadaki) geçici olduğuna inanmak manasına gelmektedir. 2. Üstün bir manevi varlığı (yani Allah'ı) tanımak ve buna inanmak. 3. Yaratan O ise ve biz yaratırsak bir rehber kitabı olmalıdır. 4. Hayatın gayesini (insanı çağrıştıran bir şeyin varlığını) belirleme ve bazı yeteneklerin genetik olarak kodlanmış olduğunu kabul etme ihtiyacıdır. 5. Kişinin Allah katındaki yerini bilmesidir (bireyin kişiliği, onun Allah anlayışını yansıtır). 6. Hayatın ilkelerini tanımak ve başarılı bir yaşam sürmek için kişinin yaşam tarzını ve kararlarını bu ilkelere göre şekillendirmesi gerektiğini kabul etmek (Santos, 2006).

Emmons, ruhsal zekanın bazı özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

A: Manevi zekâ, bize anlamsal ve değer sorunları gösteren ve ilgili sorunları bizim için çözen bir tür nihai zekâdır. Eylemlerimizi ve davranışlarımızı çok çeşitli anlamsal bağlamlara yerleştiren ve aynı zamanda hayatımızın bir aşamasının diğerine göre anlamını inceleyen zekâdır (Zohar, 2000: 149).

B: Manevi zekâ şu kriterler şeklinde görülebilir; dürüstlük, şefkat, bilincin tüm seviyelerine dikkat, karşılıklı empati, daha büyük bir bütünde önemli bir rol oynadığı duygusunun varlığı, manevi ve pratik bağışlama ve iyilikseverlik, doğayla ve tüm evrenle uyum ve denge arayışında yalnızlık içinde kendini yalnız hissetmeden rahat olmak.

C: Manevi zekâsı yüksek olan insanların mükemmellik kapasitesi ve farkındalık arzusu yüksektir. Günlük aktivitelerinin bir kısmını manevi işlere ayırma ve bağışlama, minnet, alçakgönüllülük, şefkat ve bilgelik gibi erdemleri gösterme kapasitesine sahiptir. Manevi zekânın dini konuların anlaşılmasını kolaylaştırdığı ve fikhî çıkarımları düzelttiği de söylenebilir. Ek olarak manevi zekâ, insanların ahlaki sorunları ve bunların değerlerini anlamalarına yardımcı olabilmektedir (Ghobari, 2007: 125-47).

Friedman ve McDonald, maneviyatın çeşitli anlamlarını inceledikten sonra maneviyatın önemli bileşenlerini şu şekilde açıklamaktadır; 1. Nihai anlama odaklanmak. 2. Çoklu bilinç düzeylerinin farkındalığı ve bunların gelişimi. 3. Yaşamın değerliliğine ve kutsallığına olan inanç. 4. Kendinizi daha büyük bir bütüne yükseltmek (Amram, 2005).

Nobel ve Vaughan gelişmiş ruhsal zekayı temsil eden sekiz bileşenin şunlar olduğuna inanmaktadır: “Dürüstlük, bütünlük, alçakgönüllülük, nezaket, cömertlik, hoşgörü, esneklik ve başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya isteklilik” (Nasel, 2004). Bilgi, ruhsal zekayı geliştirmek için uygun görünmektedir. Bilmenin duygusal, akli ve yansıtıcı düşünme olmak üzere üç yolu vardır. Bu üç bilme yolu, bazı insanların gösterdiği ruhsal zekânın ayrılmaz bir parçası gibi görünmektedir (Vaughan, 2003). İslami açıdan düşünmek, evreni aşkın bir görüşe sahip olmak ve hayatı maddi şeylerin ötesinde görmek çokça vurgulanmakta ve buna erişmenin gerekçeleri de Müslümanların kutsal kitabında defalarca belirtilmektedir. Cenâb-ı Hak, Kitab-ı Mecid’in hiçbir yerinde, bir ayetinde bile kullarına kendisine körü körüne ibadet etmelerini, O’nun ilahî öğretilerinden birine inanmalarını veya körü körüne davranmalarını emretmemiştir. Kanun ve kullarına emrettiği hükümleri dahi kulların akılları bunların ölçütlerini ayırt edemese de o hükümlerin tesirlerini tahlil etmiştir. Kur’an-ı Kerim’in insanı tefekküre, tezekküre ve akla davet eden ayetleri ile Kur’an’ın insanları ilim tahsil etmeye, cehaleti ortadan kaldırmaya ve dünyamızın bir parçası olan sırları çözmeye davet ettiği açıkça anlaşılmaktadır; göksel şeylerden dünyasal şeylere, yani cansız nesnelere, bitkilere,

hayvanlara ve insanlara ve ulaşamayacağımız her şeye; melekler, şeytanlar, tabletler, kalemler ve daha niceleri hakkında bundan daha derin tasavvur edilemeyecek ifadeler vardır.

İslam, insanın söylenenleri bilerek Cenâb-ı Hakk'ı tanınması ve insanın beşerî ve sosyal hayatındaki saadetin bir şekilde ne olduğunu öğrenmesi ve böyle bir hayata kavuşması, ahlâkı nasıl kazandığı ve hangi yasalara hangi sosyal kurallara uyulmalı demektir (Tabatabaei, 1993: 20). Dolayısıyla bu başarı ve argümanlarla Cenab-ı Hak insanlar için kanun ve nizamlar koymuş ve onları tevhid üzerine oturtmuş hem insan inançlarını ıslah etmiş hem de davranışlarını insana dayandırarak borçlu olduklarının hakikatini anlamalarını sağlamıştır. Nereden geldi? Ve neden geldi? Nereye gidiyor? Eğer giderse geleceğine faydalı olması için bu geçici menzilgahta nasıl bir yol ve rehber edinmelidir?

Vygotsky'ye göre kelimeler, beynin farklı seviyelerinde tepki verme yeteneği ve mükemmel zihinsel işlevlerle doludur ve bu işlevlerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Golan için hiçbir uyarıcı böyle bir imkana sahip olamaz. Sözcüklerin temel özelliğine “gerçeğin genelleştirilmiş yansıması” atıfta bulunarak “kelimelerin yalnızca düşüncenin büyümesinde ve gelişmesinde değil aynı zamanda genel olarak bilincin tarihsel gelişiminde de önemli bir rol oynadığı” sonucuna varmaktadır. Her kelime insan bilincinin mikrokozmosudur. Kelimelerin yansıma ve şeffaflaşma dereceleri okuyucu için esere karşı bir çekim yaratmaktadır. Sözcüklerin arkasında yatan motivasyon, deneyim ve duygu türü ne kadar fazlaysa bunlar okuyucunun zihinsel bağlamına o kadar benzer veya o tür bir motivasyon, deneyim ve duyguyu o kadar fazla motive edebilir. Duygusal olarak anlamak ve özümsemek daha kolay olacak ancak konu insandan insana etki etme ve hareket etme gücüne sahip değilse büyümeye yer kalmayacak ve aslında işin mesajı da yarım kalacaktır (Vygotsky, 2009 :5). Bu büyük psikoloji bilim adamının değerli görüşünü tamamlarken Allah'ın bilgisinden kaynaklanan ve Allah'ın inayetini, hikmetini ve gücünü ifade eden Kur'an, sözü ve anlamı hem semavi hem de Muhammed'in ebedî mucizesi ve ilâhî ilim ve irade mertebesinde bir kitap ortaya çıkmıştır.

“Hayır, (o kâfirler gibi, olmayın). Çünkü itaatkâr olan sadıkların kitapları (amelleri) İliyyîn'dedir; yedinci kat gökte veya müzeyyen bir kitapta kayıtlıdır” (Kur'an Mutaffifin Suresi: 18-21).

Herkes yaptığı iyilikler kadar bu idrak ve aydınlanmadan da yararlanır ve doğruyu yanlıştan kararlılıkla ayırır ve asla beyhude demez (Kur'an Tarık Suresi: 3-14). Dinlerin ve semavi kitapların tamamlanma ve tekâmül mertebesine ulaşmış olanı Allah kelâmıdır ve onda

hiçbir değişiklik olmayacak ve o ebedî bir kelâmdır (Kur'an Enam Suresi: 115). Peygamber'in sırrının koruyucusu, emrinin sığınağı, ilminin hazinesi, hikmetinin kaynağı, kitabının ve yönteminin koruyucusu olan imamlar ve kudretiyle Hz. Peygamber, asırlar boyunca dinini muhafaza etmekte ve dininin sarsılmasını engellemektedir (Nahj, 1996: 672).

İslam'da manevi zekayı geliştirmek ve büyütmek için en önemlileri olan birkaç yöntem kullanılabilmektedir:

1. Öğretme ve öğrenmeye vurgu ve teşvik: Cehalet, insanın ilerleme ve gelişmesinin önemli faktörlerinden biridir ve cehalet yıkımın, dalaletin ve insan dengesinden sapmanın en önemli faktörlerinden biridir (Javadi, 2011: 14). Yüce Allah Kuran'da yeryüzünün en kötü yaratıkları, akıl nimetlerinden yararlanmayan ve hayatlarını cahillik içinde geçiren insanlar olarak ifade etmektedir (Kur'an Enfal Suresi: 22). Akıl güzelleştirmenin ve akıllı geliştirmenin en iyi yollarından biri şüphesiz ilim öğrenmek ve ilim öğrenmektir. Yine rivayette "Akıl ilimle beraberdir" ifadesiyle akla ilmin eşlik etmesi gerektiği ifade edildiği gibi başka bir rivayette de düşünmenin akıllı parlattığı (düşünce, aklın aydınlığıdır) belirtilmektedir (Amedi, 1987: 832).

2. Sorgulamaya teşvik edin: İslam'a göre soru sormanın kınanmamasının yanı sıra ayet ve hadislerde alimlerin bilinmeyen sormaya teşvik edilmesi üzerinde çokça durulmuştur. Allah Kuran'da ve Nahl Suresi 42. ayette buyurduğu gibi; "Sorun bilmiyorsanız bilenlere". İlginçtir ki Allah Kuran'da "soruyorlar" da dahil olmak üzere çeşitli durumlarda insanların sorularına işaret etmiş ve daha sonra cevaplamıştır. Vahiy sözüne uygun olarak İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "sormak bilginin anahtarıdır" (Majlesi, 1983: 251). Bütün bu âyet ve rivayetlerin ima ettiği şey şudur ki İslâm nazarında meçhulleri isteyip araştırmak ve çözmek, mukaddes ve makbul bir şeydir ve biliyoruz ki akıl ve düşünceyi geliştirmenin önemli yollarından biri ümmeti uyandırmak ve sorgulama duygusudur.

3. Sükûnete ve abartıdan kaçmaya davet: Pek çok rivayette sükûnet aklın, mübalağa da aptallık ve cehaletin işaretidir: "Sessizlik düşünce bahçesidir" (Amedi, 1987: 832). Mübalağa elbette insanı düşünme fırsatından mahrum eder ve öte yandan sükûnet insana düşünmek ve zekâsını geliştirmek için iyi bir fırsat verir. Dolayısıyla susma ve tefekkür, kişinin durumu ve meseleyi kapsamlı bir bakış açısıyla incelemesine, akıl ve hikmetle doğru karar vermesine, duyguların zirvesinde mantıksız bir tepki vermemesine neden olur. İmam Ali (a.s) Nehcü'l-Belağ ve Hikmet 71'de de şöyle buyurmaktadır: "Akıl mükemmelleştiğinde konuşma durur" (Amedi, 1987: 832).

4. Kendini tanıma çabaları: Kuran açısından insan kendi varlığının farkındadır, yani her insan kendini iyi tanır ve ne yaptığını bilir hem iyiliklerini hem de kötülüklerini bilir. İnsan kendisinin farkındadır (Kur'an Kıyamet Suresi: 14-5). Esasen insanın bu hareketi ve yolculuğu, kendi zat mertebelerinde hareket ve yolculuktan başka bir şey değildir. Başka bir deyişle, “ben’den” “ben’e” kaçış ve daha yüksek “ben’e” iner (Shojaei, 2005: 132). Daha açık bir ifadeyle hakikatten gizlenen “ben’in” açığa çıkması, aslı “ben’in” perdesidir.

5. En iyi fikirleri takip etmek ve tartışmalardan kaçınmak: Allah Kuran’da şöyle buyurmuştur:

“Sözü dinleyip en güzeline uyan kullarımı müjdele; onlar Allah’ın doğru yola ilettikleri ve hikmet sahipleridir”. Bu nedenle akli ve hikmeti geliştirmenin yollarından biri de doğru dinlemek ve gözetlemek, mutluluk ve başarıya ulaşmak için en iyi yolu ve konuşmayı seçmektir. Manevi zekâyı geliştirmek için varoluşun gerçeklerine ihtilaftan uzak bir bakış açısıyla bakmamız gerekir, böylece köpüren bilgi kaynakları susuz çölü söndürebilir.

6. Şöhretten kaçın: Bazen bir kişinin mesleği, insanların gönlünde yer bulabilmesi için kendisini halk arasında göstermesini gerektirir ve özellikle daha önemli bir sosyal durumda bu durum daha yaygındır. İkiyüzlülük ve ün peşinde koşma belası, Allah’ın özüne şirk demektir ve onun bütün biçimleri, ilahi mabedin özünü mahkûm etmektedir. Çünkü şirk, amelin akıbetini değiştirir ve ilâhî bilginin kaynağına ulaşmaktan mahrumdur, çünkü inanç ve amellerini insanlar arasında statü kazanmak için yapmaya çalışan kimsenin ilâhî bir gayesi yoktur. Aksine insanların beğenisini ve halkın övgüsünü aramaktadır (Javadi, 2011: 14).

7. Aşırı yemekten kaçın: Dini öğretilerde aşırı yeme, birçok fiziksel acının kaynağı ve özellikle düşüncenin gelişmesinin önünde bir engel olarak tanıtılmıştır. Bir başka rivayette şöyle buyurmaktadır: Mide helâl olunca, kalp iyilik ve dostluktan kör olur. Bu nedenle aklın yetiştirilmesinde vücuda en faydalı ilaç açlık olarak kabul edilir (Amedi, 1987: 832).

8. Allah’ı anmak: Manevi zekâyı geliştirmenin yollarından biri de Allah’ı zikretmektir. Çünkü Allah Kuran’da zikri, gönüllerin güven ve huzurunun sebebi olarak kabul etmekte ve bu huzur ile insan akli aydınlanmaktadır (Amedi, 1987: 832). Pek çok rivayette, insan aklını geliştirmek için Allah’ı zikretmeye yer verilmiştir. “Zikir, aklın nuru, ruhların hayatı ve göğüslerin temizliğidir” (Amedi, 1987: 832). Kim Cenab-ı Hakk’ı zikrederse Allah onun kalbini diriltir, aklını ve hikmetini aydınlatır.

9. İnsan onurunun gözetilmesi ve korunması: Manevi zekâyı geliştirmenin yollarından biri, insanları kişiliklerinin büyüklüğünün farkına varmalarını sağlamaktır, böylece ufuklarını düşük maddi şeylerden aşkın kavramlara yükseltebilir ve yüksek insani ve ilahi değerlere dikkat edebilirler. İnsan onuru, Cenab-ı Hakk'ın tüm insanlara bir lütfudur ve her kabile, ırk, renk, cinsiyet, zaman ve yeryüzündeki tüm insanların üzerine konmuş bir taçtır, yani nefis bir insan kişiliği duygusu vardır. Tüm insanlarda bulunan değerli bir ruhtur. İnsana hak, doğruluk, saygı gibi şeylerin gözetilmesi gereken bir saygınlık ve konum verilmesine neden olmaktadır (Yadollahpour, 2013: 251).

Tedavi yaklaşımlarından biri de koruyucu yaklaşımdır ve eğitim en temel korunma yöntemi olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla toplumda din öğretilerine dayalı eğitimin yaygınlaşması ve ruhsal zekanın gelişmesiyle birlikte birçok ruhsal ve duygusal bozukluk ortadan kaldırılmış veya kontrol altına alınmış ve toplumdaki ruh sağlığı düzeyi yükselmiştir. Bu nedenle genel olarak dinin bu önemli toplumsal kurumuna ve özellikle bireylerin topluluklarına dini geleneklerin korunmasında, dini öğretilerin doğru yorumlanmasında, dini değerlerin derinleştirilmesinde, dini coşkunun yaratılmasında, dini motivasyonların ve din eğitiminin güçlendirilmesinde, dini kimlik, ritüel ve ritüellerin icrası ve dini davranışlar vb. belirleyici bir role sahiptir ve bu büyük hedeflerin gerçekleştirilmesinde de dini öğretiler alanında eğitim ve bilgi almış psikologların, amacın gerçekleştirilmesinde çok önemli bir rolü vardır.

Sonuç olarak İslam psikolojisi, açık ve gizli psikolojik fenomenlerin gerçeklerini ve fenomenlerini keşfetmek ve tanımlamak için saf vahiy öğretilerinin rehberliği ve aydınlanması ışığında keşif, dengeli rasyonel-deneysel çabalar alanıdır. Şüphesiz İslam ve psikoloji perspektifinden manevi zekâ geliştirme stratejilerinde ortak ve benzer bileşenler bulunmakta ve bu çalışmanın İslami öğretiler ışığında gösterdiği bazı alanlarda manevi zekânın geliştirilmesi ve yetiştirilmesinde farklı stratejiler gözlemlenmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

This study is a translation article from Persian to Turkish. Because such a comparative analysis of the concept of spiritual intelligence from the perspective of psychology and Islam is an important study. When we look at the study, research shows that there is a relationship between spirituality and the purpose of life, life satisfaction and health. Today, psychologists consider the importance of paying attention to religious and spiritual

interests, either in general in their work or in a more specific way, in psychotherapy environments. For this reason, it is necessary to carefully examine the concept of spiritual intelligence in Islam and psychology. It should be noted that mental health and mental health are health or balance or normality (normality) in mind, spirit, and behavior, as well as normality in emotion, perception, thinking, judgment, emotion, speaking memory, and interpersonal relationships. It is clear that the requirement of this normality is the absence of mental illness and its consequence and companion is growth, prosperity, love, compatibility and perfection. One of the components that play a key role in the development and perfection of mental health is spiritual intelligence. Today, psychologists consider the importance of paying attention to religious and spiritual interests in psychotherapy settings, either in their work in general or more specifically.

When we look at the findings of the research, we see the following. The science of psychology and Islam did not benefit from the same and similar interpretations while fully revealing the phenomenon of spiritual intelligence. However, in the interpretations of psychologists, some symbols and features were used to describe and explain it, and special words and concepts were used in Islamic concepts and teachings. The solutions presented regarding this issue were similar in some cases and differed in some cases. In our research, we tried to explain the concept of spiritual intelligence in terms of Islam and psychology.

To reach the social institution of religion in general and especially the communities of people in preserving religious traditions, correct interpretation of religious teachings, deepening religious values, creating religious excitement, strengthening the motives of religiosity and religious education, creating and stabilizing religious identity. , the implementation of rites and rituals and religious behaviors, etc., has a decisive role, and psychologists who have received training and information in the field of religious teachings play a significant role in realizing these great goals.

We used the Qur'an and authentic narration books as sources. In addition, the theories of psychologists are also included in the study. There are some similar elements in spiritual intelligence development strategies in terms of Islam and psychology. In some areas, different strategies are observed in the development of spiritual intelligence, where this study shows that more sustainable growth and prosperity can be achieved in this area in the light of Islamic teachings.

KAYNAKÇA

- Abdollahzade H. vd. (2009) Spiritual intelligence. 1st ed. Tehran: psychometric Publication.
- Ahadi H, Banijamali SH. (2011). A science-hearted view of Islamic scholarship and matching with the New Psychology. Allameh Tabatabai University. 6th ed.
- Amedi A. (1987). Ghorarol hekam and Dorarolkalem. Beirut: Al-Alami Lelmatbuat Institute.
- Amram J (Yosi). (2005). Intelligence Beyond IQ: The contribution of emotional and spiritual intelligences to effective business leadership. Institune of Transpersonal Psychology.
- Ameram Y, Dryer C. (2007). The Development and preliminary Validation of the Integrated Spiritual intelligence Scale (ISIS), Palo Alto, CA: Institute of Transpersonal Psychology Working Paper.
- Emmons RA. (2000). Is Spirituality an intelligence? Motvation, cognition and the psychology of ultimate concern, the international J for the psychology of Relijion, 10(1), 3-26.
- Nejati MO. (2006). The Psychology of view of Muslim scholars, (translated by Saeed Beheshti). 1st ed. Tehran: Roshd.
- Gardner H. (1993). Frames of mind, The Theory of multiple intelligences, New York: Basic Book.
- Gardner H. (2000). A Case against spiritual intelligence, The international J for the psychology of Religion, 10(1), 27-34.
- Hamer DD. (2004). The God Gene. NewYork: Anchor Books.
- Ghobari Bonab B. (2007). Spiritual intelligence. Andishe-e-novin-e-a quarterly research J, 3(10): 125-47.
- Javadi Amoli A. (2005). The nature of the Qur'an, Qom prisoners: 3d ed.
- Javadi Amoli A. (2009). Islam and International Relations, Qom: Asra Publication 1st ed.
- Javadi Amoli A. (2011). Position of Ration in Geometry of Religious studies. Qom: Asra publication.
- Kirkpatrick LA. (1999). Toward an evolutionary psychology of Religion and personality, J of personality, 67, 921-52.
- Majlesi MB. (1983). Beharolanvar. Beirut: Dar Ehya Altarath Alarabi, v100.

- Marnat Gary Gras, Marnie, (2007). *Psychological Assessment*, (translated by Hasan Pasha Sharifi). Mohammad Reza Nykhhv, 2nd ed. Tehran: Rosd.
- Nahj-Al-Balaghah, (1996). translated by Mohammad Dashti, Qom: Amiralmomenin Institute.
- Nasel DD. (2004). *Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic spirituality*; [dissertation]. [South Australia]: Division of Education, Arts and social sciences school of psychology.
- Santos ES. (2006). *Spiritual intelligence; What is spiritual intelligence? How it benefits a person?* www. Skopun. Files.
- Shamlou S. (2005). *Clinical Psychology* 9th ed. Tehran: Roshd.
- Shirvani A. (1999). *The nature of man*, 1st ed. Qom: education.
- Shojaei M. (2005). *Proceedings-Theoretical Foundations of self-purification*, Tehran: Soroush.
- Tabatabaei MH. (1993). *Almizan*, Qom: Entesharat Eslami Institute, V3.
- Vaughan F. (2003). *What is spiritual intelligence?* J of humanistic psychology. 42(2).
- Vygvtsy. (2009). *Thought and language* (translated by Habibullah Qasemzadeh). 4th ed. Tehran: Arjamand.
- Wigglesworth C. (2004). *Spirithual intelligence and why it matters*.
- Woolman RR. (2001). *Thinking with your soul, Spiritual intelligence and why it matters*. NewYork: Harmony1, 1 st ed.
- Yadollahpour B. (2013). *Human dignity in Quran*, Qom: Adyan, v1.
- Zohar D, (2000). Marshall I. *SQ- Spiritual intelligence, the ultimate intelligence*. London: Bloombury.

